PARLAMENTARI DESPRE Codul penal

pag. 8-9

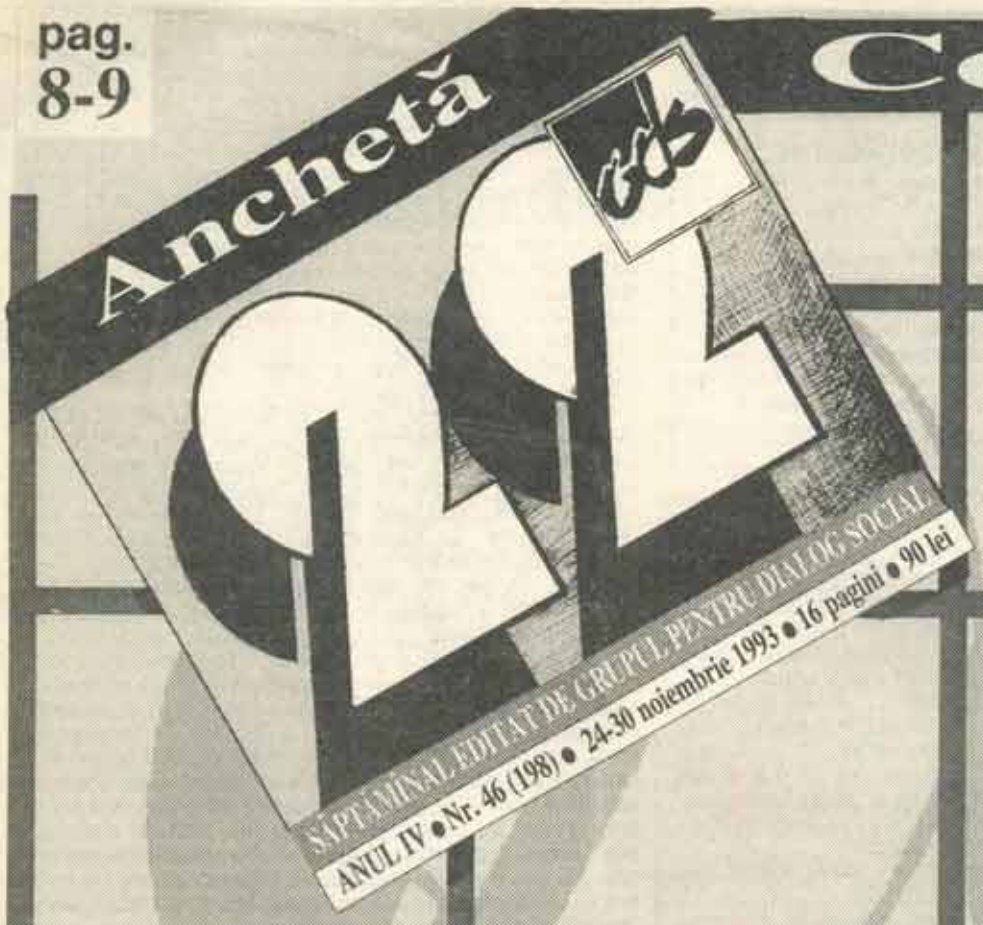

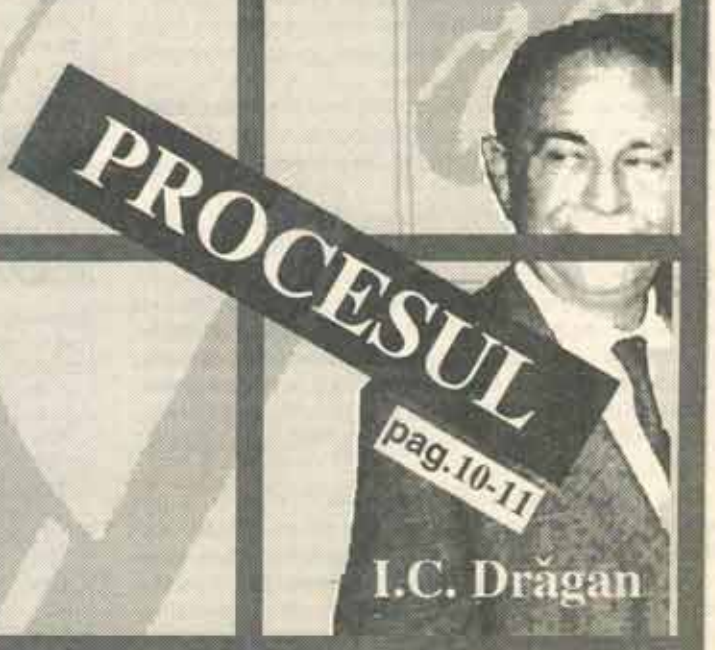

PROCESUL

pag.10-11

I.C. Drăgan

"22" despre "Veniţi cu noi pe programul 2"

pag. 5

Tia Şerbănescu

pag. 14

"Eşecul" unui intelectual – Mario Vargas Llosa

Primul eveniment: Guvernul procedează la o remaniere guvernamentală, dar, violînd spiritul, dacă nu litera Constituţiei, refuză cu îndîrjire să supună pe miniştrii desemnaţi votului de învestitură al Parlamentului. Lucrul pare fără sens întrucît Guvernul deţine o majoritate parlamentară confortabilă, ceea ce i-ar fi permis să obţină votul în Parlament oricum şi în orice condiţii.

Al doilea eveniment: La propunerea unor parlamentari ai majorităţii, în Senat se votează mai multe articole ale Codului penal care prevăd, în fapt, o restrîngere a libertăţii de expresie. Puţini se aşteaptă totuşi ca aceste articole, chiar dacă ar fi votate în aceeaşi formă şi de Camera Deputaţilor, să poată fi aplicate literal, avînd în vedere, nu în ultimul rînd, presiunile internaţionale care se vor exercita cu siguranţă asupra României în situaţia în care Guvernul ar dori să limiteze libertatea presei.

Al treilea eveniment: Regele Mihai doreşte să participe la festivităţile de la 1 Decembrie. Ministerul de Externe refuză să-i acorde viza pe motiv că titlul regal apare în paşaportul său, ceea ce ar echivala cu o nerecunoaştere a Constituţiei republicane. Dar acelaşi paşaport fusese acceptat în aprilie 1992. Pe de altă parte, prezenţa Regelui în ţară anul trecut de Paşti nu a împiedicat triumful în alegeri al adversarilor săi declaraţi; dimpotrivă, actuala politică plasează Puterea într-o situaţie dificilă şi ridicolă, confecţionîndu-i fostului monarh o aură de victimă şi mărindu-i popularitatea.

Al patrulea eveniment: Mai mulţi lideri de frunte din PD (FSN) – Petre Roman, Traian Băsescu, Adrian Severin – sînt acuzaţi de către Corpul de control al primului-ministru de abuz de serviciu şi încălcarea legii în timpul cînd ei erau la putere. Or, este clar pentru oricine că eventualele abuzuri ale guvernului FSN din 1990 nu au putut implica numai grupul lui Petre Roman, ci şi pe cel al lui Ion Iliescu, cei doi în acea vreme formînd un cuplu aparent de nedespărţit. Măsura de acum, ineficientă pe plan practic, după toate probabilităţile, creează şi ea o aură de victimă celor implicaţi, care pot juca în chip avantajos pentru ei psihodrama procesului politic intentat de către un guvern nedemocratic.

La asemenea evenimente – să le zicem majore – s-ar putea adăuga şi multe altele, de mai mică importanţă, dar totuşi semnificative: de exemplu, în dimineaţa de 18 noiembrie, zi în care avea să se desfăşoare un mare miting sindical la Bucureşti, reporterii unei emisiuni matinale de la Radio Bucureşti au încercat în zadar să-l contacteze telefonic pe dl. Victor Ciorbea, liderul sindicatelor ce urmau să facă demonstraţia. Mai tîrziu s-a aflat că la acea oră toate telefoanele din blocul unde locuia dl. Ciorbea încetaseră, ca din senin, să funcţioneze. Ceea ce nu a împiedicat ca demonstraţia sindicală să fie un succes.

Ce au în comun toate aceste întîmplări? **Iraţionalul deciziei, absurditatea reacţiei, improductivă chiar şi pentru autorii săi, care pierd din vedere propriul interes.** Totul pare pornit din frică, dintr-o spaimă irepresibi-

ANDREI CORNEA

Maşina de fabricat fantasme

lă. Atunci cînd deţii o solidă majoritate parlamentară, te înspăimînţi de un vot în Parlament; atunci cînd majoritatea populaţiei continuă să fie republicană, refuzi cu încăpăţînare să accepţi prezenţa în ţară a Regelui; atunci cînd presa are atîtea cusururi, îi creşti enorm importanţa, acţionînd spre a-i transforma pe jurnalişti în martiri ai libertăţii; atunci cînd fostul guvern Roman nu se bucură de cine ştie ce popularitate, faci tot ce poţi spre a i-o spori printr-o ameninţare de proces.

Am de multe ori sentimentul că foarte mulţi dintre guvernanţi au început să creadă în scornelile propriei lor propagande: ei văd pretutindeni comploturi şi conspiraţii, urzite de felurite forţe obscure cu sprijinul străinătăţii; iar imposibilitatea de a-i descoperi pe făptaşi pare să devină, în baza unei logici paranoide, o dovadă pentru existenţa pomenitelor comploturi obscure. Frica nemăsurată naşte însă ură şi resentiment, dorinţa de a-l nimici, de a-l anihila cu totul pe adversarul intangibil. Fantasmele fricii şi ale urii confecţionează acestuia o statură de invidiat, uneori fără raport cu realitatea; el pare cu mult mai puternic şi mai valid decît este în fapt, ceea ce amplifică printr-o mişcare de răspuns reacţia glandelor secretoare ale fricii şi urii.

Atîta vreme cît adversarii în cîmpul acţiunii politice judecă şi acţionează raţional, şansele unui acord şi mai ales cele ale unui progres rămîn reale. Raţionalul este sensibil la mesajele realităţii, ceea ce oferă de la început un cîmp comun partenerilor politici. Apoi, lupta între adversari raţionali are avantajul previzibilului: o analiză bine făcută poate anticipa măcar liniile esenţiale ale acţiunii celuilalt. În sfîrşit, se poate admite că un advesar raţional îşi va urmări constant şi coerent propriul interes, capabil fiind să-l identifice. Astfel încît şansa unui compromis rezonabil este întotdeauna de luat în calcul în această situaţie.

Din păcate, cele cîteva "evenimente" menţionate mai sus sugerează o serioasă alunecare a factorilor de decizie politică din România **pe pîrtia total nesigură a iraţionalului şi imprevizibilului**. În această situaţie, guvernanţii riscă să nu-şi mai urmărească în mod coerent propriile interese, să abandoneze contactul cu realitatea comună, să nu mai poată fi solicitaţi la un compromis. Iată de ce marea problemă a politicii de azi din România nu este aceea că guvernanţii ar produce decizii politice criticabile sau detestabile. Fiindcă, dacă aceste decizii ar rămîne totuşi prinse în sfera raţionalului, ar exista mereu un teren deschis compromisului, oferit de **casa comună a realităţii şi a interesului reciproc**. Marea problemă este însă că ei tind, din frică şi resentiment, să piardă orice control asupra **maşinii de fabricat fantasme** din propriile lor minţi. Ceea ce face ca imprevizibilul ruletei să dea astăzi regula mişcărilor politice, iar calculul temeinic al jocului de şah riscă să nu aibă valoare decît ca o mare şi rară excepţie.

Mult stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Trimit această (a doua) scrisoare cu alte sentimente decît acelea pe care aş fi dorit şi sperat să le manifest faţă de domnia voastră.

În primul rînd, după trecerea a trei luni, nu mai pot spune: "Nu-i nimic, apare în numărul următor". Am încercat să vă contactez telefonic dar, "ca în zilele bune", mi s-a răspuns că sînteţi "într-o şedinţă". Şi am crezut, căutîndu-vă o "scuză" (deşi ştiam că este aproape imposibil), că nu aţi primit articolul.

În al doilea rînd, mă simt lezat de lipsa domniei voastre de consideraţie faţă de mine, deşi nu mă cunoaşteţi, din două motive:

– credeam că articolul meu dezbate o problemă importantă de morală practică, enunţată chiar în titlu, de ADEVĂR şi MINCIUNĂ, a cărei rezolvare o şi dădea (poate, numai parţial);

– fără falsă modestie, ca om care a făcut cinste Profesorilor Maeştri ai mei şi profesiunii căreia i-am dedicat atîţia ani, ca adevărat intelectual cinstit, în trecut ca şi acum, limitele mele culturale depăşind cu mult cercul deja mare al cunoştinţelor profesionale, nu accept să fiu "nimic" pentru intelectualii revistei, ca atare, aş socoti decent, dacă nu aţi publicat articolul, să-mi fi scris justificarea refuzului de a-l publica (sper ca domnia voastră să nu aveţi "fobie epistolară" scriind unui "bătrîn"!).

Dar această scrisoare reprezintă şi riposta la nedreptatea ce mi-o faceţi, impunîndu-mi un refuz la publicarea "replicii" mele – este o replică ceva mai aparte – la articolele false apărute în revista "22", la cinismul, neruşinarea şi minciuna pe care le conţin în legătură cu tov. Ursu. Colectivul redacţional, în frunte cu domnia voastră, aveţi scuza că cei ce v-au dezinformat au profitat de buna-credinţă a domniilor voastre. Articolele de mai sus au căpătat un spaţiu larg, în sens real şi figurat, pentru că au fost "împinse" de oameni "apropiaţi" redacţiei. Ei au dus dezinformarea din redacţie pînă la otrăvirea opiniei publice. Şi eu, un necunoscut pentru domnia voastră, mă mir şi eu de mine, am avut îndrăzneala să solicit ŞI publicarea articolului MEU.

Recunosc, ar fi fost "contrar uzanţelor" dar, NAIVUL de mine, am crezut că ADEVĂRUL se recomandă singur!

Urmăream aseară la TV Grupul pentru Dialog Social şi unul dintre participanţi cerea intelectualilor să se implice în viaţa reală. Sînteţi de acord că eu aşa am făcut. Dar problema se pune cum a fost RĂSPUNSUL domniilor voastre?

Poate prin absurd am încredere (încă) în OAMENII pe care îi conduceţi şi-n domnia voastră, în spiritul democratic care vă animă în cercetarea ADEVĂRULUI şi de aceea vă rog să recitiţi articolul meu şi, după o analiză atentă, dacă este cazul, să-i daţi "bun de tipar". Sînteţi revista de avangardă a viitorului nostru adevărat şi nu trebuie să vă temeţi de o greşeală mărturisită.

Acest articol trebuie să apară. Aştept încă o lună. Dacă (prin absurd) nu-l publicaţi, cu profund regret voi fi silit să-mi revizuiesc părerile mele despre balanţa ADEVĂR/MINCIUNĂ care este (posibil) actuală în redacţia domniilor voastre. Poate este altul punctul de vedere al ziariştilor: dar dacă aş fi în locul domniilor voastre, nu mi-aş găsi liniştea dacă UN SINGUR OM ştie că redacţia, cunoscînd adevărul, nu-l dezvăluie DELIBERAT în faţa opiniei publice. Aceasta ştiind că şi astăzi acest FALS disident martir este încă "un caz" pe care ea cere SRI să-l mărturisească ca fiind o crimă politică în sensul disidenţilor reali, ca şi a victimelor nevinovate.

Dr. MIRCEA ISPASIU
Vaslui, 5.11.1993

Scrisoare către cititori

Gabriela Adameşteanu, redactor-şef

D-lui MIRCEA ISPASIU

Nu am publicat articolul dvs. pentru că redacţia "22" l-a considerat o calomnie la adresa unei victime a comunismului, opiniile dvs. negative despre Gheorghe Ursu nefiind susţinute de argumente convingătoare. Nu pot decît să regret că aţi trimis spre publicare un astfel de text, şi sper că doar frustrări personale v-au determinat să faceţi acest gest.

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Stimate domnule Andreescu,

Vă datorez în primul rînd cîteva mărturisiri. De cînd am descoperit săptămînalul "22" (foarte repede, de la nr. 3 cca), nu-mi scapă nici un număr şi, în general, sînt foarte mulţumită de felul în care se prezintă. În al doilea rînd, dintre autorii articolelor de pe lista mea de preferinţă sînteţi nr. 1, împreună, cît a trăit, cu regretatul Radu Popa. În schimb, în editorialul din nr. 42 (27 octombrie-2 noiembrie) m-a şocat efectiv o propoziţie: "(...) obsesia reprezentanţilor comunităţii maghiare de a segrega şcolile, ca şi cum dreptul firesc de a folosi limba maternă în învăţămînt trebuie completat cu întreruperea comunicării între copii de etnii diferite".

Nimic mai fals. Acest argument parcă a fost luat din discursul celor de la VR sau PUNR.

Nu-mi dau seama cît de bine cunoaşteţi Ardealul şi problematica specială ce există aici. Marile şcoli cu limbă de predare maghiară, gimnaziile, au o vechime considerabilă şi respectiv tradiţii puternice. Cele mai importante şi reprezentative (din Cluj, Tg. Mureş, Aiud) au o vîrstă de peste 400 de ani. Pînă în anul 1948 ele erau şcoli confesionale şi nimeni nu s-a atins de ele. Am să vorbesc în primul rînd de Cluj, deoarece aici cunosc situaţia cel mai bine. Liceul pe care l-am terminat eu pe vremuri a fost catolic. Aceasta nu a însemnat că nu putea să se instruiască aici un tînăr de altă confesiune. Dovadă că şi Avram Iancu şi-a terminat studiile aici. Catolicii puneau accentul pe educarea elitei intelectuale. Liceul reformat a pus accentul în primul rînd pe educarea copiilor mai săraci, mai modeşti. Cam acelaşi lucru s-a întîmplat şi în liceul unitarian. Am avut ocazia să cunosc îndeaproape două dintre ele – Liceul (fost unitarian) "Brassai Sámuel" în clasele V-VIII şi Liceul nr. 2 "Báthory István", clasele IX-XII. În Liceul Brassai a fost o disciplină de fier, semăna oarecum cu cea de la armată, în Liceul Báthory era tot disciplină, dar nu una stupidă, suflau vînturi mai liberale. Ne respectam profesorii, cu excepţia a vreo doi, care erau slabi profesional. Dar şi profesorii ne respectau, am simţit că sîntem consideraţi oameni. Media clasei mele era peste 9 (!). Dacă vreun profesor încerca să ia cîte o măsură care nu mai aparţinea disciplinei inteligente se făcea de rîs. Unul a trimis cîţiva băieţi să se tundă (sîntem la sfîrşitul anilor '60). Răspunsul? Toţi băieţii din clasa respectivă au venit a doua zi tunşi chilug. Şi nu ei s-au făcut de rîs, ci profesorul. Un alt caz de genul acesta a fost cînd un alt profesor s-a legat de lungimea uniformei cîtorva fete (se purta mini). A doua zi toate fetele din clasa respectivă au apărut în uniforme ajungînd pînă la glezne. Rezultat identic: profesorul s-a făcut de rîs.

Toate aceste licee au două sărbători excepţionale şi foarte frumoase. Una la începutul anului, cînd se primesc cei din clasa I. În Báthory ei învaţă într-o altă clădire, la cca 100 m de clădirea liceului. Cînd deja toată lumea – clasele mai mari şi părinţii – se aranjează în curte (gardul din spate este zidul cetăţii medievale), se aduc copii de clasa I în acompaniamentul unei muzici medievale (cîntată pe instrumente de asemenea medievale), liceeni îmbrăcaţi în haine de epocă îi conduc pe cei mici în faţa întregului careu şi sînt primiţi în rîndul comunităţii. Pentru ei rămîne ceva de neuitat şi se acomodează în cîteva minute. N-am văzut copil plîngînd niciodată.

Cealaltă sărbătoare, poate şi mai mare, este despărţirea celor ce termină şi părăsesc comunitatea. Şcoala, bătrîna (are ziduri de 1,1 m lăţime), înfloreşte efectiv, nu poţi păşi de flori, nu încapi în curte. Toate rudele, cunoştinţele, prietenii apar (între cele trei licee este o înţelegere: de a decala această sărbătoare cu cîte o zi cel puţin, să poată veni fiecare la fiecare, dacă doreşte). Ceremonie mare! Apar clasele XII cu Gaudeamus, dar şi alte cîntece medievale, care te lăsau pe drum din Alma Mater. La sfîrşit, cîte un maturand nu-şi poate căra singur tot ce a primit – flori, daruri... Mai ceva ca la o nuntă! Tradiţia se păstrează de secole, deoarece a merge mai departe la universităţi este o tradiţie relativ tînără, de cca un secol. Maturandul îşi termina practic studiile şi intra în VIAŢĂ, aşa, cu litere mari.

Ce s-a întîmplat? Pînă în 1984 nimeni nu s-a atins de aceste licee. Încercări au fost, dar prin sacrificiul unor oameni bravi, care ştiau să spună NU mai marilor vremii, ei au zburat – vezi "transfer" –, dar şcolile nu-şi pierdeau statutul. În 1984, tot prin forţă, ele au devenit mixte. La sărbătorile tradiţionale a dispărut aproape cu desăvîrşire folosirea limbii maghiare. Folosiţi-vă, vă rog, de toată empatia de care sînteţi în stare pentru a înţelege ce au simţit copiii, părinţii. Nu era firesc să dorim din tot sufletul să reînnodăm tradiţiile, pe care chiar şi ceauşismul a îndrăznit să le rupă numai în perioada cea mai paranoică? Ca să încercaţi să înţelegeţi ceva mai bine atmosfera, vă promit solemn să vă trimit din timp o invitaţie la începutul verii, iar dvs. să faceţi tot posibilul să ne vizitaţi de sărbătoarea cea mare. Cum îi cunosc pe ai mei (gimnaziul a rămas şi al meu, chiar după atîţia ani, nemaivorbind de faptul că şi copiii mei sînt tot acolo şi pînă acum nici într-o singură zi nu mi-au spus: mamă, azi nu vreau la şcoală!), cu siguranţă veţi fi invitat să staţi chiar la masa oaspeţilor şi oficialităţilor, iar eu mă ofer translator-sincron.

Două lucruri aş mai spune, poate vă vor pune pe gînduri. Tradiţiile ortodoxe sînt altele. Eu le respect din tot sufletul. Dar cele două tradiţii nu prea sînt compatibile. Să presupunem că avem două familii prietene. Încercaţi, vă rog, să-i mutaţi într-un apartament comun. Este calea cea mai sigură ca în scurt timp să devină insuportabili unul faţă de celălalt.

Un mic exemplu, ce îmi stă în faţa ochilor tot timpul. Cei doi copii ai mei mergeau la o grădiniţă mixtă în capătul străzii noastre, la cca 400 m de casă. Cînd fetiţa mea era în grupa mare, iar băieţelul în grupa mijlocie, directoarea n-a mai acceptat înscrierea copiilor maghiari în grupă, sub pretextul că sînt prea mulţi. Anul următor n-au mai pornit grupa maghiară, sub pretextul că nu sînt destui copii. Astfel mi-am luat băieţelul şi l-am dus într-o grădiniţă mult mai îndepărtată, care un an de zile ne-a creat suficiente probleme. Fostul liceu reformat de băieţi a pătit exact la fel, ajungînd în situaţia că azi nu mai are nici o clasă cu limba de predare maghiară.

Cît despre contactele cu copiii români, în curte se joacă toată ziua-bună ziua împreună, cu unii se înţeleg de minune, cu alţii mai puţin. Fac sport amîndoi, sînt împreună cu tinerii români. (...)

Cît despre scrisoarea d-lui Gherghel, din nr. 43 al săptămînalului "22", am doar de adăugat că renegaţii sînt dispreţuiţi de ambele naţionalităţi, atît de cea din care provin, cît şi de cea de care vor să aparţină. (O singură scuză ar fi pentru dînsul – dacă ar fi ceangău. Noi ştim ce presiuni inumane au fost exercitate asupra lor.) Este dreptul d-sale să-şi aleagă naţionalitatea, dar numele trebuia să şi-l schimbe mai eficient. E dreptul d-sale să aibă păreri în legătură cu şcolile şi nu i-o iau în nume de rău. Cît despre ultima propoziţie: "Aş propune ca maghiarii să trăiască nu ca o etnie maghiară în România, ci ca cetăţeni români de etnie maghiară, nu alături de români, ci laolaltă cu românii", aş modifica în felul următor: maghiarii să trăiască ca o etnie în România, laolaltă cu românii.

D-le Andreescu, eu totuşi rămîn o admiratoare a dvs., şi vă rog să acceptaţi invitaţia pentru vara următoare.

Cu stimă,
PÖLLNITZ ÉVA
Cluj, 9 noiembrie 1993

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

PREŢUL ABONAMENTELOR DEJA CONTRACTATE NU SE MODIFICĂ, INDIFERENT DE SCHIMBĂRILE ULTERIOARE ALE PREŢULUI REVISTEI.

LA SEDIUL REDACŢIEI PUTEŢI CUMPĂRA DIN STOC:

Numere, după cum urmează: din anul 1990 numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 38, iar din anii 1991 şi 1992 – orice număr. Exemplarele vechi sînt comercializate la preţul actual al revistei. De asemenea, redacţia "22" ţine la dispoziţia doritorilor "Raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie" (120 lei), precum şi Ediţiile speciale: "22" – "Suspiciune de fraudă" (50 lei), "Oslobodenje" (30 lei).

700 lei

pe trimestru costă abonamentele cu jumătate de preţ oferite de revista "22" – sponsorizate de INSTITUTUL PENTRU DEMOCRAŢIE ÎN EUROPA DE EST şi ASOCIAŢIA EST-LIBERTÉS – pentru PENSIONARI, CADRE DIDACTICE, ELEVI, STUDENŢI, FOŞTI DEŢINUŢI POLITICI, VETERANI DE RĂZBOI.

Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de700 lei pe adresa: ***Revista "22" cont 45103532, BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, Bucuresti,***
Totodată, cei interesaţi sînt rugaţi să trimită adeverinţele corespunzătoare (talon de pensie, adeverinţe de la şcoală etc.) pe adresa:
Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucuresti, **cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare,***
Adeverinţele pentru abonamentele cu jumătate de preţ sînt valabile pentru un an de zile.

Cei ce nu fac parte din categoriile amintite pot beneficia prin intermediul redacţiei următoarele tipuri de abonamente cu reducere: ● 1000 lei pe trimestru pentru abonamentele **cu ridicare de la sediu** (Calea Victoriei 120), cu posibilitatea păstrării exemplarelor; ● 1100 lei pe trimestru pentru abonamentele **cu expediere prin poştă**.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la revista "22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12:** pentru dolari în contul 4120253230, pentru mărci în contul 4120253231, pentru franci francezi în contul 4120253235 (cu specificaţia: PENTRU REVISTA "22") sau trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **80 dolari** pe an (40 dolari pe 6 luni, 20 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă: **140 DM** anual (70 DM pentru 6 luni, 35 DM trimestrial), **500 franci francezi** anual (250 franci pentru 6 luni, 125 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **100 dolari** anual (50 dolari pe 6 luni, 25 dolari trimestrial) sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Cu ILIE ŞERBĂNESCU despre acordul cu FMI

Trebuind să treacă prin Parlament, acordul cu FMI nu este "ca şi încheiat"

S-a realizat, ori nu, acordul mult aşteptat cu FMI?

Deşi negociatorii români întorşi de la FMI se arată optimişti, lucrurile nu prea stau pe roze, atît în ce priveşte finalizarea propriu-zisă a mult discutatului acord de credit stand-by, cît şi în privinţa deblocării efective a finanţării externe. Neşansa actualei echipe de negociatori este aceea că instituţia financiară internaţională nu s-a mai lăsat, în ruptul capului, dusă cumva de nas.

Ce a cerut, de fapt, FMI?

La Washington, în discuţie a revenit din nou angajamentul românesc de ansamblu pentru reformă şi nu, cum s-a lăsat a se înţelege, că ar fi fost vorba doar de liberalizarea "bruscă" sau "graduală" a cursului valutar. Directorul general al FMI a cerut Guvernului român de fapt un nou program economic, care să răspundă comandamentelor reformei către o economie de piaţă, precum şi problemelor specifice ale perioadei actuale, din rîndul cărora se detaşează lupta împotriva hiperinflaţiei, care trebuie să constituie prioritatea numărul unu, şi începerea restructurării şi privatizării. Exigenţele devenite de acum "tradiţionale" ale FMI au fost exprimate imperativ: finanţarea neinflaţionistă a deficitului bugetar (mai pe şleau, nu emisiunilor monetare fără acoperire); politică fiscală sprijinind dezvoltarea sectorului privat (şi nu strangularea acestuia); liberalizarea dobînzilor şi a cursului valutar (astfel încît, pentru însăşi promovarea eficienţei, alocarea creditelor şi valutei să se facă pe criterii economice, şi nu administrative, şi la "preţuri" derivînd din realitatea cererii şi ofertei pe piaţă); întărirea disciplinei financiare (de fapt, eliminarea practicii creditelor neperformante şi a acceptării datoriilor niciodată achitabile între întreprinderi de stat).

FMI a înţeles perfect care este hiba centrală a economiei româneşti, sursa principală a inflaţiei, a încurcăturilor financiare şi a însăşi degringoladei monedei naţionale: povara pusă în circa populaţiei prin întreţinerea directă şi mai ales camuflată a sectorului neviabil al industriei, ale cărui structuri de producţie nu s-au modificat cu nimic. Ceea ce pune în evidenţă că reforma nici măcar nu a început. Este de ajuns să ceară ca principalele mecanisme ale economiei de piaţă, anterior menţionate, să înceapă realmente să funcţioneze, căci inevitabil aceasta va duce la corecţiile necesare în sectorul neperformant al industriei. Motivul: rezistenţa înverşunată actuală a părţii române, care din motive sociale (de înţeles) dar şi ideologice (regretabile) se agaţă de balastul industriilor falimentare.

Ce se va întîmpla cu finanţarea externă?

Faţă de miza formidabilă a reformei, calendarul finanţării externe reprezintă un aspect colateral. Procedural, vărsăminte efective de la FMI nu mai pot ajunge în ţară în cursul acestei ierni, ci doar la primăvară. Dacă însă reforma nu va fi acceptată, atunci nici "credite-punte" din alte surse nu vor putea fi angajate în contul viitoarelor vărsăminte de la FMI, pentru un acces mai rapid la fonduri. Oricum, însă, dacă reforma nu va fi acceptată, nimic nu mai are importanţă.

Cum vor reacţiona reprezentanţii coaliţiei majoritare?

În mod evident, problema fundamentală a actualei faze în negocierile cu FMI, pentru încheierea într-adevăr a acordului, este asimilarea în politica economică a cerinţelor de-acum exprimate de instituţia de la Washington în formule precise, care nu lasă loc interpretărilor. Ceea ce presupune nu doar includerea acestora în programul Executivului, ci şi aprobarea lor de către Parlament. Şi în problemele de procedură, precum în cele de conţinut, FMI nu a mai admis de data aceasta doar promisiuni. A reclamat de la început ca negociatorii români să aibă un mandat în prealabil din partea formaţiunilor politice care susţin Guvernul în Parlament. Şi acum – pentru că la Washington a cerut noi substanţieri, spre a se asigura că măsuri de atît de mult timp discutate vor fi nu numai adoptate, dar vor fi suficient de semnificative pentru a avea şi efectele urmărite – a exprimat şi exigenţa ca acestea să obţină aprobarea în plenul Parlamentului.

Perjo

Partea română refuză să interpreteze aceste substanţieri ca un "nou" program economic pretins Executivului, insistînd asupra faptului că la Washington totul a decurs conform aşteptărilor şi mandatului cu care echipa de negociatori venise de la Bucureşti. Cu alte cuvinte, că FMI şi-a însuşit viziunea Guvernului actual asupra politicii economice de urmat. Comunicatul FMI asupra întîlnirii negociatorilor români cu directorul general al instituţiei este însă fără echivoc, menţionînd că s-a discutat despre "un program economic care să fie sprijinit de FMI", părţile căzînd de acord asupra "principiilor unui asemenea program". Comentariile sînt de prisos. Considerînd probabil nu îndeajuns de relevantă determinarea Guvernului român pentru reformă şi constatînd şi eventuale noi încercări ale părţii române de a se strecura printre degete, FMI – exasperat de un joc de-a şoarecele şi pisica într-o problemă care nu este de joacă şi în care trebuie înţeles odată pentru totdeauna că interesată este nu instituţia de la Washington, ci doar România – a pus piciorul în prag şi a întrebat: Voi ce vreţi?! Ori colo, ori colo?! Şi dacă ar fi ştiut românește, probabil ar fi adăugat: Căci şi în căruţă şi în teleguţă nu se poate! Şi pentru că mandatul de la Bucureşti suna să se vină înapoi cu finanţarea externă deblocată, s-a spus că se doreşte reforma, iar FMI, luînd de bun faptul, a formulat neinterpretativ măsurile de luat, inclusiv reglementările legislative necesare pentru a le face operaţionale.

De parcă n-ar fi vorba însă de nimic din toate acestea, preşedintele Iliescu însuşi a intervenit pe postul naţional de televiziune pentru a prezenta ca şi încheiat acordul cu FMI. Aceasta înseamnă că dl. Iliescu este sigur că poate determina nu numai Executivul, ci şi Parlamentul să asimileze politicile cerute. În cazul Parlamentului cel puţin, lucrurile nu sînt chiar simple. Este un parlament, care, tocmai datorită acelei majorităţi pe care s-a sprijinit dl. Iliescu, nu a adoptat într-un an de zile nici măcar o lege semnificativă care să împingă înainte reforma. Ce l-ar putea determina să aprobe acum, în numai două săptămîni, un noian de reglementări (de la legea falimentului şi legea datoriei publice la schimbări legislative în domeniile privatizării, impozitării profiturilor, disciplinei financiare etc.), astfel încît scrisoarea de intenţie a acordului cu FMI să poată fi semnată la începutul lui decembrie, aşa cum ni se sugerează? Doar comanda d-lui Iliescu? Admiţînd că PDSR va răspunde comenzii, precum probabil şi PRM, iar, constrîns de implicarea în afacerea deloc curată a "Caritas"-ului, PUNR se va plia la rîndul său chiar fără a-şi cere tainul la guvernare, nu pare însă că PSM, mai puţin dependent de dl. Iliescu, va fi uşor de convins. Mai ales că şi-a manifestat rezerve publice faţă de mandatul negociatorilor români, oricum aflat mult sub ştacheta "reformist" a noilor substanţieri cerute de FMI la Washington.

Ce se întîmplă atunci, dacă coaliţia majoritară se scindează?

Dacă nu-şi asigură votul de ansamblu al arcului de stînga, dl. Iliescu ajunge cu acordul stand-by la mîna Opoziţiei. Pe al cărei vot contează în ideea că aceasta nu poate risca să fie acuzată, tocmai ea, că este împotriva FMI şi a reformei. Desigur, ar fi grotesc ca Opoziţia să voteze contra acordului FMI. Dar ar putea condiţiona votul de oprirea prigoanei împotriva liderilor proprii, de stoparea impunerii de legi nedemocratice şi – să sperăm – de încetarea presiunilor asupra presei independente. Mai ales că-şi poate justifica fără probleme un vot negativ faţă de acordul cu FMI, de care nu este cîtuşi de puţin legată, nici măcar prin minima şi decenta informare asupra acestuia, deşi era vorba de o problemă de interes naţional, iar dl. Iliescu nu pridideşte să ceară "consens naţional" asupra unor asemenea probleme. Fără o concepţie clară, îndeosebi din cauza unora dintre liderii săi, privind priorităţile, Opoziţia este pusă la mijloc. Nefiind în stare să se retragă din Parlament în semn de protest faţă de blocarea inadmisibilă a reformei, este acum în situaţia de a vota pentru capitalul politic al Puterii, care, prin acordul cu FMI, încearcă să-şi treacă în cont promovarea reformei după ce a văzut că a eşuat cu strangularea ei.

MARIAN CHIRIAC

Sindicatele şi-au depăşit "complexul apolitismului"

La avansurile în forţă ale masei sindicale, Guvernul răspunde cu o silă abia reţinută. Ce va ieşi din relaţia dintre instituţional şi componenta reactivă se va numi, probabil, pact social.

Oferta sindicală. Mitingul din 18 noiembrie organizat de CNSLR-Frăţia a impresionat la prima vedere prin numărul mare al participanţilor şi prin vehemenţa scandărilor antiguvernamentale. Peste 25.000 de oameni, din aproape toată ţara, dar şi mulţi bucureşteni "nesindicalişti", au cerut în mod clar schimbarea Guvernului. Cuvîntul de ordine: "Roiu', roiu', Văcăroiu".

Mult mai serioasă rămîne schimbarea de atitudine la nivelul revendicărilor. Evident maturizaţi, liderii sindicali nu s-au mai mărginit la cererile obişnuite (salariu minim, protecţie socială, locuri de muncă), solicitînd de fapt o restructurare ideologică a programului de guvernare, mai precis, acceptarea deschisă a reformei. "Parlamentul să nu-şi ia vacanţă de iarnă, plătită gras de contribuabili, ci să lucreze pentru legile reformei", s-a rostit de la tribuna instalată în Piaţa Aviatorilor. Totodată, în oferta înaintată Executivului, se exprimă imperativul ca sindicatele să aibă un cuvînt de spus în alcătuirea programelor concrete de reconversie a forţei de muncă, în administrarea fondurilor de şomaj şi recalificare. Dar mai mult: într-o foarte interesantă discuţie televizată "face-à-face" dintre liderii confederaţiei, V. Ciorbea şi M. Mitrea, pe de-o parte, şi V. Hrebenciuc şi O. Partenie, reprezentînd Guvernul, pe de alta, V. Ciorbea a afirmat – şi nu pentru prima oară – că sindicatul său şi-a pierdut încrederea în Guvernul Văcăroiu. Întrebat atunci dacă preconizează un guvern de uniune naţională, V. Ciorbea a corectat prompt: confederaţia sindicală doreşte **nu un guvern de uniune naţională, ci un guvern de coaliţie**, cu participarea Opoziţiei şi excluderea partidelor extremiste ce susţin în momentul de faţă Guvernul. Iată deci că cele mai importante sindicate ale ţării şi-au depăşit în fine "complexul apolitismului". Mai mult, prin această opţiune democratică, se dă o lovitură stîngii care susţine că ea reprezintă interesele muncitorilor şi se răspunde anticipat obiecţiilor că, fiind, chipurile, în mod "natural" de stînga, sindicatele trebuie neapărat să fie ostile reformei economice. Amintind, la rîndul său, în decursul aceleiaşi emisiuni, că nu sindicatul şoferilor, ci Guvernul a blocat timp de trei ani privatizarea transporturilor, Miron Mitrea a făcut încă o dată clară poziţia pro-reformistă şi anti-etatistă a confederaţiei. Telespectatorii au putut, de altminteri, observa neplăcerea vădită cu care cei doi reprezentanţi ai Guvernului au primit asemenea declaraţii.

Abia începute, mişcările sindicale se anunţă a se ţine lanţ. BNS a hotărît ca pînă la 25 noiembrie să se desfăşoare mitinguri la nivel de federaţii, urmate de un miting general. Cam acelaşi lucru se anunţă şi de către sindicatele aparţinînd Cartelului ALFA. Deşi divizate în problema împărţirii fondurilor fostului UGSR şi de neînţelegeri personale, marile centrale sindicale acţionează aproape concertat, cu o mare similitudine a revendicărilor.

Promisiunile Guvernului. La două zile după demonstraţia de forţă a CNSLR-Frăţia, liderii acesteia au fost primiţi de premierul Văcăroiu şi de către D.M. Popescu, ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale. Termenul de maximum o săptămînă pentru rezolvarea celor 11 revendicări sindicale a fost aparent acceptat, reprezentanţii Executivului promiţînd cu nonşalanţă rezolvarea lor. A fost defalcat şi un program concret, care cuprinde, printre altele, participarea sindicatelor în luarea unor măsuri ce le privesc în mod deosebit (administrarea fondurilor de şomaj şi de reconversie socială, dezbaterea proiectului de buget, adoptarea noii legi a sindicatelor etc.). Şi restul va merge ca pe roate, în viziunea Guvernului: se vor lua măsuri pentru o nouă politică fiscală şi de preţuri, se va recalcula raportul între preţuri şi salarii, se va stabili un nou salariu minim pe economie, se va reduce o parte din datoriile întreprinderilor, se vor aloca fonduri speciale pentru construcţia de locuinţe etc., etc.

Am înşirat aproape toate promisiunile Guvernului nu pentru că ele ar putea fi curînd rezolvabile, ci pentru a vedea disproporţia între ce trebuie făcut şi incapacitatea dovedită de acesta pînă acum.

Sindicatele dovedesc o forţă descumpănitoare nu prin ameninţările cu greve generale şi mitinguri, ci prin solicitările lucide şi constructive pe care le avansează. Dacă pînă acum, adesea, ele respingeau reforma şi de teama mişcărilor sociale, schimbarea de atitudine a sindicatelor împinge către o reformă necesară. Fie şi silită.

Pactul social. Care va fi ieşirea din această situaţie de criză? Situaţia trebuie judecată oricum în ansamblu. Guvernul actual are în faţă trei obstacole majore: iarna (incluzînd aici şi necesitatea finanţării externe), ameninţările cu greva generală şi nevoia sprijinului parlamentar.

În relaţia cu sindicatele, Guvernul are stringentă nevoie de un pact social. Asta însemnînd şi un pact de neagresiune, dar şi angajamentul demarării unor măsuri concrete în direcţia privatizării şi a reformei economice. Lucru pe care actualul Executiv nu ştiu dacă îl poate duce la capăt.

ACCENTE

GHEORGHE SCHWARTZ

Preţuri occidentale la salarii de tip socialist

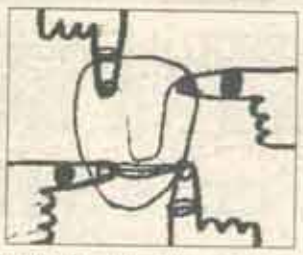

Spectacolul oferit de societatea română de azi se întrece, pe zi ce trece, prin paradoxurile tot mai năstrușnice pe care le oferă. Inconștiența totală a conducătorilor le contrazice permanent populismul. În timp ce se preconizează serbări gigantice pentru aniversarea Unirii, cheltuindu-se fonduri inimaginabile, integritatea statului devine tot mai mult un simplu factor juridic. Prin creșterea nerușinată a prețurilor, distanțele dintre Timișoara și Iași, Satu Mare și Constanța sau Arad și Suceava au devenit mult mai prohibitive decît cele din trecut dintre București și Paris. Azi, cînd scriu aceste rînduri, un drum dus-întors Arad-București și retur costă aproape 30.000 lei cu avionul, iar de la anul, hotelul s-ar putea să ajungă la nivelul unui salariu mediu lunar pentru o noapte. În aceste condiții, este limpede că aproape nimeni nu-și mai poate permite să călătorească prin țara sa. Nimeni în afară de cei cărora li se mai decontează drumul. Statul este tot mai incapabil s-o facă. Particularii și organizațiile non-profit nici atît. De pildă, la ultima adunare a Consiliului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din România s-a discutat și problema Adunării generale din primăvara lui 1994. Aceasta are loc odată la patru ani și, fiindcă obștea nu mai are bani să plătească întrunirea, cineva, desigur un bucureștean, a propus ca scriitorii din provincie să-și asigure singuri deplasarea. În asemenea condiții, marea majoritate a celor vizați nu-și va putea permite un sejur de o săptămînă în capitală. În organismele de lucru, cei din provincie sînt eliminați (și pe aceleași motive. Este un exemplu dintr-un milion.

Creșterea aberantă a taxelor poștale și a convorbirilor telefonice îl face pe omul de rînd să renunțe și la aceste mijloace de comunicare. (Nu mai ating acum problema nivelului tot mai mizerabil al serviciilor pentru care prețurile sînt tot mai mari. Statul păstrîndu-și monopolul, cetățeanul tot nu are de ales.) Nenumărați intelectuali români n-au văzut cum arată un fax sau un telex, unii nici n-au auzit încă de așa ceva.

Asigurîndu-și controlul la fel de centralizat ca înainte, statul pretinde verificări, rapoarte, ședințe. Deocamdată își mai permite să plătească deplasările controlorilor și a celor controlați (după principiul pămîntului că aceștia din urmă vor veni la centru cu sacoșele pline). Foarte în curînd, nici administrația nu-și va mai putea permite "luxul" acestor deplasări. Dar, pînă atunci, "cetățeanul de rînd" va fi mai legat de glie decît ultimul dintre iobagi. În mizeria generală, cunosc mulți oameni care se scoală cu o oră mai devreme și merg zilnic pe jos la serviciu, întrucît și transportul în comun urban începe să le depășească puterile materiale. Structurile vor trebui să se fărîmițeze vrînd-nevrînd. Călătoriile de inițiere ale tinerilor din trecut au rămas o amintire. De asemenea, excursiile. Sigur, Badea Cîrțan a mers pe jos, însă în ritmul de azi al afacerilor riscăm să ne întoarcem în epoca feudală, de unde, în multe privințe, încă nici n-am prea ieșit. (Obediența, răzbunarea, bacșișurile universale, calitatea serviciilor către populație, instalațiile sanitare, lipsa medicamentelor de primă necesitate, marile serbări oficiale, nesiguranța pe timp de noapte, corupția generalizată, minciuna senină, mentalitatea și cîte altele nu reflectă perfect spiritul feudal...?) În curînd, tînărul va cunoaște un alt județ doar cu ocazia serviciului militar. O excursie de la Focșani la Lipova va da naștere la uimirile lui Dinicu Golescu. Iată un mod jalnic de a-ți păstra tradiția!

Un stat unitar înseamnă cu totul altceva în secolul al XX-lea. Noi încercăm să dovedim că se poate și altfel. Doar că, peste puțină vreme – poate timp de o generație, cît se presupune că va dura perioada de tranziție spre o altă perioadă de tranziție –, neconectați la mijloacele de comunicare rapide accesibile, cu infrastructuri catastrofale, neputînd satisface cele mai elementare cerințe ale schimbului modern de informații și plăți, chiar și statul – nu numai cetățeanul – va tinde să-și rezolve problemele în imediata apropiere. Se vor căuta structuri regionale, județene, comunale, se vor construi relații predominant locale, Bucureștii vor fi tot mai rupți de fruntarii. Omul însuși va face tot ce-i va sta în putință să elimine – din motive de cheltuieli – tot ce se întîmplă la mai mult de 100, 50, 10 kilometri mai încolo. Comerțul va fi din surse și cu resurse locale. Controlul central va fi tot mai nebulos, tot mai puțin înțeles, tot mai aproximativ. A devenit un truism, azi, că înainte de '89 nu se puteau depăși granițele din lipsă de pașapoarte, acum din lipsă de vize și de bani. În curînd, deplasările din provincie în București sau într-alt colț de țară vor deveni la fel de imposibil de realizat. Țăranii nu-și vor mai putea duce produsele decît în imediata apropiere, piața se va uniformiza. Distanțele se vor micșora mereu. Sîntem membri cu drepturi depline în Consiliul Europei, dar despre Moldova bănățeanul nu va mai avea informații decît de la radio și televiziune. Vom mai fi cetățenii aceleiași țări doar prin culoarea comună a actelor de identitate. Vor înceta orice turnee muzicale, de teatru, de circ. Nu vor mai penetra publicațiile din Oltenia în Maramureș. Problema aprovizionării marilor întreprinderi se va restrînge la sursele locale. Marile combinate nu vor avea de unde să-și procure materia primă și nu vor mai fi capabile să-și vîndă produsele decît în județele limitrofe. O proză de ficțiune despre regresiunea comunităților ar putea deveni un reportaj de actualitate.

Fracturarea comunicațiilor în interiorul țării, chiar și pentru puțini ani, va duce la o cu totul altă conștiință națională: la o conștiință exclusiv dobrogeană, exclusiv bihoreană, exclusiv bucovineană etc. Cei de la granițe vor fi mai legați de vecinii din alte țări, întrucît le va fi mai ușor să realizeze contacte umane cu ei decît cu frații din partea opusă a patriei.

Introducînd prețuri occidentale la salarii de tip socialist mereu indexate cu întîrziere, Puterea va aduce populația la disperare și va provoca noi mișcări de mase. Dar întrerupînd în mod inconștient libera circulație în propria țară (prin prețuri la avioane, trenuri și hoteluri, **prețuri accesibile doar celor care nu muncesc**), statul unitar riscă să-și păstreze, în cel mai bun caz, doar numele și reprezentanții comuni în organismele internaționale. La prag de mileniu III, uluitoarea călătorie de la Timișoara la Iași devine tot mai puțin posibilă.

Din nou, populismul patriotard este absolut indiferent la realitățile țării. Prin imposibilitatea materială a omului de a se mișca în limitele hotarelor propriei țări, România redevine un stat feudal, populat de oameni legați de glie, și riscă să se fărîmițeze după legile statelor feudale. Și toate astea fără ajutorul străinilor, al ungurilor, al evreilor, al americanilor și al celorlalți veșnici "intriganți" arătați mereu cu degetul de aceiași propagandiști ai minciunii naționaliste.

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ anunţă programul:

ARTSLINK

Programul se adresează artiştilor şi administratorilor unor organizaţii artistice care doresc să participe la schimburi culturale internaţionale.

ARTSLINK oferă **20 burse** care acoperă cheltuielile legate de o şedere de **5 săptămîni** într-o instituţie artistică americană pentru tineri artişti şi manageri culturali din Europa Centrală şi de Est. Instituţiile gazdă vor asigura pregătirea practică a bursierilor în domeniul lor de interes, ei avînd prilejul să participe direct în activităţile instituţiilor respective.

Ei vor putea de asemenea să intre în contact cu artişti şi alte organizaţii din comunitatea respectivă.

Domeniile artistice la care se referă programul sînt: **artele vizuale, performance şi media; arhitectură şi design; literatură**. Prin managerii culturali înţelegem persoane care se ocupă cu administrarea unor instituţii, organizaţii sau programe artistice. Nu vor fi acceptaţi studenţi sau amatori.

Înscrierea pentru participarea la program se face pe formulare ARTSLINK. Candidaţii vor trebui de asemenea să prezinte un scurt proiect pe care ar dori să-l realizeze ca bursieri ARTSLINK.

Termenul limită de înscriere:
1 decembrie 1993

Formulare şi informaţii suplimentare puteţi obţine la

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ

Muzeul Naţional de Artă Bucureşti, str. Ştirbei Vodă 1, C.P. 22-203, telefon 311.21.92, tel./fax 311.21.93 şi la birourile

FUNDAŢIEI SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

din:

Timişoara

Piaţa Operei 2, etaj 2, camera 137, telefon 096/910804

Cluj

str. Galaxiei 1A, C.P. 73, telefon 095/197121 sau 095/150160

Iaşi

bd. Copou 19, telefon 098/147804 sau 098/147100

"22" despre "Veniţi cu noi pe programul doi"

TIA ŞERBĂNESCU

Braşov: povestea revoltei

"Nu poţi face omletă fără să spargi ouăle", i-a explicat tînărul rege Edward al Angliei mamei sale (încercînd să justifice duritatea unor acţiuni represive) într-unul din episoadele serialului consacrat iubirii dintre Edward şi doamna Simpson. "Dar oamenii nu sînt ouă", i-a replicat mama sa. "Clişeul" acesta, care a făcut carieră, înlocuind, printr-o variantă mai domestică, sentenţiosul "scopul scuză mijloacele", a constituit pavăza tuturor dictaturilor şi compromisurilor. L-am auzit cu toţii de nenumărate ori – atît de des încît aproape că ne-am obişnuit cu ideea că sîntem aşezaţi în cofraje şi tremurăm de frică să nu ne spargem. Şi, cu toate acestea, sînt mereu printre noi, chiar în toiul celei mai dure dictaturi, oameni care sfidează acest aranjament. Aşa au fost, între alţi cîţiva, destul de puţini, muncitorii de la "Steagul roşu" din Braşov, în 1987. În chiar ziua alegerilor din 15 noiembrie, zi îndeobşte "sărbătorească", aceştia au îndrăznit ceva ce, la vremea aceea, nici nuţi îngăduiai să comentezi decît cu persoanele în care aveai absolută încredere: au părăsit uzina, au mărşăluit prin tot oraşul şi au luat cu asalt comitetul de partid – adică o instituţie sacrosanctă. Prin comparaţie cu sediul comitetului de partid, orice biserică se putea socoti o instituţie laică. Bisericile se dărîmau cît ai clipi, dar comitetele de partid erau adevărate cetăţi de cult. Şi totuşi muncitorii din Braşov îl profanaseră şi-i aruncaseră în stradă chiar "icoana": tabloul lui Ceauşescu. Adevărul e că aceste lucruri s-au aflat abia după o zi-două de la Europa Liberă şi lumea şi le transmitea în şoaptă. Braşovul devenise imediat un oraş închis. Nimeni nu putea călători întracolo fără să aibă o motivaţie serioasă şi fără să suporte un sever control poliţienesc. Dar mai mult de-atît nu prea ştia nimeni. Nici un comunicat oficial n-a comentat întîmplarea. Nimeni n-a ştiut ce s-a întîmplat cu eroii întîmplării. Abia după cîteva luni, aşa cum se întîmpla de obicei, neţinînd seama de faptul că exprimau un epilog la o întîmplare care nu fusese evocată niciodată, au apărut articole care vorbeau de autocritica pe care şi-au făcut-o muncitorii de la "Steagul roşu" şi de măsurile care s-au luat pentru normalizarea situaţiei. Apoi totul s-a uitat. La împlinirea a cinci ani de la revolta braşoveană, Televiziunea a consacrat emisiunea "Veniţi cu noi pe programul doi" evocării acestor întîmplări. Un sondaj difuzat în cadrul emisiunii a surprins reacţiile oamenilor de pe stradă. Majoritatea au mărturisit că au uitat momentul Braşov '87. Dornic să realizeze o evocare completă, realizatorul, Mihai Tatulici, a invitat ambele "baricade" implicate în desfăşurarea dramei de la Braşov: participanţii la revoltă, dar şi reprezentanţii Puterii de atunci, respectiv directorii întreprinderii, primii-secretari, primarul etc. Din această ultimă categorie n-au acceptat invitaţia decît două persoane: inginerul-şef Tătărescu şi inginerul Anghel. După o primă parte în care Mihai Tatulici a încercat să menajeze sensibilitatea celor doi curajoşi care au acceptat confruntarea, dînd să sugereze cumva că ambele baricade au fost, în fapt, victime ale sistemului care le-a obligat să reacţioneze conform rolului care le revenea, emisiunea a "scăpat" pur şi simplu din făgaşul amabilităţilor de circumstanţă şi evocarea a început să se lege din ce în ce mai coerent şi mai dureros, stîrnind amintiri, scoţînd la iveală amănunte (multe dintre ele neştiute), răscolind răni. Braşovenii au insistat, pe bună dreptate, asupra caracterului politic al revoltei lor. Determinat, iniţial, de neplata salariilor, protestul muncitorilor ieşiţi în stradă s-a radicalizat pe traseu. Unul dintre participanţi a indicat aproape geografic evoluţia revoltei. "Cînd am ieşit din uzină strigam «Vrem duminica-napoi» şi «Daţi-ne salariile»", explica el, "apoi, în cartierul cutare cîntam deja «Deşteaptă-te, române», cînd am ajuns în centru strigam «Jos Ceauşescu», iar în preajma comitetului de partid ne dădusem seama că asta nu e suficient şi strigam «Jos comunismul». De altfel, am scris şi pe zidul prefecturii «Jos comunismul». Dacă se răzuie văruiala şi vopseaua se poate vedea inscripţia." Printre ei, în coloană, se amestecaseră securişti şi miliţieni în civil. Oamenii i-au recunoscut pe unii, dar aceştia nu îndrăzneau să spună nimic. Doar cîte-un "nu e bine ce faceţi". Un alt participant a povestit cum a dat jos tabloul lui Ceauşescu: "Primul obiectiv al meu, ăsta a fost. Să demonstrez lumii că se poate. Nu mă mai interesa nimic, nici familie, nici viaţa mea. Acest lucru însemna pedeapsa cu moartea. La anchetă am fost torturat şi întrebat de ce am făcut-o. Le-am spus: «Pentru că nu se mai suferea acest portret». Atunci, în momentele critice, cînd au apărut scutierii şi ostaşii în termen, multă lume a fost lasă", adaugă el. "A apărut şi comandantul gărzilor patriotice. «Nu vă e ruşine?», l-am întrebat. «Muncitori, şi veniţi să trageţi în muncitori?»". A urmat arestarea. Au fost închişi 61 de participanţi. Zecile de mii de persoane s-au redus brusc la 61 de persoane. Trebuia păstrată "eticheta" clasică a dictaturilor: "un grup de turbulenţi" care a zăpăcit oraşul. Apoi au devenit "huligani". Procesul a consemnat aşadar condamnarea unor "huligani" – deşi nici unul nu avea antecedente penale. Li s-a refuzat "onoarea" unui proces politic pentru că pur şi simplu în România comunistă nu se admitea ideea unui protest politic. Într-un fel, această dorinţă a lui Ceauşescu de a păstra aparenţele cu orice preţ i-a salvat poate de la pedeapsa capitală – cerută însă între alţii şi de cei doi ingineri invitaţi în emisiune. Cum revolta din Braşov era mai cunoscută în străinătate decît în ţară, Securitatea lui Ceauşescu a ales varianta deportărilor în alte localităţi, sechestrarea bunurilor şi bătaia zdravănă înainte de ele. Unul dintre muncitori, Vasile Vieru, a murit în împrejurări suspecte. Familia s-a trezit cu sicriul sigilat la poartă. Ei bine, s-ar putea replica, dar atentaseră la ordinea statului! Oriunde în lume s-ar fi luat asemenea măsuri. Oriunde – unde este dictatură. Numai că la noi se vorbea despre democraţie. Omul era proclamat centrul politicii partidului. Bunăstarea lui era prezentată ca idealul partidului. În fine, despre clasa muncitoare se pretindea că este chiar conducătoarea societăţii. Proprietara tuturor bunurilor. Dar era suficient ca "muncitorul", "stăpîn al tuturor bunurilor", să se declare nemulţumit, să-şi revendice dreptul la salariu şi să denunţe minciuna şi îmburghezirea şefilor şi şefuleţilor care se îmbuibau la bufetele de protocol pentru ca "democraţia" cea mai înaintată din lume să devină o tristă glumă. În autobuzul care-i ducea spre Bucureşti, celor arestaţi li s-a spus că vor fi omoriţi undeva în cîmp. Nu era deloc imposibil. Şi autobuzul s-a oprit, într-adevăr, undeva. Cineva şi-a amintit cum unul dintre ei, care se nimerise îmbrăcat cu o haină de piele, regreta că n-o lăsase acasă, pentru copil. Povestea braşovenilor s-a închegat din asemenea frînturi dramatice – o poveste pe care locuitorii ţării riscau s-o uite înainte de a o fi aflat. Pentru că, obosiţi sau plictisiţi deja de poveştile triste ale comunismului, oamenii nu mai au răbdare nici să-şi amintească, nici să admire. Cei care au suferit riscă să rămînă din nou cu amintirile lor nespuse nimănui pe de-a-ntregul. Cei care au contribuit la nesimţirea generală şi la cruzimea generală au simţit că le-a trecut ceasul răspunderii şi se declară nevinovaţi. N-au de gînd să suporte nici o remuşcare. "Baricadele" rămîn, în continuare, chiar dacă nu se mai văd. Din Braşovul anului 1987 a rămas o lecţie de bărbăţie, care pînă la urmă a cuprins, aproape prin surprindere, micul ecran. După Revoluţie nimic nu s-a schimbat, afară de libertatea de a vorbi, spun eroii de acum şase ani. Ce vor mai spune după alţi şase ani cînd, iată, şi libertăţii de a vorbi i s-a pus căluş în Senat? Şi, aproape ca o presimţire a tăcerii care se aşterne, au ţîşnit, în finalul emisiunii, întîi cuvintele din "Deşteaptă-te, române", iar apoi, refăcînd parcă traseul din 1987, în minutele oferite de emisiunea "Actualităţi", braşovenii au scandat din nou "Jos comunismul". Surprins, Mihai Tatulici a asistat la transformarea emisiunii sale într-o emisiune adevărată.

Dar emisiunea s-a terminat, întrebările rămîn. Una dintre ele este: va mai fi oare evocată revolta muncitorilor de la Braşov? Peste alţi şase ani, probabil că şi faptul de a fi strigat azi, într-o emisiune TV, "Jos comunismul" va fi considerat tot o amintire eroică... De care, iarăşi, puţini îşi vor aminti. Pentru că deja, în sala în care se scanda "Jos comunismul", o parte din participanţi priveau crispaţi în jur – unii neîndrăznind, iar alţii refuzînd să rostească asemenea cuvinte "destabilizatoare". Şi poate că acesta a fost semnul cel mai clar al întoarcerii: teama unora de a nu se sparge şi a ajunge omletă.

GABRIELA ADAMEŞTEANU

Cîteva întrebări pentru Mihai Tatulici

De ce a fost necesară prezenţa "muncitorului" de la IMGB, cu fularul lui alb (în televizorul alb-negru), cu o dicţie penibilă şi un discurs incoerent, cu întrebări veninoase anticipate de un zîmbet atotştiutor la adresa lui Gabriel Liiceanu ori a lui Mircea Ciobanu? (Acesta fiind privit nu ca un distins poet şi ca un editor de autoritate, aşa cum îl cunoaşte opinia publică românească, ci doar ca "purtător de cuvînt al Regelui".) Era firesc ca un asemenea tip de "muncitor" (deloc reprezentativ pentru diversele categorii profesionale de muncitori) să monopolizeze în anumite momente discuţia cu elogii la adresa cenaclului "Flacăra" şi a lui Adrian Păunescu? Sau ca pe ecran imaginea lui să fie alăturată de cea a unui intelectual de distincţia lui Ştefan Augustin Doinaş?

Un realizator occidental, cu experienţă în astfel de emisiuni, s-ar mai fi oprit oare la un astfel de invitat? (Caracterizarea de "provocator" care i s-a dat nu era deloc absurdă.) Acest personaj manipulat, ori cel puţin manipulabil (nu-i voi da numele, deşi l-am notat, pentru că specificul său este de a fi anonim), a alcătuit decenii la rînd masa semidocţilor agresivi, utilizaţi în şedinţele de demascare a intelectualilor. (Ultimele încercate chiar acum cîţiva ani.)

Toate aceste întrebări, legate de prezenţa caricaturală a muncitorului "raisonneur", venit "din mijlocul vieţii" să dea o lecţie intelectualilor "dezbinaţi", făceau oare parte din scenariul lui Mihai Tatulici (ca avertisment? ca alibi? ca ironie?) sau era o simplă lipsă de gust, aşa cum ni se mai întîmplă să întîlnim în această emisiune?

Neavînd cum să mă lămuresc dacă Mihai Tatulici a intenţionat ca noi, spectatorii, să rămînem la sfîrşitul celor trei ore cu aceste întrebări în minte şi cu haloul de ambiguitate care înconjoară orice întrebare rămasă fără răspuns, mi-am spus: bine, e evident că intelectuali de "top" au fost amestecaţi, intenţionat sau nu, cu persoane care n-aveau ce căuta în această emisune, aşa cum, de altminteri, discursul lor pseudocultural a şi demonstrat. Dar de ce din "domenii reprezentative" nu a fost chemat nimeni? Ce-i cu cei care n-au fost invitaţi?

E deci momentul să spun că am fost de aceeaşi părere cu criticul literar Eugen Simion atunci cînd a afirmat că "zeii societăţii de azi sînt econocraţii şi tehnocraţii". (Nu mai stărui acum asupra discuţiei despre implicarea intelectualului în politic, unde, evident, am altă părere decît domnia sa. Apolitismul ca atitudine sau alibi al intelectualului-sprijinitor-al-Puterii s-a discutat îndeajuns în presă ca să nu mai trezească cine ştie ce interes. S-au văzut apoi şi consecinţele: unii merg la Cotroceni şi în excursie pe Dunăre, alţii nu, unora li se oferă funcţii, alţii sînt scoşi din funcţii – riscuri previzibile.) Avînd deci o opinie foarte apropiată de cea a lui Eugen Simion (că econocraţii, "gestionarii societăţii", trebuie luaţi în seamă atunci cînd vorbim despre intelectualii momentului), m-am întrebat: de ce oare, din bine cunoscuta pleiadă de econocraţi, realizatorul emisiunii nu a invitat pe nimeni? Unde au fost deci Daniel Dăianu, Mircea Coşea, Mişu Negriţoiu, Ilie Şerbănescu, Vasile Pilat, Ioan Popa, Ulm Spineanu? (Mă opresc aici, lista ar trebui să fie mult mai lungă,şi nu uit să specific că enumerarea este mai degrabă întîmplătoare, şi nu reflectă neapărat o ierarhie valorică.) "Intelectualii sînt acum peste tot, şi în Guvern şi în Opoziţie", a spus istoricul Şerban Tanaşoca (ale cărui intervenţii s-au dovedit punctuale şi echilibrate). De vreme ce "intelectualii implicaţi în acţiune" erau cei vizaţi de întrebarea "Încotro, domnilor intelectuali?" (după propria explicaţie a realizatorului), de ce nu au fost invitaţi şi lăsaţi să spună ce pot şi ce nu pot să facă aceşti specialişti, aceşti bieţi semizei ai societăţii noastre – în privinţa reformei? Sau chiar a acordului cu FMI, atît de la ordinea zilei? Unde erau psihologii atît de urgisiţi de "trecutul regim"? Sau sociologii (Dorel Şandor, de pildă, era la mult hulitul GDS). De ce, în locul unor prezenţe pseudo-intelectuale, nu a fost invitat, chiar în cadrul emisiunii, Adrian Miroiu, decanul Facultăţii de Filozofie, a cărui apariţie (doar pentru cîteva clipe) în filmul prezentat invitaţilor a fost memorabilă? ("Nu intelectualitate, ci intelectuali. Noi continuăm să ne referim la ei ca la o pătură socială – reminiscenţă a modului de a gîndi colectivist", a spus autorul cărţii **Metafizica lumilor posibile şi existenţa lui Dumnezeu**.)

Din toate aceste întrebări (şi din altele, pe care renunţ să le mai enumăr), aş putea compune una singură, şi anume: pregăteşte Mihai Tatulici aceste emisiuni în aşa fel încît să le dirijeze spre o anumită concluzie politică, sau ele ajung să pară astfel din cauza propriilor sale inconsecvenţe, prejudecăţi sau unor eclipse de gust?

O întrebare la care nu avem cum răspunde decît urmărind mai departe "Veniţi cu noi pe programul doi". Dinamismul realizatorului, sensibilitatea faţă de temele fierbinţi ale momentului şi un gust al riscului (numit curaj) pe care îl presupun totdeauna transmisiile în direct, explică audienţa în creştere a emisiunii. Peste tot în lume se trece de la o televiziune educativă şi culturală (ale cărei funcţii sînt a informa, a educa, a distra) la o televiziune a comunicaţiei, convivială şi apropiată, interactivă şi spectaculară. E păcat să se irosească asemenea şanse.

pe scurt

MARŢI 16 NOIEMBRIE

• Preşedintele UEO la Bucureşti

Sir Dudley Smith, preşedintele Adunării parlamentare a Uniunii Europei Occidentale (UEO), a sosit în ţara noastră, unde urmează să aibă întrevederi la sediul celor două Camere parlamentare şi la MAE, ca apoi să participe la o masă rotundă găzduită de Centrul Euro-Atlantic.

• Comitet de rezistenţă împotriva persecuţiei politice

Liderii partidelor parlamentare din Opoziţie au hotărît înfiinţarea unui comitet de rezistenţă împotriva persecuţiilor politice. Cauza constituirii acestui comitet o reprezintă "acutizarea acţiunilor prin care Puterea actuală încearcă intimidarea, izolarea şi discreditarea Opoziţiei, precum şi pericolul în care este pus procesul democratic din ţara noastră".

• Dezvăluirile d-lui Gelu Voican Voiculescu

Comisia parlamentară pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989 l-a audiat pe Gelu Voican Voiculescu. Acesta a declarat că Revoluţia a fost "o mişcare populară spontană", că la Timişoara s-a tras în demonstranţi conform ordinului generalului Ştefan Guşă şi că procesul lui Ceauşescu a consacrat la conducerea ţării echipa Iliescu.

• Opoziţia ar putea boicota festivităţile de la Alba-Iulia

Într-o şedinţă a CDR, 6 partide şi 12 organizaţii (AC, GDS, Uniunea Arhitecţilor) au adoptat o declaraţie în care îşi exprimă profunda nemulţumire faţă de "barierele" puse de autorităţile de la Bucureşti dorinţei fostului Suveran al României, Mihai I, de a participa la festivităţile prilejuite de Ziua Naţională a României. În finalul declaraţiei se mai afirmă: "Ne exprimăm speranţa că Guvernul va chibzui cu maturitatea politică necesară asupra urmărilor unui refuz şi nu va pune pe nimeni în situaţia de a se abţine de la participarea la manifestările de la 1 Decembrie".

• PDSR cere garanţii suplimentare

În legătură cu posibila vizită a Regelui Mihai I, în data de 1 Decembrie, preşedintele PDSR, dl. Adrian Năstase, a declarat: "Mesajul fostului Suveran, prin care se autoinvită în România de 1 Decembrie necesită noi întîlniri cu partidele politice din Opoziţie la Cotroceni, pentru garanţii suplimentare".

MIERCURI 17 NOIEMBRIE

• MAE refuză acordarea vizei pentru Rege

Purtătorul de cuvînt al Ministerului Afacerilor Externe a declarat că nu se pot acorda vize de intrare Regelui Mihai I şi Reginei Ana deoarece pe paşapoartele lor este înscris "Majestate Regală". Lucrul acesta contravine, în optica MAE, declaraţiei Regelui prin care nu contestă ordinea constituţională din ţară.

• Petre Ninosu în faţa Comisiei de abuzuri

Comisia pentru abuzuri şi petiţii a Camerei Deputaţilor l-a audiat pe ministrul Justiţiei, Petre Ninosu, în legătură cu memoriul depus de fostul preşedinte al TMB, judecătorul Corneliu Turianu. Dl. Turianu solicită reparaţii morale, considerînd că destituirea sa din această funcţie a fost abuzivă.

• Runda FMI – un aparent succes

"Negocierile au fost realizate punct cu punct, fiind atinse toate elementele de principiu", a declarat Mircea Coşea, unul din reprezentanţii guvernamentali prezenţi recent la Washington pentru negocieri cu FMI. În România urmează să se deplaseze o misiune tehnică a Fondului, ce are rolul de a actualiza datele pentru redactarea memorandumului şi a scrisorii de intenţie.

• Opoziţia cere schimbarea Guvernului Văcăroiu

"Milioane de cetăţeni ai României sînt astăzi în situaţia de sărăcie şi de mizerie fără speranţe. Guvernanţii actuali nu şi-au ţinut promisiunile. (...) Ieşirea din această criză impune soluţia politică a schimbării Guvernului. (...) Partidele din Opoziţia democrată sînt gata să-şi facă datoria faţă de ţară. Asta înseamnă un nou guvern, capabil să readucă o speranţă care poate fi împlinită, să realizeze pacea socială în linişte şi stabilitate, pe baza unui pact naţional încheiat cu sindicatele", se arată într-o declaraţie a Opoziţiei (CDR şi PD-FSN).

• România – aproape de "braţul înarmat" al CE

În cursul unei mese rotunde de la Centrul Euro-Atlantic, Sir Dudley Smith, preşedintele Uniunii Europei Occidentale (UEO), a expus conţinutul preconizatului statut de asociere a ţărilor est-europene la "braţul înarmat" al Comunităţii Europene. Este vorba despre stabilirea unor forţe de intervenţie rapidă comune, includerea în activităţile de planificare ale UEO, armonizarea standardelor în materie de armament. De asemenea, Sir Dudley Smith a precizat că propunerea ar putea căpăta formă finală în şase luni.

• Dl. Surdu apără presa

PDAR se opune modificărilor aduse Codului penal în Senat, privitoare la pedepsele stabilite împotriva ziariştilor. În acest sens, dl. Victor Surdu a declarat că presa trebuie să dea dovadă de profesionalism, dar a lua dreptul la semnătură pentru o abatere este o eroare gravă. De aceea, PDAR speră că în Camera Deputaţilor se va repara greşeala comisă în Senat.

• UDMR nu va modifica proiectul de lege a minorităţilor

UDMR a anunţat că va prezenta colegilor din CDR proiectul de lege privind minorităţile, pe care Consiliul Reprezentanţilor UDMR l-a adoptat la Tîrgu Mureş. Totuşi, documentul nu va fi modificat, scopul dezbaterilor pe această temă fiind înţelegerea exactă de către partidele de opoziţie a unor noţiuni utilizate în proiect. Cu aceeaşi ocazie, dl. Varga Attila a afirmat: "Nu este adevărat că România este un stat naţional; definiţia de «naţional», fiind un termen politic şi nu juridic, ar putea avea consecinţe asupra minorităţilor naţionale existente în România".

JOI 18 NOIEMBRIE

• PD: "Tratativele cu FMI sînt un eşec"

În cadrul conferinţei de presă săptămînale a PD (FSN), Adrian Severin şi-a exprimat surprinderea provocată de declaraţiile televizate ale celor doi miniştri care au condus recentele negocieri cu FMI şi Banca Mondială. D-sa consideră inoportun tonul optimist al acestor declaraţii, deoarece negociatorii români nu au reuşit nici măcar semnarea mult discutatei scrisori de intenţie. Oricum, această scrisoare nu ar fi adus nimic concret, ea sugerînd doar o probabilitate mare de semnare a memorandumului. Ca urmare a eşecului acestei misiuni guvernamentale, PD cere demisia Guvernului, apreciind că "un guvern a cărui politică e invalidată pe piaţa financiară mondială nu mai poate guverna o ţară". Totodată, PD a prezentat concepţia sa asupra unei formule guvernamentale de uniune naţională: Executivul să fie format din 4 miniştri de stat, unul de la PDSR şi cîte unul de orientare social-democrată, liberală şi respectiv creştin-democrată.

• Taxe pentru trecerea frontierei

Camera Deputaţilor a aprobat articolul 8 din proiectul de lege privind acordarea unor ajutoare băneşti pentru încălzirea locuinţelor. Articolul prevede instituirea unei taxe de 10.000 lei pentru fiecare ieşire din ţară şi de 5.000 lei pentru micul trafic de frontieră. Aceste taxe vor constitui o parte din fondurile necesare plăţii ajutoarelor pentru încălzirea locuinţelor. Opoziţia a criticat prevederea pe motiv că este anticonstituţională, fiind o îngrădire a dreptului la libera circulaţie a cetăţeanului.

• Senatul continuă răfuiala cu presa

Senatul a adoptat articolul 239 din Codul penal referitor la ultraj. Articolul prevede că insulta, calomnia sau ameninţarea săvîrşită contra unui funcţionar public aflat în exerciţiul funcţiunii se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 3 ani. În cazul în care faptele menţionate mai sus sînt săvîrşite împotriva preşedintelui României, unui membru al Guvernului, al Parlamentului, împotriva unui magistrat, unui judecător al Curţii Constituţionale, unui membru al Curţii de Conturi, unui poliţist, jandarm sau alt militar, pedepsele cu închisoarea se majorează cu 3 ani, ajungînd astfel pînă la 15 ani închisoare. Articolul a fost adoptat cu 67 voturi pentru, 30 împotrivă şi 5 abţineri.

• Conferinţa de presă a delegaţiei române la FMI

Domnii Mircea Coşea, Florin Georgescu şi Mugur Isărescu au ţinut o conferinţă de presă referitoare la negocierile cu Fondul Monetar Internaţional. Mircea Coşea a declarat că scrisoarea de intenţie va fi semnată la Bucureşti la începutul lunii decembrie şi că ea va constitui prefaţa memorandumului România-FMI. Acest memorandum urmează să fie ratificat de Parlament, după care va fi semnat şi acordul stand-by. El a adăugat că odată cu semnarea scrisorii de intenţie se vor debloca finanţările externe pentru România. Dl. Mugur Isărescu a dat amănunte despre criteriile de performanţă cerute de FMI: o inflaţie nu mai mare de 60-70%, accelerarea privatizării şi a restructurării, restricţii bugetare. Dl. Coşea a atras atenţia că aplicarea programului reformei depinde de voinţa politică a românilor şi şi-a exprimat speranţa că Parlamentul va aproba fără probleme acordul stand-by.

• Deputaţii PD (FSN) acuză tăcerea preşedintelui

D-nii Petre Roman şi Traian Băsescu – PD (FSN) – au lansat un apel tuturor forţelor politice ca prin poziţia lor "să descurajeze înveninarea climatului politic practicat de Guvernul Văcăroiu prin minciună şi denigrare". Dl. Băsescu l-a acuzat totodată pe preşedintele Iliescu pentru faptul că prin tăcere încurajează continuarea "acestei inflaţii de rapoarte denigratoare şi mincinoase" cînd ar trebui să solicite rapoarte cu privire la adevărurile Revoluţiei şi la teroriştii, cu privire la uciderea şi nu la judecarea lui Ceauşescu, cu privire la mineriadele din iunie şi septembrie, cînd "în cîrdăşie cu Miron Cosma a semnat destituirea Guvernului Roman".

• PAC agreează un pact de guvernare

Preşedintele PAC, Nicolae Manolescu, a apreciat că în vederea unui pact de guvernare este mai important să se elimine neînţelegerile existente între partidele de opoziţie, deoarece divergenţele nu sînt majore, iar platformele-program nu prezintă incompatibilităţi de fond. Totodată, Nicolae Manolescu a precizat că un astfel de guvern are nevoie de sprijinul preşedintelui Iliescu.

• Marşul disperării

Peste 50.000 de sindicalişti, membri ai Confederaţiei CNSLR-Frăţia, au participat la un "Marş al disperării", încheiat cu un miting de protest în Piaţa Aviatorilor. S-a solicitat protecţie socială reală, demararea procesului privatizării, negocieri asupra unui nou nivel al salariului minim pe economie. Nu au lipsit scandările antiguvernamentale.

VINERI 19 NOIEMBRIE

• Preşedinţia nu crede într-o schimbare de guvern

"Un guvern nu poate fi decît oglinda Parlamentului şi nu poate fi schimbat decît prin alte alegeri", a declarat purtătorul de cuvînt al Preşedinţiei, Traian Chebeleu. Acesta a mai adăugat că Grupul consultativ economico-social nu reprezintă un guvern al preşedintelui Iliescu, ci doar un organism care promovează cooperarea. Dl. Chebeleu a apreciat ca fiind corectă decizia MAE legată de cererea de viză a Regelui Mihai şi a comentat că în 1992 s-a acordat această viză din raţiuni umanitare.

• Guvernul îşi propune accelerarea privatizării

În şedinţa săptămînală a Executivului s-a evidenţiat necesitatea accelerării privatizării, preconizîndu-se în acest scop o serie de măsuri: elaborarea unei legi a comerţului, renunţarea la metoda locaţiei de gestiune. Totodată, s-a hotărît modificarea accizelor la unele produse de lux, măsură ce va duce la scumpirea băuturilor alcoolice, a ţigărilor, parfumurilor etc.

• PSDR crede într-o guvernare a Opoziţiei

Preşedintele PSDR, Sergiu Cunescu, a apreciat în cadrul conferinţei de presă că se apropie momentul în care actualul guvern va fi schimbat. În plus, în opinia sa, Opoziţia poate participa la guvernare dacă se îndeplinesc două condiţii: preşedintele Iliescu să-şi asume responsabilitatea unor acte nedemne cu poziţia sa şi, a doua condiţie, primul-ministru să aparţină Opoziţiei.

• Consfătuire a primarilor PD (FSN)

La Bucureşti s-au desfăşurat lucrările Consfătuirii primarilor şi consilierilor PD (FSN), aleşi în administraţia locală a municipiului Bucureşti şi SAI. Semnalînd faptul că lipsa resurselor financiare devine o pîrghie prin care puterea încearcă să-i discrediteze, primarii şi consilierii au afirmat, totodată, că activitatea lor este îngreunată şi de absenţa unor legi precum cea a sponsorizării, legea taxelor şi impozitelor locale, legea patrimoniului, legea cadastrului etc.

SÎMBĂTĂ 20 NOIEMBRIE

• CNSLR-Frăţia la Guvern

Liderii CNSLR-Frăţia au fost primiţi de premierul Nicolae Văcăroiu, căruia i-au prezentat 11 puncte cu revendicări, a căror soluţionare o aşteaptă în maximum o săptămînă. Guvernul a promis că sindicatele vor fi consultate şi pentru luarea unor măsuri care privesc reforma.

LUNI 22 NOIEMBRIE

• Un an de guvernare Văcăroiu

Cu ocazia împlinirii unui an de guvernare, premierul Nicolae Văcăroiu a declarat că reforma în România nu a fost stopată. Făcînd un bilanţ, primul-ministru a relevat în special aspectele pozitive (clauza, aderarea la Consiliul Europei, asocierea la diferite organisme europene), cele negative fiind generate de alte cauze (astfel, guvernele anterioare sînt de vină pentru blocarea finanţării externe). În continuare, premierul a arătat că Guvernul nu va cădea, posibilă fiind doar remanierea, iar 1994 va fi anul privatizării.

• PNŢCD nu vrea un guvern de uniune naţională

În opinia PNŢCD, viitorul guvern se doreşte unul "colorat politic, structurat pe membrii PDSR reformişti, eventual cu PUNR şi sprijinit de actuala coaliţie guvernamentală". Într-o fază ulterioară, se poate lua în calcul şi varianta formării unui guvern din reprezentanţi ai Convenţiei Democratice.

• CDR aşteaptă hotărîrea Preşedinţiei

Convenţia Democratică din România cere Preşedinţiei şi Guvernului să respecte Constituţia (art. 5, alineat 2 şi art 150) precizîndu-şi poziţia faţă de hotărîrea M.S. Regele Mihai I de a participa la aniversarea marelui triumf naţional împlinit de bunicul său la 1 Decembrie 1918.

Dacă pînă la data de 24 noiembrie a.c. nu va fi acordată viza Regelui, CDR consideră acest refuz o sfidare a însăşi nevoii de reconciliere naţională resimţită în aceste momente grele de toate păturile societăţii româneşti. În acest caz CDR se vede obligată să refuze participarea la manifestările de la Alba-Iulia, pe care le va declara drept o încercare de confiscare şi falsificare a istoriei.

• Apelul P.F. Teoctist către Parlamentul României

În Camera Deputaţilor a fost distribuit Apelul Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române către Parlament pentru păstrarea şi promovarea principiilor tradiţionale de viaţă moral-creştină în societatea românească actuală.

Apelul a fost făcut ca urmare a discutării în Senat a art. 200 din Codul penal, referitor la condamnarea homosexualităţii.

Pagină realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU,
MARIAN CHIRIAC şi CRISTIAN LUPU

JOHN SHATTUCK
(Secretar de Stat Adjunct pentru Drepturile Omului şi Probleme Umanitare, SUA)

Rolul presei libere într-o democraţie

• în democraţie libertatea cuvîntului este un drept primordial • judecat în 1735 pentru calomnie incitatoare la nesupunere, editorul Peter Zenger a fost achitat de juriu, dar libertatea presei nu s-a cîştigat peste noapte • a reduce Opoziţia la tăcere înseamnă a priva societatea de un dezacord creativ • libertatea de expresie este sursa creativităţii societăţii americane • o presă liberă este o iritare constantă pentru oficialităţile alese • în peisajul unei prese libere se exprimă idei care nu plac sau nu convin tuturor •

Presa liberă este motorul societăţii americane

(...) În aceste timpuri de schimbări, guvernele încearcă cu orice preţ să închidă gura presei, în ideea că libertatea presei nu trebuie să aducă prejudicii altor nevoi ale societăţii. Într-o democraţie, unde poporul este suveran, libertatea cuvîntului este dreptul primordial. (...) Un guvern care închide gura presei şi a poporului nu poate fi considerat democratic. Un popor redus la tăcere şi privat de informaţie este un popor fără posibilitatea de a-şi identifica şi rezolva problemele.

În Europa, mijloacele de informare în masă şi tehnologiile de comunicaţii şi-au dovedit rolul esenţial în revoluţiile paşnice care au stăbătut continentul şi în schimbările intervenite în sistemele politice. Zeci de ani de-a rîndul, în Rusia şi în fosta Cehoslovacie speranţele oamenilor au fost întreţinute prin literatura de samizdat şi prin maşini de fotocopiat. În România, cetăţenii curajoşi care au protestat în timpul unui discurs ţinut de Ceauşescu au apucat să apară pe postul de televiziune înainte ca cenzura să poată întrerupe emisia. Aceasta, împreună cu reacţia confuză a regimului au dat curaj românilor. În Cehoslovacia, ziariştii din televiziune au înfruntat blocada impusă ştirilor şi au forţat conducerea să informeze despre demonstraţiile din timpul revoluţiei de catifea. Una dintre primele decizii ale noului guvern cehoslovac a fost aceea de a concedia cenzorul oficial al statului. (...) Cei care privesc cu scepticism valorile unei prese libere argumentează că experienţa Statelor Unite este unică şi deci irelevantă în discutarea rolului mass-media din alte ţări. Eu însă nu sînt de acord. (...) La naşterea naţiunii noastre ne-am confruntat şi noi cu lupte interne şi cu ameninţări din exterior. Noi, ca şi voi, am încercat să punem bazele unui nou sistem politic. De-a lungul istoriei ne-am zbătut între crearea unei forme de guvernămînt solide şi protecţia poporului de un guvern care, odată devenit puternic, ameninţa să devină represiv. De două sute de ani presa liberă este motorul societăţii noastre, dar în tot acest timp a fost supusă presiunilor cenzurii guvernamentale.

Povestea unui editor new-yorkez, pe nume John Peter Zenger, este adeseori folosită ca exemplu al ataşamentului americanilor faţă de libertatea presei. În 1735, înainte de fondarea naţiunii noastre, Peter Zenger a fost judecat pentru calomnie incitatoare la nesupunere. Fapta lui – publicarea de critici aduse guvernatorului britanic. Printre alte acuzaţii se număra aceea că guvernatorul expunea colonia atacurilor franceze. Juriul a votat achitarea lui Zenger pe baza dovezilor că acuzaţiile erau reale. (...) Bătălia pentru cucerirea libertăţii presei nu a fost cîştigată peste noapte. Decenii de lupte şi curajul a nenumăraţi oameni au făcut posibilă înscrierea ei în Carta Americană a Drepturilor Omului.

Libertatea presei se află în cel mai mare pericol în perioade de instabilitate

Astfel că în 1798, în ciuda Constituţiei Statelor Unite şi a curajosului Prim Amendament, care spunea: "Congresul nu va vota nici o lege care să limiteze libertatea de expresie sau a presei", Congresul a votat Legea cu privire la străini şi la incitare la revoltă, care practic reducea dreptul de a critica guvernul. Oare de ce a votat Congresul o astfel de lege şi oare de ce a promulgat-o Preşedintele John Adams, el însuşi semnatar al Declaraţiei de Independenţă? Istoricii o pun pe seama temerii faţă de ameninţarea franceză şi pe seama confruntării dintre Partidul Federalist condus de John Adams şi Partidul Republican condus de vicepreşedintele său, Thomas Jefferson.

Legea cu privire la străini şi incitare la revoltă a fost abrogată cîţiva ani mai tîrziu, dar lecţia a rămas: libertatea presei, fie că este vorba de ţara mea sau a voastră, se află în cel mai mare pericol în perioade de instabilitate. A reduce Opoziţia la tăcere în asemenea perioade înseamnă a priva societatea de un dezacord creativ, înseamnă asumarea riscului de a transforma un protest paşnic în opoziţie violentă. (...)

Ataşamentul americanilor faţă de libertatea de expresie nu este luxul unei societăţi avansate. Libertatea de expresie este însăşi sursa creativităţii în societatea noastră şi fundamentul formei noastre de guvernămînt. Thomas Jefferson spunea la un moment dat că popoarele ar trebui să schimbe forma de guvernămînt la fiecare 17 ani. Iată, după 217 ani afirmaţia s-a dovedit falsă tocmai din cauza libertăţii de expresie, care a făcut posibilă transformarea paşnică a societăţii. (...)

Garanţiile constituţionale – cea mai bună protecţie pentru libertatea presei

În secolul nostru, libertatea presei a fost pusă la încercare în repetate rînduri chiar în America. Asta s-a întîmplat în timpul ambelor războaie modiale, în perioada mişcării pentru drepturi civile şi în perioada mişcării împotriva războiului din Vietnam. (...) Se polemizează şi acum asupra impunerii de restricţii artiştilor finanţaţi de guvern; se discută dacă violenţa din oraşele noastre necesită reglementări stricte privind violenţa la televiziune sau în filme; dacă activiştii împotriva avortului au dreptul să protesteze, literalmente, în faţa femeilor care intră în clinici unde se provoacă avortul; dacă guvernul a avut sau nu dreptate cînd a impus embargoul asupra ştirilor în timpul crizei din Golful Persic. În universităţi, recunoscute în mod tradiţional ca locuri ale liberei exprimări, se face auzită ideea că libertatea de exprimare ar trebui limitată atunci cînd poate prejudicia un grup etnic, rasial, religios sau social. Din punctul meu de vedere acestea sînt ameninţări aduse libertăţii de exprimare, dar pe de altă parte sînt subiecte vii de discuţie. (...) Şi pentru că libertatea mass-media este esenţială unei democraţii, dar în acelaşi timp se află sub ameninţare constantă, noi credem că garanţiile constituţionale şi nu cele legislative oferă cea mai bună protecţie pentru libertatea presei. Un drept garantat de legislativ este un drept care poate fi oricînd luat.

Din punctul de vedere al obligaţiilor internaţionale, salutăm decizia Comisiei Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului de a numi un raportor special pentru libertatea de opinie şi exprimare. Rezoluţia care stabileşte această funcţie exprimă preocuparea serioasă faţă de persecutarea ziariştilor, a editorilor, scriitorilor şi tipografilor, cît şi faţă de oamenii care îşi exercită dreptul la libertatea de gîndire, de conştiinţă şi religie.

Salutăm de asemeni declaraţia de la Viena, dar credem că nu este suficientă pentru protecţia presei.

"Cadrul legal naţional" nu constituie întotdeauna o bază adecvată pentru a garanta libertatea presei. Acelaşi lucru se întîmplă cu Articolul 10 din Convenţia Europeană asupra Drepturilor Omului şi cu rezoluţia din 1993 a Consiliului Europei care defineşte practicile jurnalistice "acceptabile". Mă tem că aceste prevederi îngrădesc libertatea presei în loc s-o garanteze. (...)

Cel mai bun antidot împotriva dezinformării este o cantitate mai mare de informaţie

A lăsa la latitudinea guvernului să emită judecăţi de valoare asupra presei este la fel de naiv ca a-ţi imagina că îţi va plăcea, sau vei fi de acord, sau vei vrea să citeşti toate publicaţiile de la un chioşc de ziare.

M-am aflat de curînd în faţa unui stand de ziare dintr-un magazin – ştirile de pagina întîi mergeau de la planul de sănătate al Preşedintelui Clinton, la moda de toamnă, ultimele tipuri de maşini, oferta de televiziune prin cablu şi ajungeau la titluri tentante de tipul: "Elvis a fost văzut luîndu-şi micul dejun", "Cinci moduri de a vă menţine în formă în timp ce vorbiţi la telefon" sau "Victimele unei boli necunoscute uită numele de animale, dar ţin minte orice altceva". Ceea ce dovedesc aceste titluri este că bunul-gust nu e un lucru garantat. Într-o democraţie nu există certitudinea că tot ce vrea fiecare să scrie sau să citească va fi profund, înălţător sau adevărat. Libertatea de expresie este uneori stupidă, sau insolentă, sau în totalitate falsă. Întrebarea care se pune este: cine are dreptul de a se erija în moderatorul excelor presei şi care este preţul plătit pentru încercarea de a controla o presă liberă?

M-aş încumeta să răspund la prima întrebare spunînd că ziariştii trebuie educaţi în spiritul obiectivităţii, că redactorii trebuie să decidă ce merge şi ce nu şi că în final deciziile redactorilor trebuie validate de piaţă. Esenţa unei pieţe libere a ideilor este aceeaşi cu esenţa unei democraţii: oamenii sînt cei care iau decizii, fie că este vorba de modul de cheltuire a banilor, fie pe cine votează sau în cine cred. Experienţa a dovedit că cel mai bun antidot al dezinformării este o cantitate mai mare de informaţie.

Menirea presei este de a nu da pace politicienilor

În ceea ce priveşte cadrul legal pentru o presă liberă, este bine să ne amintim că există o tensiune naturală între guvernanţi şi cei care scriu despre guvernanţi. Menirea presei este aceea de cîine de pază al guvernului şi nu invers. Caracteristica presei este de a nu da pace politicienilor. În Polonia, programul de televiziune "Polskie Zoo" este ireverenţios într-un mod inteligent la adresa oficialităţilor din guvern, deşi multe din aceste oficialităţi s-au aflat cîndva în avangarda luptei pentru cucerirea libertăţii de expresie. Şi asta este valabil în orice societate liberă. Cînd George Washington nu a mai fost la putere, caricaturiştii i-au înscris chipul pe un trup de măgar, iar un ziar din Philadelphia nota: "Fiecare inimă ar trebui să bată la unison întru libertate şi fericire, bucurîndu-se de azi înainte că numele lui Washington nu va mai gira imoralitatea politică şi nu va mai legaliza corupţia". Chiar şi Părinţilor Fondatori le-a fost uneori greu să-şi cîştige respectul.

Controversa este actuală şi astăzi. Deşi una dintre caracteristicile naţiei noastre este apărarea ferventă a libertăţii presei, la fel de adevărat este că nu există instituţie mai pusă la zid decît presa, folosită cel mai adesea ca ţap ispăşitor în dezbateri publice. Politicienii şi activiştii din întreg spectrul ideologic acuză presa de toate relele, începînd cu politici publice greşite şi terminînd cu pervertirea valorilor. În timpul ultimei noastre campanii electorale, unul dintre cele mai cunoscute "bumper stickers" scoase de Partidul Republican glăsuia: "Enervaţi presa – Alegeţi-l din nou pe Bush". Nu a trecut multă vreme de la inaugurarea lui Clinton şi editorialiştii au şi început să-i critice administraţia, ceea ce i-a făcut pe mulţi democraţi să se plîngă de tratamentul nedrept acordat preşedintelui lor.

În condiţii normale, o presă liberă este modalitatea prin care electoratul se autoeducă

O presă liberă este o iritare constantă pentru oficialităţile alese. O presă liberă este adesea privită cu resentiment de către public. În peisajul unei prese libere se exprimă idei care nu plac sau nu convin tuturor. (...)

Deşi respectul nostru pentru Rusia nu a scăzut, Statele Unite şi-au exprimat clar opoziţia, atît în particular şi în public, faţă de cenzură şi faţă de interzicerea ziarelor de opoziţie. (...)

În condiţii normale, o presă liberă este modalitatea prin care electoratul se autoeducă şi prin intermediul căreia îşi exprimă opiniile în legătură cu problemele curente. Orice personalitate politică din lumea asta îşi începe ziua trecînd în revistă presa. (...)

Dar presa liberă are un rol regulator. Incompetenţa politică sau abuzul de putere nu există din cauza unei democraţii şubrede, ci pentru că politicienii sînt oameni. Abuzurile de putere sau puterea exercitată fără înţelepciune sînt vechi de cînd lumea şi la fel de înrădăcinate în natura umană ca şi ambiţia şi frica, compasiunea şi prejudecăţile, binele şi răul. O presă liberă nu face decît să scoată la suprafaţă incompetenţa politică şi abuzurile de putere; ea pune încet democraţia pe propriile picioare. Într-o ţară liberă nu facem altceva decît să limităm impulsurile negative ale guvernanţilor şi să eliberăm impulsurile pozitive ale poporului. Pe termen scurt efectul poate fi invers, dar pe termen lung o democraţie păzită de libertatea presei va da roade în societăţi stabile şi drepte, în naţiuni care trăiesc în armonie şi nu în război civil.

Statele Unite cred cu tărie că drepturile omului şi democraţia îşi au rădăcinile în libertatea presei. Funcţia mea de Secretar de Stat Adjunct pentru Drepturile Omului şi Probleme Umanitare nu-mi permite jumătăţi de normă în abordarea presei libere – este partea esenţială a misiunii mele. Odată războiul rece terminat, avem deci şansa unei păci durabile şi responsabilitatea unei libertăţi îndelungate.

Varşovia, 2 noiembrie 1993 – Discursul inaugural ţinut la Seminarul CSCE despre Libertatea Presei

Traducere de RUXANDRA POPOVICI

Legislaţia restauraţiei

Recent, Senatul României a adoptat o serie de amendamente la Codul penal, prin care sînt îngrădite drepturile constituţionale privind libertatea de opinie, libertatea individului, libertatea presei. Deşi Guvernul a cerut eliminarea articolului 200, care prevede condamnarea homosexualilor, Comisia juridică a Senatului a propus ca acest articol să figureze mai departe în Codul penal. Această propunere a fost susţinută de majoritatea senatorilor, care au legat necesitatea pedepsirii homosexualităţii de ideea specificului naţional şi a tradiţiei creştine a poporului român.

Articolele 205 şi 206, aşa cum au fost ele modificate, constituie, evident, o răfuială a oamenilor politici cu presa. Astfel, "afirmarea ori imputarea în public a unei fapte determinante, privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancţiune penală administrativă sau disciplinară ori disprețului public" se pedepsesc – dacă fapta se săvîrşeşte prin presă scrisă sau mijloace audiovizuale – cu pedepse privative de libertate de pînă la 4 ani. Totodată, se poate beneficia şi de pedeapsă complementară, prevăzută de articolul 64, adică ridicarea dreptului de exercitare a profesiei.

Adoptarea amendamentelor s-a făcut surprinzător de uşor, înregistrîndu-se numai 11 voturi împotrivă. Absenteismul reprezentanţilor Opoziţiei poate constitui una din cauze. Evident, nu singura.

Interesant este şi faptul că aceste amendamente la Codul penal, amendamente care îi accentuează fără îndoială caracterul represiv, au fost adoptate la puţin timp după admiterea României în Consiliul Europei, faţă de care reprezentanţii ţării noastre şi-au luat o serie de angajamente. Printre ele figurează, neîndoielnic, şi respectarea libertăţii de expresie şi a dreptului la viaţa intimă.

Totuşi, ce motive i-au îndemnat pe senatori să accepte introducerea în Codul penal a unor modificări ce pot prejudicia grav interesele României? (R.S.B.)

LUCIAN MÎNDRUŢĂ

S-a votat Codul penal

Recenta decizie a Senatului de modificare a articolelor 205 şi 206 din Codul penal a determinat editoriale acide în majoritatea publicaţiilor importante. În multe dintre ele, gazetarii îşi fac iluzia că la mijloc e vorba de setea de răzbunare a parlamentarilor, bruftuluiţi, ironizaţi, expuşi oprobriului public şi deriziunii prin acţiunea concertată a presei de toate culorile.

Sigur, mare parte din parlamentari au depăşit complexanta poziţie a funcţionarului public, la ora aceasta cei mai mulţi navigînd duşi de vîntul unui mesianism naţionalist, visînd statui şi paragrafe în cărţile de istorie. Ca atare, un ziar de dimineaţă care îţi destramă iluziile în modul cel mai brutal poate deveni în ochii unora un deranj mult mai mare decît mizeria alegătorilor.

Însă nu acesta e motivul cel mai important pentru demonstraţia de forţă a senatorilor. Nu numai nevoia de a intimida stă la baza acţiunii lor, ci mai ales o strategie bine gîndită ţintind la controlul absolut al mijloacelor de informare în masă.

Pentru a înţelege mai bine cum arată această strategie, trebuie să ne întoarcem cu cîtăva vreme în urmă, la prima acţiune împotriva libertăţii mass-media a majorităţii conservatoare: legea audiovizualului şi înfiinţarea Consiliului Naţional al Audiovizualului. Să fim bine înţeleşi: un organism tehnic care să gestioneze acordarea de frecvenţe era absolut necesar. Ceea ce s-a întîmplat pînă la urmă a fost apariţia unei instituţii în deciziile căreia partidul de guvernămînt avea o influenţă foarte mare.

La vremea respectivă, cea mai mare parte a presei a trecut uşor peste eveniment; faptul că în CNA existau cîţiva intelectuali cunoscuţi ca simpatizanţi ai Opoziţiei a dat un gust mai dulce unei pilule pe care, oricum, nu ziarele trebuiau s-o înghită. Ceea ce s-a întîmplat după aceea a demonstrat însă că lucrurile erau foarte bine calculate şi că maşina de vot funcţiona la parametrii din proiect. Astfel au fost desfiinţate staţiile de televiziune independente de la Oradea şi Constanţa, astfel au fost cuminţite cele rămase. La acordarea licenţelor în Bucureşti, mulţi au răsuflat uşuraţi, pentru că diversitatea de opinii părea că va avea o şansă să se manifeste. Cei care lucrează în audiovizual ştiu însă foarte bine că între cei 100 W cu care emite Radio Total şi cei 1.000 ai postului Radio 21, apropiat partidului de guvernămînt, diferenţa de audienţă e de la bun început foarte mare.

În plus, gazetarii nu au părut foarte afectaţi de reţelele naţionale de radio şi televiziune pe care şi le creează trustul Crescent şi dl. Iosif Constantin Drăgan. Reţele comerciale care, iată, au mulţi bani încă de la început. TV Intact, gestionat de Fundaţia Crescent, va începe să emită de la 1 decembrie, înaintea CMC ori Amerom. În provincie, situaţia este poate şi mai dramatică, pentru că independenţii trebuie să facă faţă atît presiunilor de la centru, cît şi celor ale autorităţilor locale. Cazul Piteştiului este simptomatic: televiziunea independentă emite filme, iar cea prin cablu preia programele de satelit occidentale şi cele ale televiziunii naţionale. Încercările de constituire a unor asociaţii de staţii, cum este UNTELPRO, ori profesionale, de genul ARCA, au rămas mai mult frumoase declaraţii de intenţii, pe măsură ce staţiile componente dispăreau ca urmare a sărăciei sau a deciziilor CNA. Cei care vin din urmă sînt cei cu bani, care contează pe servicii politice şi nu pe reclamă pentru a supravieţui. Este destul de posibil ca aceste staţii să atragă destui spectatori, atîta vreme cît banii pot importa programe bune, şi se va întîmpla şi la noi ce s-a întîmplat şi în alte părţi: numai o minoritate va mai cumpăra ziare, restul vor afla despre lume ceea ce patronii staţiilor comerciale vor dori. Lucrul va fi mai cu seamă evident la următoarele alegeri, cînd va fi, ca de obicei, prea tîrziu.

La ora aceasta, ziariştii descoperă cu stupoare că ar putea să piardă libertăţi pe care cei din audiovizual le-au pierdut demult. Chiar dacă modificările Codului penal nu vor trece de Camera Deputaţilor, poate că un exerciţiu de solidaritate nu ar strica.

Între SS (Secretul de Stat) şi SS (Secretul de Serviciu)

Siguranţa naţională este un concept unanim acceptat de toate statele, indiferent de sistemul politic, iar secretul de stat este una din părţile ei componente. Fără îndoială că statul are dreptul să-şi protejeze unele instituţii fundamentale cum ar fi Armata, Justiţia sau relaţiile externe, limitînd accesul la informaţiile care le privesc. Problema este însă pînă unde se pot întinde aceste limite, cine şi cum controlează respectarea legii şi relaţia ce se stabileşte între autoritatea competentă şi cetăţean.

Biroul permanent al Senatului României a primit un proiect de lege privind apărarea secretului de stat – iniţierea sa datorîndu-se unui grup de patru senatori PDSR –, transmis deja Comisiei juridice.

Din expunerea de motive la acest proiect rezultă că "Legea nr. 23/1971 a căzut în desuetudine, ceea ce a determinat în ultimii ani serioase deficienţe în apărarea secretului de stat". Aşadar, este nevoie de un nou act normativ care să asigure "o protecţie reală a informaţiilor, datelor, documentelor şi obiectelor cu caracter secret de stat din toate domeniile de activitate, fără a afecta dreptul fundamental la informaţie prevăzut de Constituţie".

Nu ştim ce înţeleg autorii proiectului prin cuvîntul "desuetudine", dar din lectura comparată a Legii nr. 23/1971 şi a proiectului noii legi se poate uşor constata că **spiritul** este acelaşi: restricţii nenumărate, refacerea BDS-urilor (Birourile pentru documente secrete), a "camerelor speciale de protocol", precum şi a persoanelor desemnate să însoţească eventualii vizitatori, fie ei români sau străini etc., etc. Drept este că, în loc de Minister de Interne şi "ofiţeri de Securitate", în proiect este vorba despre SRI, care ar urma să: avizeze, aprobe, supravegheze, verifice, sprijine, organizeze şi altele asemenea.

Să citîm doar articolul 1 din Legea 23 şi din proiect:

Legea 23 – Art. 1 *Apărarea secretului de stat este o îndatorire patriotică, o obligaţie de onoare a tuturor cetăţenilor Republicii Socialiste România* (...) *prin care aceştia îşi aduc contribuţia la apărarea cuceririlor revoluţionare* (...).

Proiect – Art. 1 *Apărarea secretului de stat constituie o obligaţie legală şi o îndatorire morală a tuturor cetăţenilor României, prin care se exprimă fidelitatea faţă de ţară.*

Aşadar, de la bun început se conturează aceeaşi ameninţare care a planat asupra noastră zeci de ani şi care ne adusese într-o izolare aproape totală faţă de restul lumii. Acest prim articol de lege poate fi uşor răstălmăcit – aşa cum s-a procedat înainte de decembrie 1989 – în sensul unei limitări drastice a liberei circulaţii a informaţiilor, garantată prin Constituţie şi prin documentele internaţionale privind drepturile omului.

În expunerea de motive la proiect ni se mai spune că "spre deosebire de vechiul act normativ, proiectul defineşte cu claritate noţiunea juridică a «secretului de stat» (...) enumerînd în mod generic categoriile de informaţii, date, documente obiecte şi activităţi ce constituie secrete de stat". Într-adevăr, articolul 5 conţine 13 paragrafe care, pe lîngă prevederi normale cum ar fi planurile militare sau sistemul de apărare al ţării, se mai referă şi la "activităţile ştiinţifice, tehnologice sau economice, inclusiv investiţiile ce au legătură cu siguranţa sau apărarea naţională **ori prezintă importanţă deosebită pentru interesele economice şi tehnico-ştiinţifice ale României**", exprimare atît de vagă încît poate acoperi orice, sau la "relaţiile şi activităţile externe **de orice fel** ale statului român, în afara celor care pot şi trebuie să fie făcute publice, potrivit legii" (care lege?).

Dacă, aşa cum ne asigură autorii, "secretul de stat" este clar definit, atunci de ce urmează să se reînfiinţeze în toate întreprinderile – ba chiar şi în cele private (?!) – acele "camere speciale" şi acele "servicii de protocol" pomenite mai sus? Şi, mai ales, de ce în toate cazurile, SRI avizează, controlează etc.? Drept este că, în cazul întreprinderilor particulare, SRI îşi "oferă" expertiza la cerere şi contra cost.

"Îmbogăţind" legea nr. 23, proiectul noii legi introduce şi noţiunea "secretului de serviciu", definindu-l astfel: "Informaţiile, datele, documentele, obiectele şi activităţile ce nu au caracter secret de stat, dar nu sînt destinate publicităţii, constituie «secrete de serviciu», iar divulgarea sau transmiterea lor, prin orice mijloace, este interzisă". Nu se mai precizează dacă această prevedere se aplică în egală măsură şi directorului unei mari întreprinderi şi vînzătorului de seminţe.

Să comparăm şi articolul 12 din Legea nr. 23 cu articolul 20, paragraful 2 din proiect:

Art. 12 – *Persoana care nu lucrează cu informaţii, date şi documente ce constituie secrete de stat, dar care află de conţinutul acestora sau intră în posesia lor, este obligată să anunţe ori, după caz, să le predea de îndată organelor Ministerului de Interne.*

Art. 20, paragraf 2 – *Persoana care, în afara atribuţiilor de serviciu, află de conţinutul unor informaţii, date, documente sau activităţi ce constituie secrete de stat sau intră în posesia lor este obligată să anunţe Serviciul Român de Informaţii sau, după caz, să le predea acestuia.*

Ne vom suspecta oare din nou unul pe celălalt de delaţiune?

Şi dacă tot vorbim atîta despre mica şi marea privatizare, despre descentralizare, autonomie administrativă locală etc., de ce se pune din nou problema unui control **centralizat** de către un organism bănuit a fi moştenit nu numai structurile, ci şi mentalitatea şi metodele vechii Securităţi? Normal ar fi ca fiecare instituţie – mai ales cele particulare, exceptîndu-le pe cele care lucrează direct pentru domeniul siguranţei naţionale – să-şi ia măsurile de protecţie pe care le consideră necesare şi să apeleze la autorităţile competente ale statului doar atunci cînd consideră acest lucru necesar.

Să ne înţelegem însă: acest **control centralizat** nu se referă decît la **bovis**, nu şi la **Jovis**. Asta pentru că Art. 2 din proiect exceptează de la coordonarea şi controlul executate de SRI *"Parlamentul, Preşedinţia României, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul de Interne, Serviciul de Informaţii Externe, Serviciul de Protecţie şi Pază, Serviciul de Telecomunicaţii Speciale* (?!, n.n.) *şi Direcţia Generală a Penitenciarelor din Ministerul Justiţiei, care stabilesc structuri şi măsuri proprii de apărare a secretului de stat".*

Legea britanică privind secretul de stat este socotită drept una din cele mai dure din lumea occidentală. Şi totuşi, fiecare prevedere este urmată de precizarea posibilităţii fiecărei persoane "căzute în greşeală" de a se apăra prin invocarea necunoaşterii caracterului secret al documentului sau informaţiei dezvăluite.

Acest mod de apărare este inexistent în noul proiect de lege, ceea ce ar însemna că fiecare cetăţean va trebui să aibă permanent asupra sa un voluminos catalog al "secretelor de stat" şi al "secretelor de serviciu". Asta în varianta în care se va vota această lege, ceea ce – sperăm – nu se va întîmpla.

MANUELA ŞTEFĂNESCU

amenințare la orizont

Am încercat să aflăm prin ancheta noastră opinia unor parlamentari ai majorității și ai Opoziției în problema amendamentelor aduse Codului penal de către Senat.

Menționăm că d-lui deputat Ion Diaconescu (PNȚCD) i-am adresat numai întrebarea nr. 2.

1. În nici o țară din Europa occidentală, în nici un stat din SUA homosexualitatea nu este pedepsită, deși aceste state sînt creștine. Vi se pare normal ca România să se situeze pe o poziție total diferită față de aceste state, în problema homosexualității, cu atît mai mult cu cît pedepsirea homosexualității înseamnă închiderea față de structurile europene?

2. Amendamentele la Codul penal votate în Senat nu fac decît să accentueze caracterul represiv al unui Cod penal oricum represiv. Ce părere aveți despre atitudinea senatorilor în această problemă?

3. Cum definiți batjocura?

4. Cum își asumă partidul dvs. responsabilitatea pentru aceste proiecte legislative sau amendamente votate în Parlament, cu toate că ele contravin regulamentelor internaționale? Ne-am referi în special la modificările adoptate de Senat la articolele 205 și 206, prin care este îngrădită însăși libertatea presei.

5. Vi se pare firesc faptul că în Codul penal funcționarul public este mai protejat decît cetățeanul obișnuit?

ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ (senator PAC)

1. Pedepsirea homosexualității pe bază de cod penal mi se pare o discriminare primejdioasă. Homosexualii trebuie să fie tratați ca și heterosexualii; adică să fie pedepsiți numai în caz că actele lor atentează la morala publică, sînt însoțite de violență, se fac prin constrîngere și au urmări grave (răniri corporale etc.). Într-un stat civilizat nu se poate face nici confuzia – oficială – între infracțiune și **păcat**: sînt două noțiuni ce aparțin unor planuri total diferite. Pedepsirea homosexualității ne situează în afara adevăratei Europe. Codul penal nu trebuie confundat cu Codul moral.

2. Opoziția parlamentară din Senat a protestat împotriva amendamentelor respective și a votat în consecință. Rezultatul a fost totuși altul, din cauză că a funcționat "mașina de vot".

3. Actul prin care o persoană contribuie la diminuarea prestigiului și onoarei altei persoane fără punerea în circulație publică a unei imagini caricaturale a acestei persoane.

4. Poziția mea, pe care am exprimat-o și în Senat și care este poziția partidului meu și a Opoziției, este următoarea: noi ne-am opus formulării articolelor 205 și 206 așa cum au venit ele de la Comisia juridică. Prin aceasta se face o discriminare între ziariști și ceilalți cetățeni, care duce în final la o îngrădire a libertății presei. Dar, așa cum se întîmplă întotdeauna, reacțiile noastre au fost contracarate de Predescu și Valer Suian (PUNR), iar pînă la urmă textul a fost adoptat. În Senat, diferența dintre Opoziție și partidele din jurul FDSN e destul de mare și, cum votăm electronic, nu poți ști cine a votat pentru și cine contra.

Una din dorințele mele ar fi ca presa să reflecte cum trebuie acest lucru. Nu mă pot aștepta la așa ceva din partea Televiziunii, care de obicei filmează totul, dar dă pe post numai firimituri. Nu mă aștept să fiu citat eu ("Doinaș a luat cuvîntul în Senat contra..."), dar nici măcar nu se precizează că acolo au existat voci contrare, se dă doar rezultatul votului.

Pentru a nu ajunge să trăim cu acest amendament se mai pot face multe. Trebuie înmulțite protestele, în primul rînd.

PAC a protestat și va protesta împotriva tuturor reglementărilor nedrepte, care pot să fie atentate la libertatea persoanei, subliniind absurditatea unei "democrații originale" de tip românesc, concept prin care conducătorii de azi încearcă să-și justifice diverse acțiuni care contravin unor norme politice internaționale.

5. Nicidecum. Funcționarul public trebuie să aibă nu mai multe **drepturi** decît cetățeanul obișnuit, ci mai multe **obligații**; deci nu mai multă **libertate**, ci mai multă **responsabilitate**.

ALEXANDRU POPOVICI (senator PL-'93)

1. Noi, ca partid liberal, considerăm că libertatea individului este neîngrădită, cu precizarea că ea trebuie să meargă pînă acolo unde nu încalcă libertatea altuia. Din acest punct de vedere, atît timp cît homosexualul nu face prozeliți și nu corupe minori, nu cred că trebuie pedepsit prin lege.

2. Aici aș vrea să vă dau un răspuns mai amplu. Eu cred că există o legătură între faptul că dl. Iliescu a amnistiat borfași și criminali, creînd astfel în opinia publică o stare de teamă accentuată față de fenomenul infracțional, și faptul că acum Puterea a venit cu un Cod penal foarte opresiv. Nu știu în ce măsură acest Cod penal a fost gîndit împotriva infractorilor și dacă nu cumva cu acest prilej se încearcă limitarea altor libertăți ale individului. Și mă refer inclusiv la libertatea presei. Despre atitudinea Opoziției față de modificările de la articolele 205 și 206 aș putea să vă spun că nu este vorba de un acord față de acestea, cît mai ales de absența de la lucrări în acea zi. Pentru că modificările au fost discutate într-o zi de joi, cu o jumătate de oră înainte de terminarea programului. Și acest lucru nu a fost întîmplător. Eu însumi nu am fost în sală la votarea celor două articole. Cu toate acestea, lunea următoare am avut o intervenție unde am precizat în legătură cu votarea articolelor 205 și 206 că Senatul este cuibul conservatorismului în România și că este chiar mai bolșevic decît Camera.

3. Cuvîntul batjocură nu apare în articolul privind calomnia prin presă.

4. Din punctul de vedere al partidului nostru întrebarea este un pic ciudată, deoarece noi nu ne putem asuma responsabilitatea pentru niște chestiuni pe care nu le susținem și care, din cauza unei aritmetici a votului, sînt adoptate altfel decît am dori noi. Deci nu am cum să-mi asum răspunderea pentru un gest pe care eu îl combat.

5. În afară de protecția acordată fiecărui cetățean trebuie să existe și o protecție, să-i spunem, profesională. Funcționarul public trebuie să aibă o protecție ca să-și poată exercita atribuțiile. La noi, această chestiune este privită puțin ciudat, pentru că noi am trăit într-un sistem în care, de exemplu, milițianul făcea legea la fața locului. Dar noi trebuie să ne raportăm la un sistem normal, unde funcționarul public se bucură de protecție tocmai pentru a nu putea fi corupt, șantajat etc.

ION DIACONESCU (deputat PNȚCD)

2. Sigur că într-o țară cu un nivel politic ridicat nu s-ar pune cîtuși de puțin problema unei legi a presei, care să fie și îngrăditoare, pentru că presa nu ar fi căzut în exagerări care să impună tocmai îngrădire. Dar într-o țară ca a noastră, care o jumătate de secol a cunoscut o sumedenie de îngrădiri, e mai bine să păcătuim prin exces de democrație decît prin lipsă. Să fie păcatul nostru această îngăduință exagerată. Care, bineînțeles, să fie permisă pînă cînd presa și opinia publică vor ajunge la un nivel acceptabil al conștiinței de sine. Revenind, consider că o presă întrutotul neîngrădită e de preferat unor legi care să deschidă calea abuzurilor Puterii.

OCTAVIAN MUNTEAN (senator PDSR, membru al Comisiei juridice și de imunități a Senatului)

1. Nu e vorba de o poziție diferită în problema homosexualității. Poporul nostru însă are o tradiție foarte veche. Neam de neamul nostru nu a conceput lucrurile nefirești. De ce să venim noi să acceptăm acest lucru? Relațiile între persoane de același sex au fost incriminate nu numai acum la noi, ci și în legislația anterioară – și este vorba, dacă vreți, de o tradiție a noastră. De ce s-o dăm la o parte? Pentru faptul că unul sau altul din nu știu ce stat dorește să ne impună nouă să intrăm în Europa numai dacă acest articol nu există? Acest lucru nu poate dăuna României pentru intrarea în Europa. Și acum vă vorbesc ca practician. Practic meseria de avocat de 20 de ani și în toată cariera mea n-am avut decît două cazuri de homosexuali trimiși în judecată și condamnați. Problema este, vorbind stricto sensu, în momentul în care într-adevăr se aduce o conturbare a vieții publice, a vieții normale – atunci se pedepsește. Atunci homosexualitatea constituie o infracțiune – și asta este prevăzută și în alte state, nu numai la noi. Singurul lucru în plus este acel alineat 1, unde pedeapsa prevăzută pentru asta nu este chiar atît de severă, este numai de la 1 la 5 ani. Și găsesc că este normală această pedeapsă, și ea nu contravine intereselor noastre politice. La noi, homosexualitatea este ceva anormal și tot ce este anormal este pedepsit. Așa este un popor creștin, zic eu.

2. Nu știu de ce la noi există această teamă de răspundere în privința afirmațiilor din presă. Infracțiunea de calomnie prin presă înseamnă afirmarea unor lucruri ca adevărate, ele nefiind adevărate. În momentul cînd se dovedește că cele afirmate în presă sînt adevărate, nu sînteți trași la răspundere. Prin aceste modificări noi aducem o mai mare responsabilitate a celui care afirmă niște lucruri. De ce atunci le este frică să le dovedească? Pînă acum infracțiunea de presă nu era stabilită în Codul penal, iar noi, ca legiuitori, am venit și am spus: "Tu, care aplici legea, ai un cadru bine stabilit, pentru că voi, ziariștii, puteți afirma despre orice pesoană publică că este orice. Or, dvs., ziariștii, cînd faceți aceste afirmații, trebuie să aveți și dovezi. Nu este suficient să afirmi și după aceea să nu mai ai nici o răspundere. Codul penal

francez are stipulat exact același lucru în privința calomniei prin presă. Asta nu este o încercare de îngrădire a ziariștilor. Din contră. Eu vă oblig pe dvs. doar să spuneți un adevăr".

3. Eu nu pot să definesc batjocura și ea nu este prevăzută în Codul penal.

4. Știți că insulta nu este prevăzută în legislația statelor democratice și că poate fi un instrument ușor de utilizat împotriva oricăror formule critice?

4. Nu e adevărat că infracțiunea de insultă nu este prevăzută în legislația altor state democratice, cum spuneți dumneavoastră. Ea a existat în Codul penal anterior actualului Cod penal și în cel din 1927. Cît privește celelalte state democratice, aș putea să vă dau două exemple: Codul penal francez, unde insulta este sancționată mai sever decît la noi, și în Codul penal elvețian, unde de asemenea este prevăzută, nemaivorbind de legislația rusă și cea a fostelor țări socialiste.

5. Funcționarul public este subiectul unei infracțiuni speciale, pe care cetățeanul de rînd nu o are. Nu e vorba de o protecție mai mare, el este protejat ca fiecare cetățean. Dvs. vă referiți la ultraj, unde el este numai subiect pasiv. El este cel vătămat. Cînd un polițai este ultragiat de o persoană oarecare, nu înseamnă că este un atentat la onoarea lui, la rolul pe care-l are el în societate? Cum mai poate el să facă ordine și liniște publică atît timp cît nu mai are autoritate? De aceea l-am protejat. Doar ca subiect pasiv al unei infracțiuni. Dar el este foarte sever pedepsit pentru infracțiunile pe care le face el: luare de mită, trafic de influență etc.

Pagină realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU
și MARIAN CHIRIAC

ADRIAN NICULESCU

Motivaţia sentinţei de apel în procesul Drăgan-"Panorama"

La 1 septembrie, Prima Secţie a Curţii de Apel a Tribunalului din Milano a comunicat motivaţia sentinţei care, la 15 martie a.c., a achitat şi scos definitiv din cauza penală pe ziaristul Bruno Crimi, de la revista "Panorama" şi pe directorul responsabil al acesteia, Claudio Rinaldi, în legătură cu "afacerea Drăgan".

Potrivit normelor juridice în vigoare în Italia, fiecare sentinţă emisă de un tribunal trebuie motivată, justificată şi explicată în scris, în detaliu. Motivarea sentinţelor constituie, deci, o parte esenţială din munca judecătorilor. De regulă, aceasta intervine la mai multe luni de la pronunţarea sentinţelor respective. Este ceea ce s-a întîmplat şi în cazul nostru. Documentul este public.

Reamintim că dl. Bruno Crimi, "trimis special" (gradul ziaristic cel mai înalt în ierarhia unei publicaţii) şi prieten al adevărului **despre ţara noastră (a fost, între altele, primul corespondent occidental care, clandestin, a ajuns la Braşov, după revolta din noiembrie 1987!), a fost acuzat de "defăimare" de către dl. I.C. Drăgan, pentru un articol apărut în revista amintită în numărul din 28 noiembrie-4 decembrie 1988 consacrat colaboraţionismului ceauşist în Italia. Acţionat în justiţie de către dl. I.C. Drăgan în primăvara lui 1989, pe vremea cînd mai domnea încă Ceauşescu (în care, pesemne, dl. Drăgan îşi pusese mari speranţe!), Bruno Crimi a fost achitat întîia oară, în prima instanţă, la 30 noiembrie 1990. Cu acel prilej, împreună cu Dinu Zamfirescu şi cu pictorul Vincenţiu Grigorescu, am avut onoarea de a fi prezent la proces în calitate de martor al apărării. Deşi, din cauză că a pierdut, dl. Drăgan nu ar mai fi avut, atunci, în mod legal, dreptul de a declara recurs (acest "privilegiu" era rezervat doar părţii acuzate, în cazul că ar fi pierdut, ceea ce nu a fost cazul!), totuşi, din pricina unei situaţii care s-a creat (recursul, din raţiuni tehnico-procedurale, introdus de procuror), pînă la urmă, s-a ajuns la aceasta. La 15 martie a.c., Curtea de Apel a reconfirmat, însă, sentinţa din "primul grad", favorabilă reputatului ziarist (v. articolele noastre din "22", din 29 aprilie şi, respe tiv, 12 august 1993).**

În exclusivitate pentru revista "22", reproducem în cele ce urmează acest interesant text. Documentul este semnat de către judecătorii Ugo Fiega, Consilier de Curte de Apel, Georgetta Somogyi şi Paola Fazio. Aducem de asemenea aminte că dl. Bruno Crimi a fost apărat la bară de către cunoscuţii avocaţi Francesca Fuso şi Vittorio D'Ajello.

Milano, 9 noiembrie 1993

Curtea observă:

– Prin sentinţa 30.11.30, Tribunalul din Milano l-a achitat pe Crimi Bruno deoarece faptul nu constituie un delict şi pe Rinaldi Tufo Claudio deoarece din învinuiri faptul nu reiese:

– cel dintîi pentru defăimare agravată pentru că, în calitate de autor al articolului intitulat "Viaţă lungă ducelui roşu", apărut în periodicul "Panorama", publicat la Milano la 4.12.1988, ofensa reputaţia lui Iosif Constantin Drăgan afirmînd, printre altele, că unul dintre principalele puncte de sprijin ale politicii şi propagandei României în Italia este constituit de editura Nagard şi de Fundaţia Europa ale doctorului Drăgan şi susţinînd că aceasta ar fi fost "membru activ al Gărzii de Fier, a cincea coloană a nazismului în Europa"; că "s-ar fi refugiat în Spania lui Francisco Franco"; că, pe lîngă acestea, ar fi întreţinut "legături strînse cu regimul lui N. Ceauşescu, ultimul satrap din Est, care îşi duce ţara la pieire";

– cel de-al doilea deoarece, în calitate de director responsabil al periodicului, nu a pus în practică controlul necesar pentru a împiedica, printr-un astfel de articol, lezarea reputaţiei lui I.C. Drăgan, căruia i-au fost atribuite faptele la care se referă articolul.

Tribunalul, dat fiind că afirmaţiile conţinute în articol aveau un caracter obiectiv defăimător, fiind "evidentă discreditarea care poate deriva faţă de o persoană care vrea să fie considerată ca avînd o categorică fidelitate democratică, atribuirea unui trecut de Gardă de Fier, adică aparţinînd unei formaţiuni care se inspira din idealurile fascismului şi ale nazismului" şi fiind "de înţeles că Drăgan, pentru a-şi apăra o anumită imagine a sa, refuză rolul care i s-a atribuit atît lui cît şi editurii sale",

– a reţinut că dl. Crimi, redactînd articolul discutat, a exercitat dreptul de critică şi de cronică, respectînd criteriile unanim recunoscute ca limite ale exercitării acestui drept.

Primul judecător a afirmat:

– că limbajul articolului era ireproşabil din punctul de vedere al corectitudinii formale;

– că ziaristul a discutat fapte şi a exprimat judecăţi de un considerabil interes public;

– că a verificat cu seriozitate, înainte de a publica, ştirea că dl. Drăgan a fost membru activ al Gărzii de Fier, aflînd aceasta din cartea **KGB în Franţa** – publicaţie faţă de care Drăgan nu a reacţionat în nici un fel; fiindu-i confirmat de refugiaţi români cu care a luat contact în timpul cercetării sale; luînd cunoştinţă direct din citirea unui articol scris chiar de Drăgan, publicat în 1940 în revista "Cuceriri ale Imperiului", în care reclamantul nu numai că lăuda Mişcarea Legionară, dar şi prezenta Garda de Fier ca un organ al Legiunii, "(...) **un aspect al Mişcării** (...) **care se referea la interesele, mai mult materiale decît spirituale ale colectivităţii naţionale româneşti**";

– că pe baza informaţiilor adunate astfel legal s-a convins că Drăgan a făcut parte din Garda de Fier şi că, fiind într-o anumită măsură compromis cu regimul fascist, după căderea acestuia, prudent, a plecat din Italia, găsind o protecţie temporară în Spania.

În privinţa atribuirii unui rol de susţinător al regimului lui Ceauşescu afirmat în articolul despre editură şi Fundaţia Nagard, Tribunalul a afirmat că faptele pe care s-a bazat autorul articolului pentru a-şi formula judecata sa critică nu au fost contestate de Drăgan, dar el le-a dat o altă interpretare.

Şi, în acest fel, au fost dovedite titlurile academice atribuite lui Drăgan de regimul lui Ceauşescu; legăturile sale de familiaritate cu dictatorul, în repetate rînduri subliniate de presa regimului românesc; conţinutul deschis elogios faţă de Ceauşescu al unor publicaţii ale editurii Nagard; publicarea în România, în timpul regimului Ceauşescu, a unor scrieri ale lui Drăgan care circulau în deplină libertate; acuzaţia adusă lui Drăgan din partea exilaţilor români de a fi un prieten al lui Ceauşescu, astfel încît, pentru acest motiv, a fost împiedicat să ia cuvîntul într-o reuniune a disidenţei.

Acestea fiind spuse, odată dovedit adevărul istoric al faptelor, nu mai putea fi impusă o altă limită exercitării dreptului de critică din partea ziaristului, despre a cărei validitate, judecătorului nu i se admite nici o evaluare.

Decurgea de aici absolvirea imputaţiilor cu formulele comunicate mai sus.

Contrar acestei sentinţe, PM (Pubblico Ministero) a făcut apel, în care cere condamnarea imputaţilor pentru infracţiunile lor înscrise afirmînd:

1) că redactorul articolului ar fi scris că "reclamantul, în afară de faptul că a fost un nazist (...) a fost o «a cincea coloană», adică un trădător al patriei sale, aservit naziştilor (...)";

2) că deformînd cele ce a reţinut Tribunalul, imputaţii nu au adus dovada faptelor afirmate, din moment ce:

– referirea la afirmaţiile cuprinse în cartea **KGB în Franţa**, nu putea prin ele însele să dovedească adevărul faptelor, că trebuia să fie cercetate, conform secţiilor unite ale Casaţiei, izvoare din afara celor propagatoare de informaţii;

– absenţa reacţiei lui Drăgan la asemenea scrieri nu numai că nu dovedea adevărul faptelor, ci putea să se explice prin împrejurarea că Drăgan nu a fost informat decît tîrziu şi că nu i-a dat importanţă avînd în vedere că era vorba de un editor aproape necunoscut în Franţa, ţară în care nu are reşedinţa şi nu este centrul intereselor sale; că, în orice caz, Crimi nu putea şti că Drăgan nu a chemat în judecată contra zisei cărţi;

– textele cercetate în dezbatere nu au fost considerate izvoare pentru ziarist, care nu le cunoscuse înainte de a scrie articolul, iar declaraţiile – precum acelea care se aud în mediul exilaţilor români asupra apartenenţei lui Drăgan la Garda de Fier – nu erau utilizabile după norma articolului 349 Cod penal;

– Drăgan s-a întors din Spania în anii '50, şi nu s-a refugiat în acea perioadă, şi de aceea Tribunalul a interpretat greşit afirmaţiile ziaristului;

– articolul publicat în 1940 de Drăgan este un extras din teza sa de diplomă (licenţă); şi deoarece în acea perioadă reclamantul se afla în Italia pentru a studia, "trebuia în mod obligatoriu să se conformeze normelor doctrinare care erau inculcate studenţilor în vremea aceea";

– o cercetare serioasă şi necesară din partea lui Crimi ar fi permis să confirme că raporturile "la cele mai înalte niveluri" în România erau întreţinute de Drăgan nu atît pentru activitatea editurii, cît pentru calitatea sa de titular al firmei Butangas, şi deci de personaj public din lumea antreprenorilor, şi că, în consecinţă, faptele indicate de Tribunal nu puteau să se reţină ca o dovadă a ajutorului substanţial adus de Drăgan regimului lui Ceauşescu.

Cu recursul în Casaţie – transformat în apel în urma atacării sentinţei de către PM –, partea civilă cenzurează sentinţa Tribunalului în aceiaşi termeni ca acuzarea publică, susţinînd şi ea:

– inexistenţa pretinsului adevăr al faptelor prezentate de Crimi, din moment ce el a indicat, ca surse ale sale, textele examinate în dezbatere, ceea ce ar fi exclus faptul că s-ar fi vorbit vreodată cu Crimi înaintea redactării articolului;

– non-influenţarea precedentelor depoziţii ale martorilor, cele relative nu la fapte, ci la zvonuri şi la ceea ce se spune de obicei în grupurile de refugiaţi români privitor la apartenenţa lui Drăgan la Garda de Fier;

– neadevărul faptului că Drăgan s-ar fi refugiat în Spania – corelat de ziarist cu căderea regimului fascist – şi că ar fi intrat în Italia la începutul anilor '50, cînd, în schimb, călătoriile sale în Spania au început chiar în anii '50 şi au fost dictate de activităţile profesionale legate de propria sa întreprindere, Butangas;

– caracterul neutilizabil, ca sursă de dovadă, al informaţiilor publicate în alte surse de informaţie;

– caracterul necorespunzător cu adevărul al afirmaţiilor după care Drăgan ar fi fost creatorul propagandei regimului în Italia, din moment ce călătoriile în România şi vizitele lui Ceauşescu erau justificate de calitatea de profesionist a reclamantului şi nu de persoană aservită regimului.

*

La data de 19.01.1993, apărătorii imputatului au depus memoriul în care contestă argumentele deduse de partea adversă şi cer confirmarea sentinţei Tribunalului.

Curtea reţine că toate cenzurile (interdicţiile) exprimate împotriva sentinţei la care s-a făcut apel sînt nefondate şi că decizia luată trebuie să fie confirmată **integral**.

Trebuie mai ales precizat că atacarea sentinţei de către PM conţine lucruri inexacte în fapt şi aserţiuni nedemonstrate care trebuie să fie clarificate.

– În primul rînd nu corespunde adevărului că Drăgan a fost definit, în articolul incriminat, "nazist" şi "a cincea coloană a nazismului în Europa orientală".

Aşa cum reiese clar din construcţia sintactică folosită în fragmentul (discutat), Drăgan este indicat ca **"membru activ al Gărzii de Fier"**, şi numai prin acest **partid**, sintetic – şi după interpretarea istorică, desigur incontestabilă, pentru că rezultă şi din textele cele mai demne de încredere consultate –, este calificat, în schimb, ca "a cincea coloană a nazismului în Europa occidentală".

UN PROCES DE PRESĂ ÎN ITALIA

A interpreta altfel cele scrise, aşa cum face organul acuzator, ar însemna să i se recunoască lui Drăgan un rol istoric, chiar şi negativ, de mare importanţă, pe care nimeni – şi nici măcar reclamantul – nu i l-a atribuit!

În plus, este contrar adevărului că articolul redactat de Drăgan în 1940 – din care Crimi a tras concluzia că el a fost un **"membru activ"** al Gărzii de Fier – nu e altceva decît un fragment din teza sa de licenţă.

Este posibil, cum susţine reclamantul, ca şi conţinutul unuia şi al celuilalt să corespundă, dar – cum s-a dovedit în acte – lucrarea cu titlul **"Mistica legionarilor lui Codreanu"**, semnată de I.C. Drăgan, apare, ca articol, printre alte vreo zece scrieri, în nr. 3-4 al periodicului "Cuceriri ale Imperiului" din noiembrie-decembrie 1940, în care – precum de altfel şi în extrasul periodicului arătat în procesul de gradul întîi – nu se face nici o aluzie din care cititorul să poată deduce că ar fi vorba de o lucrare de licenţă.

Articolul în chestiune se prezintă într-o formă, cu o funcţie şi cu o răspîndire foarte diferită de aceea a unui text academic; conţinutul său este propagandistic şi exagerat elogios faţă de principiile fundamentale ale ideologiei nazisto-fasciste; textul este redactat într-un limbaj tipic publicaţiilor regimului.

Se descoperă în el, de exemplu, definiţia corporativismului ca **"fenomen grandios al secolului nostru"**; a doctrinei legionare ca fiind caracterizată de la început prin selecţia socială, după care societatea trebuie să fie condusă de aristocraţie, de oameni aleşi, născută din războiul **"contra clasei degenerate şi false"**; a "stirpei" ca valoare primordială a societăţii; a partidului politic al Gărzii de Fier ca organ politic al Mişcării Legionare, destinat "încadrării" persoanelor care nu sînt încă în stare să facă parte din Mişcarea Legionară, **"mişcare spirituală privind «stirpea» (naţiunea) românească** (...) **de ale cărei nevoi spirituale se îngrijeşte, reprezentînd, în acelaşi timp, sufletul său, organul său vital** (...)".

Articolul se sfîrşeşte cu afirmaţia: **"Naţiunea română, care totdeauna a dat mult din punct de vedere spiritual, vrea azi, în special în momentele politice actuale, un Stat puternic. Pentru un asemenea scop, Mişcarea îşi dă toată contribuţia. Azi în România se luptă pentru Stat şi, mai precis, pentru Statul legionar"**.

Este deci incontestabil că, din lectura unui asemenea text, publicat într-un periodic oficial al regimului fascist, nu se poate trage decît concluzia că autorul – de naţionalitate română – trebuie să facă parte din acea mişcare căreia îi aducea laude, mişcare în care – susţinîndu-i public ideologia şi favorizîndu-i răspîndirea prin intermediul tiparului (şi nu, cum s-a susţinut, în motivele de atacare a sentinţei, limitîndu-se la elaborarea unei lucrări în cadru strict academic) – se prezenta obiectiv ca un **membru activ**.

Crimi, totuşi, a precizat că nu s-a limitat să refere faptul extrăgîndu-l din această documentare, ci că a întîlnit o afirmaţie analogă şi în cartea **KGB în Franţa**, scrisă de un autor, Thierry Wolton, care s-a mai ocupat în trecut de probleme similare (cf. partea internă a copertei în documentarea produsă la audienţa din 30.01.1990), documentat în special asupra faptelor expuse şi editat de editura Grasset, una dintre cele mai cunoscute şi credibile edituri franceze, exact invers decît reţine, nemotivat, PM, care a făcut recurs.

Cu toată perioada lungă de timp trecută între publicarea cărţii şi redactarea articolului, Drăgan, deşi luase cunoştinţă de aceste afirmaţii – cum a recunoscut în dezbaterea din instanţa de primul grad –, nu a avut absolut nici o iniţiativă şi nu a formulat nici un fel de dezmînţire cu privire la trecuta sa apartenenţă la Garda de Fier.

Contrar a ceea ce susţine PM (Pubblico Ministero), în apel, conform căruia Crimi nu putea să fie informat de eventualele teze (afirmaţii) de acuzare din partea lui Drăgan, rezultă din interogatoriul imputatului că el a avut o încredere specială într-o astfel de sursă chiar arătînd că, după publicare, Drăgan nu a luat nici o iniţiativă care să dezmintă afirmaţiile care-l priveau.

Un fel de control era desigur posibil pentru Crimi, care, cum se va spune în continuare, locuia la Paris, din motive legate de activitatea sa; dar lipsa unor iniţiative din partea lui Drăgan are o semnificaţie deosebită, din moment ce reclamantul – deşi rezident în Italia – avea raporturi normale cu realitatea franceză, mai ales pentru că editura sa publica, între altele, aşa cum rezultă din chiar articolul încriminat, un "Bulletin Européen" în limba franceză.

Verificarea informaţiei, aşadar, nu a fost făcută printr-o simplă referire la o altă sursă de informaţii, ci controlînd faptul că interesatul nu a dezmînţit informaţia – în mod obiectiv defăimătoare – care-l privea, şi deci nu poate să reproşeze imputatului, cum ar vrea cei ce au făcut apel, că a prezentat în mod non-critic faptele extrase din alte surse tipărite în presă.

Nu se poate pune în dubiu nici seriozitatea controlului efectuat de ziarist pentru simplul fapt că, în dezbaterea din instanţa de primul grad, au fost cercetate texte neconsultate de Crimi înainte de redactarea articolului.

În realitate, Crimi a confirmat în repetate rînduri că a avut numeroase contacte cu disidenţii români din exil – împrejurare necontestată nici de reclamant, dar auzită în dezbaterea de prim grad, cînd încă era în vigoare regimul dictatorial al lui Ceauşescu; el a precizat că nu poate să dea nume, din motive de securitate, despre contactele avute, care i-au confirmat trecuta apartenenţă a lui Drăgan la Garda de Fier.

Certitudinea acestor contacte poate să se deducă din accesul lui Crimi la documentaţia provenită de la disidenţi ai regimului ceauşist, produsă de el la audienţa de primul grad şi, din citarea – odată cu căderea, chiar în timpul procesului de prim grad, a dictatorului român – a opozanţilor perfect calificaţi care, bazîndu-se pe cunoştinţele lor proprii, au confirmat şi că Drăgan era, în mod normal, considerat – pentru că au afirmat-o persoane intrate în epoca respectivă în contact cu el – ca aparţinînd la Garda de Fier, şi că Crimi a avut contacte cu oponenţii regimului şi că era considerat o persoană în mod special documentată asupra evenimentelor din România.

Pe de altă parte, chiar Drăgan, în scrisoarea de protest trimisă directorului "Panoramei", ca urmare a publicării articolului, şi adusă în faţa judecăţii de primul grad, califică pe Crimi drept "corespondent de la Paris" al săptămînalului, şi chiar în capitala franceză – cum rezultă din acte –, îşi aveau reşedinţa şi lucrau reprezentanţi importanţi ai disidenţilor români din exil.

În baza acestor premise, trebuie să se afirme că imputatul a dovedit că a supus la o verificare serioasă informaţia, extrasă din lectura articolului publicat în 1940, că Drăgan aparţine la Garda de Fier – informaţie care, trebuie clar subliniat, nu putea fi dovedită pe altă cale decît prin referinţele şi amintirile personale, fie din cauza timpului trecut de la acele fapte, cît şi din cauza accesului imposibil la surse de documentare, consecinţă a regimului politic tunci în vigoare în România; natura ideologică a adeziunii la Garda de Fier nu putea fi dovedită prin documente.

Chiar şi frecventarea în repetate rînduri a Spaniei de către Drăgan în anii de după război – acceptată de reclamant – este încă justificabilă prin motive profesionale şi legitimează convingerea lui Crimi – care din scrierea din 1940 putea uşor să înţeleagă că ideologia lui Drăgan nu era, desigur, în contrast cu cea a regimului lui Franco – că aceasta din urmă preferase să se îndepărteze de Italia în anii în care – exact în anii '50 – erau mai vii atenţia şi dispreţul pentru persoanele legate de regimul fascist.

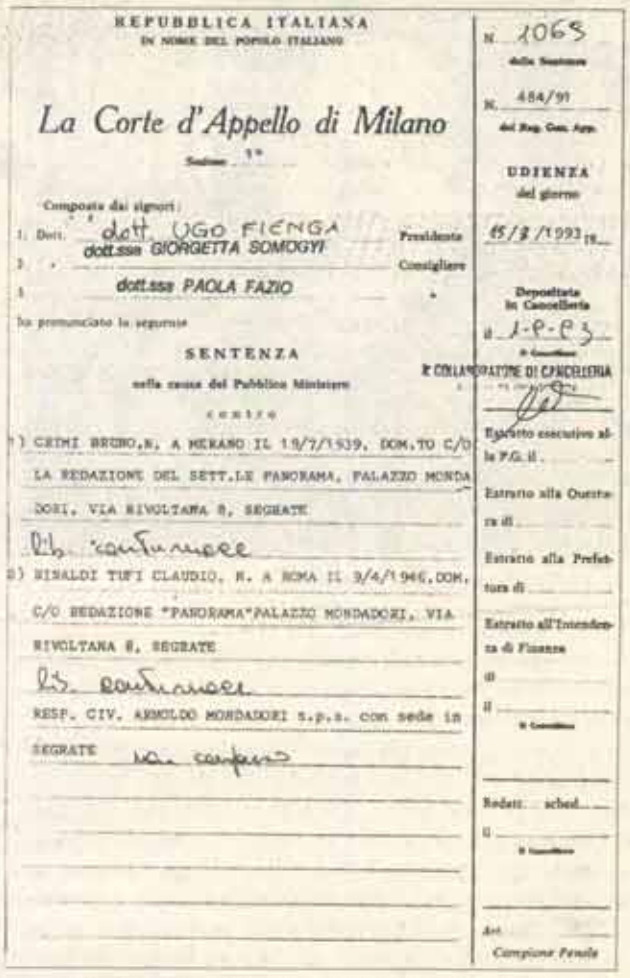

REPUBBLICA ITALIANA
IN NOME DEL POPOLO ITALIANO

La Corte d'Appello di Milano

Sezione 1ª

N. 1065 della Sentenza
N. 484/91 del Reg. Gen. App.

UDIENZA del giorno 05/3/1993

Composta dai signori:
1. Dott. dott. UGO FIENGA — Presidente
2. dott.ssa GIORGETTA SOMOGYI — Consigliere
3. dott.ssa PAOLA FAZIO — Consigliere

ha pronunciato la seguente

SENTENZA

nella causa del Pubblico Ministero

contro

1) CRIMI BRUNO,N. A MERANO IL 19/7/1939, DOM.TO C/O LA REDAZIONE DEL SETT.LE PANORAMA, PALAZZO MONDADORI, VIA RIVOLTANA 8, SEGRATE
Dr. contumace

2) RINALDI TUFI CLAUDIO, N. A ROMA IL 3/4/1946,DOM. C/O REDAZIONE "PANORAMA"PALAZZO MONDADORI, VIA RIVOLTANA 8, SEGRATE
Dr. contumace

RESP. CIV. ARNOLDO MONDADORI s.p.a. con sede in SEGRATE
Non compare

Depositata in Cancelleria il 1-9-93
IL COLLABORATORE DI CANCELLERIA

Estratto esecutivo all'U.P.G. il
Estratto alla Questura di
Estratto alla Prefettura di
Estratto all'Intendenza di Finanza di
il
Redatt. sched.
Art.
Campione Penale

Apoi, în privinţa imputaţiei după care editura Nagard şi Fundaţia cu acelaşi nume – care conduc pur şi simplu la Drăgan, atît de mult încît pot fi identificate cu anagrama numelui său – constituie "unul din principalele puncte de sprijin ale politicii şi propagandei din Bucureşti" (este vorba de o afirmaţie pe care Crimi a extras-o, documentîndu-se în dezbaterea din primul grad, din surse care nu au fost dezmînţite de reclamant):

– din contactele dese cu regimul român şi cu Ceauşescu, exprimate de presa regimului în termeni deschis elogioşi;

– din figura unui Drăgan distins cu titluri academice în perioada în care disidenţii – cum reiese chiar din actele procesului – erau aruncaţi în închisoare sau constrînşi la munci servile sau la exil;

– din natura exagerat elogiativă a figurii şi a operei lui Ceauşescu rezultate din scrierile lui Drăgan sau din ale colaboratorilor editurii sale, contrastînd în mod obiectiv cu imaginea pe care şi-a făurit-o sieşi reclamantul ca subiect care "(...) nu e de acord cu metodele şi scopurile regimului român" – f. 66 din procesul verbal al dezbaterii din prima instanţă;

– din publicarea şi răspîndirea în România a operelor editurii Nagard cînd, în schimb, în interiorul ţării, libertatea de expresie era mult limitată şi cînd a poseda o maşină de scris constituia un delict;

– din procesul verbal al unei reuniuni a românilor în exil, care s-a desfăşurat la Londra – prezentată în memoriul din 27.01.1990 –, reuniune la care Drăgan, intenţionînd să participe, a fost împiedicat să ia cuvîntul tocmai fiind considerat prieten al lui Ceauşescu şi compromis cu regimul şi deci inacceptabil de opozanţii săi.

După cum s-a spus, reclamantul nu a dezmînţit faptele dovedite de Crimi, limitîndu-se să opună argumente – precum: că a trebuit să plătească drepturi vamale pentru publicarea scrierilor în România, că a fost primit de autorităţile române cu toate onorurile doar în calitate de industriaş de prestigiu internaţional şi preşedinte al Camerei de comerţ italo-române – nerelevante şi neconvenabile pentru a infirma adevărul faptelor dovedite de ziaristul care, demonstrînd că a verificat validitatea informaţiilor furnizate, **nu putea admite** să i se impună alte limite ale libertăţii sale de expresie, a gîndirii proprii şi a dreptului de critică, recunoscut ca oricărui cetăţean italian conform art. 21 din Constituţie.

Dat fiind toate cele prezentate anterior, nu putem decît să respingem atacarea sentinţei propuse şi să confirmăm integral sentinţa faţă de care s-a făcut apel.

P.S.: Aflăm din presă că Universitatea din Craiova l-a ales de curînd pe Iosif Constantin Drăgan membru "honoris causa". S-ar părea, într-adevăr, că influentul om de afaceri, posesor în România al mai multor gazete, al unor posturi de radio şi televiziune, trebuie să primească şi grade academice. Pentru ce? Oare pentru contribuţia sa la menţinerea statului naţional-legionar, sau pentru cea la elogiul lui Ceauşescu?

"22"

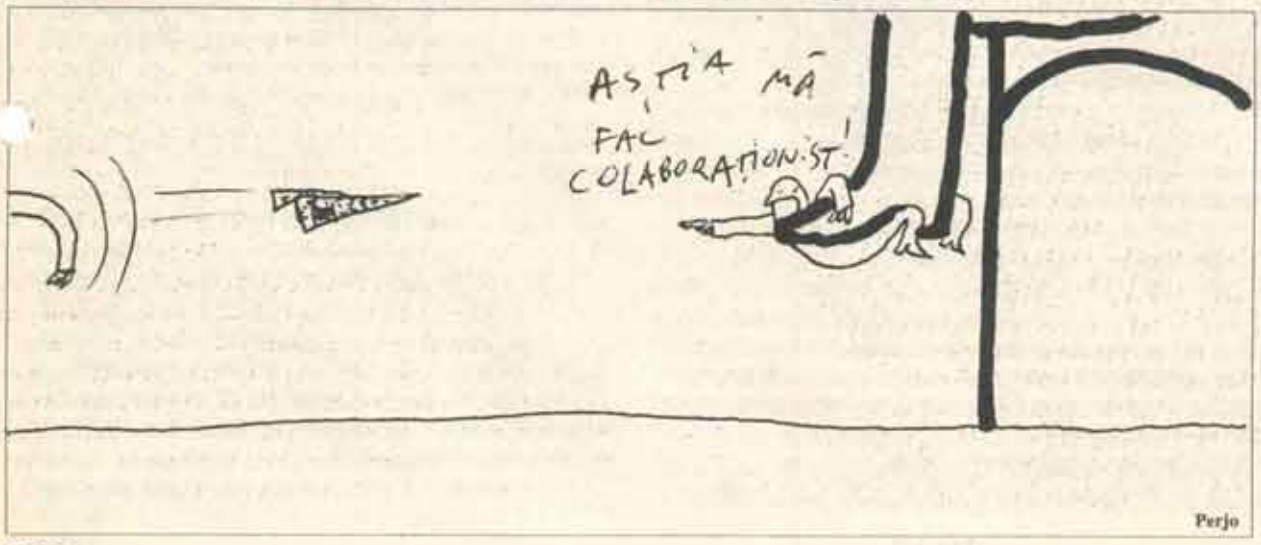

Perjo

ESEU

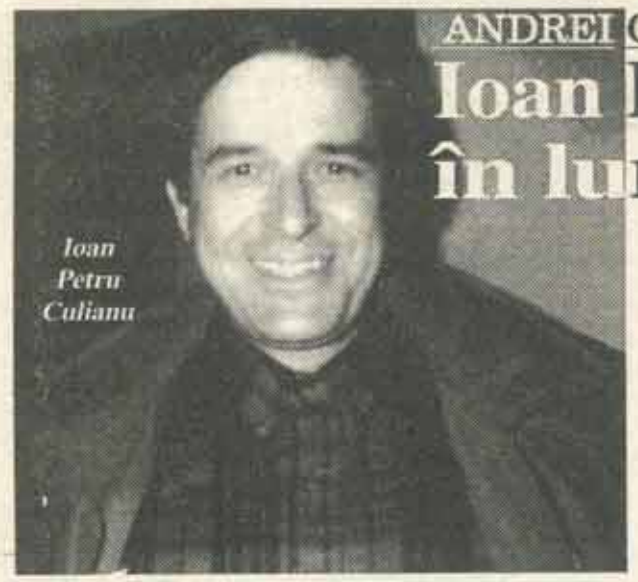

Ioan Petru Culianu

ANDREI OIŞTEANU

Ioan Petru Culianu – un călător în lumea de dincolo (III)

(Prefaţă la volumul I.P. Culianu, "Călătorii în lumea de dincolo", **în curs de apariţie la Ed. Nemira)**

(Urmare din numărul trecut)

7. Culianu versus Eliade

Cu riscul de a mă repeta, mă grăbesc să spun că perspectiva folosită (aceea a relaţiei cu M. Eliade) este doar una dintre perspectivele posibile de abordare a destinului lui Culianu. Poate cea mai adecvată şi, în orice caz, cea mai comodă (atît pentru comentator, cît şi pentru cititor). Cu alte cuvinte, această "grilă" nu este întotdeauna operantă şi nu trebuie folosită excesiv, ci cu prudenţă. A-l "eliadiza" pe Culianu în exces înseamnă a-i şterge originalitatea şi a-i contesta unicitatea. De fapt, diferenţele sînt vizibile de la primul contact cu operele lor. Mircea Eliade s-a ocupat de "istoria generală a religiilor" (era un "generalist", cum l-ar fi numit Culianu), avîndu-l ca "maestru" şi "model" pe savantul italian Raffaele Pettazzoni. Cărţile sale definitorii sînt cele de sinteză, macroscopice, cum este **Istoria credinţelor şi ideilor religioase** sau acel studiu de morfologie comparată a sacrului, **Tratatul de istorie a religiilor**. Dimpotrivă, I.P. Culianu s-a remarcat mai mult prin lucrări analitice, de microscopie, specializîndu-se în cîteva teme majore (Gnosticismul, Religiile şi mitologiile dualiste, Extazul şi Ascensiunea sufletului, Magia şi filosofia renascentistă), pe care le-a sondat în profunzime. A făcut-o, însă, fără să uite lecţiile maestrului său, printre care cea de comparativism, pe care o aplică strălucit chiar în volumul de faţă.

În cadrul dialogului pe care l-am purtat cu I.P. Culianu, în octombrie 1984, la Universitatea din Groningen, l-am întrebat unde şi în ce măsură drumul lui şi cel al lui Eliade "nu sînt identice sau paralele"[13]. Culianu a evitat atunci să-mi răspundă (poate pentru că Eliade mai era încă în viaţă), dar diferenţele şi neparalelismele sînt evidente, chiar dacă nu întotdeauna explicite. Voi da un singur exemplu concret, extras chiar din această carte. În cadrul temei analizate, autorul acordă ideologiei şi practicilor şamanice un rol primordial. El consideră că viziunile extatice şi călătoriile extramundane – aşa cum s-au manifestat în epoci şi spaţii culturale diferite – ar fi, în general, de natură şamanică. Acest fapt este explicat, de la caz la caz, fie printr-o influenţă directă din partea şamanismului propriu-zis, din Asia centrală şi nordică, fie printr-un arhaic şi comun **background** şamanic. Lui Culianu i s-ar putea reproşa faptul că acordă ideologiei şi tehnicilor şamanice o pondere exagerată în cadrul fenomenelor extatice atestate în afara zonei clasice de manifestare a şamanismului. În fond, este o problemă – în bună măsură – convenţională, fiind reductibilă la una de terminologie şi de semantică. Cu alte cuvinte, depinde de ceea ce convenim să numim prin termenul "şamanism". M. Eliade a surprins corect acest fenomen: "Este posibil să vorbim despre un şamanism indo-european, în sensul în care vorbim despre un şamanism altaic sau siberian? (...) Dacă prin acest termen (şamanism – n. A.O.) înţelegem orice fenomen extatic şi orice tehnică magică, este evident faptul că vor fi depistate unele aspecte «şamanice» la indo-europeni sau la alte colectivităţi etnice sau culturale"[14].

Nu este locul să intru aici în detalii, dar trebuie să remarc faptul că I.P. Culianu pare să se despartă – cel puţin în privinţa rolului jucat de şamanism – de mentorul său M. Eliade. Cartea acestuia din urmă, **Le Chamanisme** (o carte fundamentală în domeniu, publicată în 1951), nu este nici măcar amintită de Culianu, cu toate că Eliade a abordat fenomenul şamanic tocmai din perspectiva "tehnicilor arhaice ale extazului" (acesta este chiar subtitlul cărţii). Cu siguranţă că nu este vorba de o simplă lacună bibliografică, ci de o atitudine polemică[15]. Autorul polemizează cu Eliade, fără să-l numească însă, nevrînd probabil să facă "despărţirea" explicită. Dar chiar neexplicită fiind, ea este evidentă în mai multe privinţe. De exemplu, Mircea Eliade consideră că şamanismul din Asia centrală şi nordică a fost puternic influenţat de sistemele religioase sud-asiatice, în special cele ale Indiei, Tibetului, Iranului, Mesopotamiei. Teoria lui Culianu este inversă, răsturnînd direcţia de producere a influenţei. În orice caz, ceea ce este pentru Culianu o evidenţă în 1991, era doar o posibilă alternativă la jumătatea anilor '80: "Este posibil ca reprezentările şamanice" – scria el în 1984 – "să se fi format sub influenţa credinţelor indo-tibetane, dar ipoteza inversă nu este mai puţin fondată"[16].

8. Alte polemici

M. Eliade este departe de a fi singurul savant de teoriile căruia se delimitează – fie şi tacit – autorul. Nu este de mirare că I.P. Culianu contestă orice valoare abordării psihanalitice a extazului mistic şi a călătoriilor extramundane. Se ştie că, de regulă, încercarea lui Sigmund Freud de a utiliza conceptele şi teoriile psihanalitice în zona manifestărilor mistico-religioase a eşuat. Se consideră că, acolo unde a eşuat S. Freud, a reuşit discipolul său Carl Gustav Jung şi a făcut-o în măsura în care a izbutit să transleze psihanaliza de la nivelul inconştientului individual la cel al inconştientului colectiv. Ei bine, Culianu se delimitează şi de teoriile lui C.G. Jung. El consideră explicaţia potrivit căreia "un oarecare inconştient colectiv s-ar afla în spatele psihicului nostru individual" ca fiind "nefolositor de vagă" şi ca neavînd "o bază cognitivă". Ca şi în cazul lui M. Eliade, autorul nu-l numeşte pe Jung, dar referinţa este evidentă: **inconştientul colectiv** – ca generator şi rezervor de **arhetipuri** – este un concept specific **arhetipologiei** elaborate de Jung[17]. În prima sa carte, I.P. Culianu face o analiză critică a faptului că, în sudiile sale, M. Eliade foloseşte termenul **arhetip** cu o "semnificaţie oscilantă", inclusiv cu semnificaţia "psihologistă" a lui Jung[18]. În scrisoarea de răspuns, Eliade admite faptul că **arhetip** era un "termen impropriu pentru ce volam eu să indic: Model exemplar".

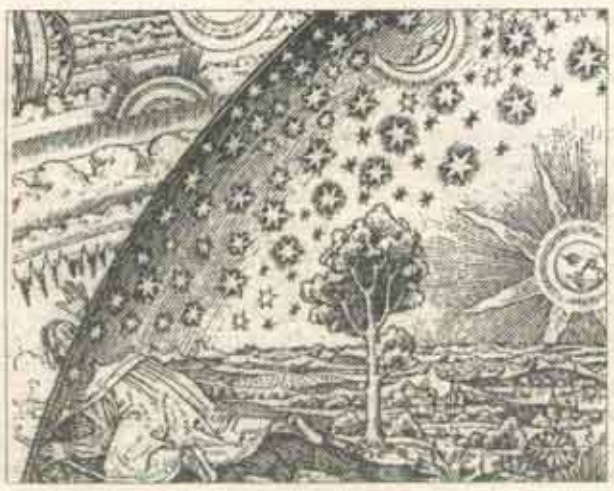

Gravură din secolul al XVI-lea, care va fi folosită la realizarea copertei volumului "Călătorii în lumea de dincolo"

În ceea ce priveşte polemica cu scriitorul american de origine peruviană Carlos Castaneda, I.P. Culianu nu-şi face nici un fel de scrupule. El îi contestă acestuia însuşi statutul de antropolog (numindu-l **pseudo-anthropologist**), considerîndu-l a fi un simplu romancier (**fiction writer**). Un gest nu lipsit de curaj, avînd în vedere marele prestigiu de care se bucură Castaneda, mai ales în Statele Unite.

În fine, o altă polemică trebuie menţionată, şi anume aceea cu reprezentanţii şcolii germane de istorie a religiilor, **Religionsgeschichtliche Schule** (W. Anz, W. Bousset, R. Reitzenstein, Franz Cumont ş.a.). I.P. Culianu contestă teoriile impuse timp de decenii de această şcoală, teorii prezentate – într-o formă definitivă – de Wilhelm Bousset, într-o cunoscută carte[19]: 1) credinţa în ascensiunea sufletului la ceruri ar fi de origine iraniană; 2) în cadrul acestui tip originar de relatare, ascensiunea s-ar derula prin trei ceruri; 3) ulterior, sub influenţa cosmologiei babiloniene, o schemă cu şapte ceruri ar fi înlocuit-o pe cea iniţială; 4) în primele secole ale erei noastre, o nouă influenţă iraniană s-ar fi exercitat asupra **Himmelsreise**, aducînd cu ea **dualismul**, care ar fi cel al sistemelor gnostice. Polemica autorului cu **Religionsgeschichtliche Schule** se răsfrînge implicit şi asupra lui Mircea Eliade, care – bazîndu-se pe studiul lui W. Bousset – susţinea şi el că doctrina ascensiunii sufletului ar fi de origine orientală şi că orfismul şi pitagorismul ar fi contribuit doar la difuzarea ei în lumea greco-romană[20].

9. Transmiterea cognitivă

Dar toate aceste dezacorduri şi distanţări sînt doar amintite în treacăt de Culianu, el nedorind – cel puţin, nu în această carte – să pună accentul pe polemici cu alţi savanţi care, într-un fel sau altul, au abordat aceeaşi temă. Cu alte cuvinte, el nu încearcă să-şi edifice propriile sale teorii pe negarea explicită a celor anterioare. Ce pune Culianu în locul teoriilor contestate? El propune, de exemplu, teza "tradiţiei culturale" şi a "transmiterii cognitive", adică – simplificînd la maximum – teza transmiterii prin tradiţie a unui "set de reguli", care "generează în minţile oamenilor rezultate similare (nu identice) pe o perioadă de timp virtual infinită". Astfel de reguli pot fi, de exemplu: "Există o altă lume; lumea cealaltă este localizată în cer; există un trup şi un suflet; trupul moare şi sufletul se duce pe lumea cealaltă" ş.a.m.d.

Tot în capitolul introductiv al cărţii autorul pune în circulaţie conceptul modern de "intertextualitate", preluat din recuzita literaturii postmoderniste. Conceptul a pătruns în terminologia studiilor de exegeză teologică şi de istoria religiilor abia la mijlocul anilor '80, după ce a fost folosit – pentru prima dată în acest context – de savantul George Lindbeck, în influenta sa carte **The Nature of Doctrine**, publicată în 1984. Culianu susţine teoria că, de regulă, cel care relatează o călătorie pe lumea cealaltă foloseşte – inconştient, de cele mai multe ori – anumite "citate culturale", fiind influenţat de viziunile predecesorilor săi, aşa cum apar ele în relatări scrise sau în tradiţii orale. Pentru autor, **intertextualitatea** este "tendinţa noastră mentală de a turna fiecare nouă experienţă în vechi matriţe expresive". Izbitoarele asemănări dintre relatările unor călătorii extramundane (asemănări atestate fie pe axa verticală a timpului, fie pe cea orizontală a spaţiului) nu mai sînt justificate din perspectiva **arhetip**-urilor lui Jung, nici din cea a **pattern**-urilor lui Eliade, ci din perspectiva **transmiterii cognitive**, o teorie care – cum afirmă Culianu – nu ar soluţiona toate problemele referitoare la transmiterea culturală, dar care ar reprezenta "cel mai flexibil model de difuziune conceput pînă acum în disciplinele istorice".

Note

[13] I.P. Culianu, **Post scriptum (la un dialog)**, consemnat de A. Oişteanu, în "Cotidianul. Supliment cultural L.A.&I.", 10 iunie 1991, p. 7.

[14] Mircea Eliade, **Shamanism. Archaic Techniques of Ecstasy**, Princeton University Press, 1974, p. 375 (ediţia originală: **Le Chamanisme et les Techniques archaïques de l'Extase**, Payot, Paris, 1951).

[15] De altfel, opera lui Eliade este aproape în întregime ignorată; o singură carte a acestuia este citată o dată. Pe de altă parte, cartea **Le Chamanisme...** a lui Eliade este citată de Culianu ca o lucrare de referinţă în volumul **Expériences de l'Extase** din 1984 (p. 214), volum care îl pregăteşte pe cel de faţă.

[16] I.P. Culianu, **Expériences de l'Extase**, Payot, Paris, 1984, p. 106.

[17] Vezi celebrul său studiu **Arhetipuri şi inconştientul colectiv** (1934).

[18] Cf. I.P. Culianu, **Mircea Eliade**, Assisi, 1978, p. 56 ş.u.

[19] W. Bousset, **Die Himmelsreise der Seele**, Berlin, 1901 (retipărită la Darmstadt, în 1971). Doar amintită în cartea de faţă, polemica este purtată de I.P. Culianu în **Psychanodia** şi rezumată în **Expériences de l'Extase**.

[20] M. Eliade, **Traité d'histoire des religions**, Payot, Paris, 1949; vezi ediţia românească, la Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 112.

(Continuare în numărul viitor)

Mutaţiile produse de comunism se aseamănă cu cele din biologie

Jakub Karpiński

Ce este decomunizarea

Jakub Karpiński: M-au preocupat, încă de la începuturile carierei mele, problemele de metodologie a ştiinţelor sociale şi am scris mai multe cărţi despre istoria Poloniei după cel de-al doilea război mondial. Recent, la Timişoara, la Editura de Vest, a apărut **Istoria comunismului în Polonia**. Cartea mea este încercarea de a alcătui o dare de seamă despre perioada de după război, aşa cum a fost percepută de oameni.

Am mai scris cărţi de sociologie sau de ştiinţe politice privind analize ale sistemului comunist în Polonia. După 1989 am fost preocupat de fenomenul **decomunizării** de reziduurile comuniste care se manifestă, pentru ca, mai nou, să asistăm la un proces de **recomunizare**. Mutaţiile produse de comunism sînt similare cu cele din biologie şi din acest motiv e greu de operat acum asupra lor. O astfel de mutaţie, poate cea mai importantă, este proprietatea de stat. Dar mutaţii notabile s-au produs şi la nivelul extrem de complex al psihologiei sociale. Ele explică rezultatul alegerilor din Lituania şi, recent, din Polonia. Oamenii caută siguranţa care, într-un anume sens, le-a fost asigurată de regimul comunist. Decomunizarea nu s-a produs în nici o ţară fost-comunistă, cu excepţia Cehiei.

Pavel Câmpeanu: Ce înţelegeţi dvs. prin decomunizare?

J.K.: Aşa cum comunismul avea mai multe dimensiuni, şi decomunizarea trebuie privită ca un fenomen pluridimensional: eliminarea poliţiei secrete şi a oamenilor ei (realizată prin legea lustraţiei în Cehia), apoi lichidarea proprietăţii de stat prin privatizare şi, de asemeni, schimbarea mentalităţilor. Mai sînt probleme pur politice cum ar fi existenţa fostelor partide comuniste care şi-au schimbat numele şi ideologiile, luîndu-şi o faţă social-democrată. Au renunţat la comunismul cu faţă umană şi au adoptat faţa social-democrată.

Nivelele decomunizării

Mihai Şora: Cred că este utilă o comparaţie între ţările acestei zone central şi est-europene în ceea ce priveşte decomunizarea. Trebuie însă să divizăm această problemă în mai multe subprobleme şi să examinăm apoi fiecare dintre aceste nivele. E, mai întîi, nivelul instituţional, un al doilea cel al mentalităţilor şi un al treilea cel al vechilor comunişti luaţi individual, începînd cu cei care au comis crime; care sînt cunoscuţi ca atare şi care au rămas nepedepsiţi sau uitaţi. Este o diferenţă între Cehia, care a pus degetul pe rană, şi noi, de pildă, care am închis ochii. Nu ştiu care este situaţia în Polonia. Ştiu că Michnik indică pentru această chestiune **tabula rasa**, uitarea trecutului.

Eu aş vrea să mă refer acum la nivelul mentalităţilor. Acum, în România, se produce o restauraţie a puterii politice comuniste, în sensul că vechi membri ai nomenclaturii, de rangul doi şi trei, ocupă sistematic şi într-o manieră de tip mafiotic posturile de comandă şi centrele de decizie. Pe de altă parte, există oameni care deţineau capital şi care acum se reciclează, încercînd să intre în jocul economiei de piaţă. La nivelul mentalităţilor, faţă de astfel de oameni există o mare antipatie. La acest nivel, cum se pune problema în Polonia?

J.K.: Antipatia de care vorbiţi este explicabilă prin iluzia egalitaristă pe care a creat-o comunismul şi această situaţie, mai mult sau mai puţin, se regăseşte în toate ţările fost-comuniste. În Polonia şi Ungaria lucrurile sînt puţin schimbate: prin anii '80, comuniştii din aparatul politic, înţelegînd că se apropie un crah, şi-au schimbat poziţia pentru avantaje economice. Astfel, au fost promulgate legi care dădeau posibilitatea formării societăţilor economice, iar aceste prime societăţi economice private erau ale nomenclaturiştilor. Bineînţeles că oamenii au privit cu nemulţumire această situaţie, pentru că punctele de plecare erau inegale – nomenclaturiştii se bucurau de toate facilităţile (capital, informaţii privind operaţiunile bancare etc.). Oamenii nu sînt nemulţumiţi neapărat de micul comerciant, ci de vechiul nomenclaturist care a fost avantajat în punctul de plecare. În Polonia situaţia este destul de răspîndită, mulţi dintre foştii nomenclaturişti au reuşit astfel în afaceri, creînd întreprinderi de tip holding pe o scară largă.

Aş vrea să mă refer acum la memorie şi uitare. Eu nu sînt de părerea anumitor polonezi – că trebuie să uităm. Eu cred că pentru sănătatea societăţii postcomuniste memoria este extrem de importantă şi că nu vom reuşi să schimbăm nimic fără a face publice crimele comise de comunism şi fără a le judeca. Eu cred că uitarea este cel mai rău lucru pentru societăţile postcomuniste.

Sorin Antohi: Astăzi, în România, problema ilegitimităţii funciare a puterii politice nu agită masele, ea rămîne o chestiune abstractă care nu operează în mentalitatea populară. În schimb, inegalitatea care operează în proximităţi este imediat sancţionată din momentul în care ea devine vizibilă. Dl. Şora are dreptate cînd constată că la noi cetăţenii îi urăsc mai degrabă pe cei care s-au îmbogăţit (nu discutăm prin ce mijloace) decît pe cei care, acolo, sus, deţin puterea în mod nelegitim.

P.C.: Destalinizarea înseamnă restaurarea formei de injustiţie socială care a generat, în fond, stalinismul. Problema noastră este de a face această injustiţie socială tolerabilă. De altfel, raportul între democraţie şi justiţia socială este o chestiune intens discutată azi în Statele Unite. La noi, acum, cetăţeanul este confruntat şi cu teroarea preţurilor. Preţurile în buticuri fac inaccesibile acele produse care, în principiu, ar trebui să fie accesibile tuturor. Din acest motiv, la celelalte magazine cozile continuă să fie uriaşe.

J.K.: Sărăcia există cu adevărat şi ea explică mişcarea spre vechiul sistem al cărui cuvînt de ordine era egalitarismul. Oamenii au încă în minte acel tip de securitate socială care exista înainte chiar dacă, în realitate, era o falsă securitate socială. Ei invocă acel drept la muncă, posibilitatea de a cîştiga cît de puţin pentru o muncă, în fond, inutilă.

De ce au ales polonezii stînga

S.A.: Există acum în Polonia o tentativă de a teoretiza această situaţie? Cu alte cuvinte, există o tentativă de reluare a tezelor marxiste sub o altă formă?

J.K.: Sînt vechii marxişti care fac parte acum din partidele postcomuniste şi care au scris asupra problemei transformării lor. Mă gîndesc, de exemplu, la Viatr, care e acum deputat al partidului postcomunist şi care a scris chiar o carte despre transformarea postcomunistă. În general, vechii marxişti sînt criticaţi că fac liberalism!

S.A.: Ce se întîmplă în Polonia acum cu ştiinţele sociale? Ce fac cercetătorii?

J.K.: Există mai multe institute de cercetare private care se ocupă cu studierea opinei publice (sociologia polonează, cum se vede, s-a americanizat!). Înainte, astfel de institute de stat funcţionau pe lîngă Radio, Televiziune şi Guvern. Cercetătorii se ocupă astăzi în cea mai mare parte de fenomenul electoral.

S.A.: Există raporturi între astfel de institute şi partidele politice? Adică partidele politice, politicienii solicită studii institutelor?

J.K.: Bună întrebare. Pentru că ea se referă la interacţiunea dintre cercetare şi subiectul cercetat. În Polonia, conform legii electorale, cu zece zile sau o săptămînă înainte de alegeri este interzisă publicarea rezultatelor sondajelor de opinie, ca oamenii să nu poată fi influenţaţi.

P.C.: Domnule Karpiński, foarte pe scurt: cum explicaţi orientarea electoratului polonez spre stînga?

J.K.: Chiar de la începutul conversaţiei noastre am vorbit de egalitarismul de care electoratul rămîne încă ataşat, cît şi de promisiunile stîngii de a se ocupa de securitatea socială. Nu uitaţi că Polonia a trecut prin reforma economică şi că a avut parte de doze de liberalism destul de puternice. Nu este cazul României. Pe scurt, aşa s-ar explica fuga de acum a electoratului polonez spre stînga.

Dificultăţile Opoziţiei de a prelua funcţii administrative

Ana Şincai: Care sînt criteriile pentru ocuparea funcţiilor publice în Polonia? Se iau în discuţie competenţele profesionale sau, mai curînd, interesele politice?

J.K.: Aţi atins aici problema cadrelor politice, lucru care este comun în toate ţările fost-comuniste. În nici una din aceste ţări Opoziţia nu era prea bine pregătită pentru preluarea funcţiilor administrative, ceea ce, de multe ori, a creat probleme. Eu am scris despre istoria şi educaţia politică a Opoziţiei poloneze, care, datorită specificului ei, acţiona în detrimentul vieţii politice. Opoziţia (şi cum s-ar fi putut altfel?) practica politica cuvîntului, morala, fără ancorare în viaţa economică, administrativă. Dar în acele domenii unde Opoziţia a putut activa efectiv – edituri, ziare – s-a putut cîştiga experienţă.

În ceea ce priveşte politicienii Opoziţiei, ei erau intelectuali moralişti, de multe ori artişti, care nu cunoşteau, nu aveau cum să cunoască meseria de politician. (E drept că nici politicienii oficiali nu stăpîneau această meserie, pentru că nu era o politică reală a articulării intereselor, ci doar un monopol de putere.)

Deci oamenii Opoziţiei n-au fost pregătiţi pentru politică în sensul normal al cuvîntului, adică al intereselor articulate, al compromisurilor între interese etc. De aceea a fost preferată tactica frontului popular, adică a unei coaliţii largi, mai curînd autoritară şi fără o adevărată democraţie internă. S-au creat personaje simbolice. Opoziţia polonează l-a creat pe actualul preşedinte al Poloniei, care nu avea nici o experienţă democrată. Ar fi de adăugat că Opoziţia (nu doar Puterea) a avut dificultăţi şi cu pluralismul...

Pagină realizată de
RODICA PALADE

ÎNCOTRO DOMNILOR INTELECTUALI?

VICTOR IVANOVICI

"Eşecul" unui intelectual

În paginile presei culturale hispanice se anunţa nu demult proxima apariţie a cărţii-mărturie **El pez en el agua** ("Peştele în apă"), a renumitului romancier peruvian Mario Vargas Llosa. În paginile ei, autorul îşi relatează angajamentul politic de partea unei vaste mişcări civice de împotrivire faţă de totalitarismul corupt al guvernului socialist din ţara sa (o ţară devastată, ca puţine altele în America Latină, de ravagiile etatismului populist şi de nebunia furioasă a teroriştilor din banda ce şi-a cîştigat o tristă notorietate sub numele de "Sendero Luminoso"); decizia, mai apoi, de a candida la Preşedinţia Republicii şi frenetica sa campanie electorală din 1990; felul cum scriitorul de talie mondială a fost înfrînt de Alberto Fujimori (obscur demagog de origine japoneză) şi întoarcerea lui Vargas Llosa "la uneltele sale" – fără doar şi poate cu un omenesc sentiment de frustrare, dar şi cu unul de imensă uşurare.

La scurtă vreme după "depoziţia" protagonistului, un nou document vine să lumineze acest episod de istorie contemporană, şi anume volumul **El diablo en campaña** ("Diavolul în campanie) – publicat de editura spaniolă Aguilar în colaborare cu cotidianul "El Pais" – al ziaristului Álvaro Vargas Llosa, fiul romancierului şi purtător de cuvînt al campaniei electorale. Deşi nu posedă rarele daruri de a învia pe hîrtie o întreagă lume, nici fascinanta scriitură a tatălui său, cartea fiului – inteligentă, percutantă, ştiind a fi rînd pe rînd pasionată şi reflexivă – se citeşte pe nerăsuflate, graţie unghiului insolit şi privilegiat de observaţie, de **participant** şi de **martor**, din care autorul descrie "aventura" politică a lui Mario Vargas Llosa.

Întîmplarea face ca acum, cînd o frunzăresc din nou, a doua lectură să se proiecteze pe un fond destul de melancolic: tocmai mi-a sosit din SUA vestea dispariţiei revistei "Agora" a lui Dorin Tudoran, şi am pe masă numărul de adio (iulie-decembrie 1993) consacrat în cea mai mare parte temei "Putere/Societate/Intelectuali", din care, sub diverse formulări şi nuanţe, se desprinde o aceeaşi concluzie: inadecvarea sau chiar delegitimarea elitelor cultural-artistice (inclusiv a reprezentanţilor lor care au aparţinut, după expresia lui Octavio Paz, "onoarei acestui secol", adică disidenţei) în procesul tranziţiei de la totalitarism la democraţie ce are loc în ţările Estului. Cartea lui Álvaro Vargas Llosa, venind din alt spaţiu geografic şi socio-politic (dar nu într-atît de diferit pe cît, cu ciocoiască fudulie, ne-ar plăcea să credem), confirmă şi extinde concluzia respectivă, ce pare astfel a dobîndi o valoare aproape axiomatică: **eşecul** intelectualului care, angajat în a ţiunea politică, doreşte să-şi salvgardeze totodată specificitatea statutului şi posturii proprii.

Această întîlnire – defel "fortuită" – face nu numai legitimă, dar şi necesară dorinţa de a extrage unele învăţăminte de pe urma neaşteptatului paralelism de situaţii, de succese şi de erori.

Amuză bunăoară spectacolul tertipurilor similare la care recurge Puterea pentru a semăna confuzie în rîndurile electoratului, oferindu-i cópii contrafăcute şi **ersatz**-uri ale alternativelor politice reale. Aşa cum, la primele alegeri "libere" din România, buletinele de vot erau înundate de o puzderie de partide şi grupări, trase la un calc postiş după Opoziţie, în scopul de a înşela pe alegătorul neatent şi a-i fura "găinăreşte" votul, tot astfel, în Peru «se credea că Fujimori fusese proiectat la Palatul Prezidenţial de către o echipă ce alesese pe un posesor al unei diplome universitare (deci oarecum pe linia lui Vargas Llosa), care vorbea şi el de schimbare (**Cambio '90**) şi utiliza un cuvînt de ordine avînd caracteristici asemănătoare cu acela al lui Vargas Llosa – adică bine cunoscuta lui reputaţie de a spune adevărul şi imaginea sa modernă –, ceea ce Fujimori dorea să imite prin lozinca "onestitate, tehnologie şi muncă"» (pag. 164). Dincolo însă de similitudinea circumstanţială de metodă se află una de esenţă: universalitatea – şi soliditatea – binomului **etatism-populism**, bazat pe o relaţie clientelară care, fără a fi proprie doar "socialismului real", este foarte uşor de instrumentalizat de către "partidul de mase" ce se confundă cu administraţia: "Capacitatea de mobilizare a «aprismului» este direct proporţională cu imensitatea sectorului de stat, cu enorma masă de peruvieni ce depind de acesta într-un fel sau altul, şi pe care eficienta campanie de depreciere purtată de APRA[1] împotriva noastră îi făcuse să creadă că Vargas Llosa la cîrma Guvernului ar fi însemnat concedierea pentru un milion de compatrioţi şi ruina pentru familiile lor" (pag. 94). Álvaro Vargas Llosa vorbeşte aici despre contracampania purtată de adversarii tatălui său sub semnul catastrofismului apocaliptic; cu o simplă substituire de sigle, analiza este însă perfect aplicabilă şi ţării noastre.

Toate acestea s-au mai spus, au fost înţelese, dezvăluite, demascate din primele momente. Atît că, totuşi, ele nu risipesc chinuitoarea întrebare: De ce a eşuat Vargas Llosa în Peru sau Convenţia Democratică în România, de ce cu asemenea trucuri ieftine Puterea a izbutit tot timpul să-l marginalizeze pe intelectual? Nu cumva pentru că în ţări ca ale noastre, sau ca cea a romancierului candidat la preşedinţie, intelectualitatea nu este segmentul cel mai conştient, ci doar un germen al societăţii civile, un firav germen purtînd însă întregi atît inexperienţa cît şi dezorientarea ei?... Nu cumva pentru că în vremi ca aceasta pe care o trăim, urgenţa intervenţiei politice a intelectualului pare a fi – şi chiar este – invers proporţională cu şansele sale de reuşită?... Nu cumva răspunsul constă tocmai în **ambiguitatea** (iar după alţii chiar în echivocul) unei atare intervenţii?

"Politica" – scrie unul din cei ce reflectează pe această temă în "Agora" – "aparţine acelora care pun drept ţel al activităţii lor valoarea politică, **puterea** (...)" (Dan Oprescu, "Fatalitate", pag. 48; s.n.) Poate fi însă acesta un ţel pentru intelectual, chiar cînd face politică? Cartea fiului lui Mario Vargas Llosa înregistrează cu perplexitate (dar şi cu secretă admiraţie) o seamă de "naivităţi" ale tatălui din acest punct de vedere, precum intenţia sa de a nu accepta o victorie **mitigée**, ce l-ar fi împiedicat să-şi pună în aplicare programul la temperatura cea mai incandescentă cu putinţă şi l-ar fi obligat la compromisuri şi tranzacţii; decizia (de la care abia de a putut fi deconsiliat) ca, din această cauză şi după primul tur de scrutin – în care se plasase totuşi pe primul loc –, să se retragă în favoarea lui Fujimori, interpretînd voturile obţinute de acesta ca o opţiune a ţării pentru schimbări lente; refuzul de a invoca împotriva adversarului său originea alogenă şi confesiunea lui evanghelică, "argumente" care l-ar fi putut, poate, opri **in extremis**... Ideile-forţă ale lui Václav Havel, cel mai "realizat" politiceşte dintre intelectualii Estului, nu sînt totuşi altele decît "puterea celor fără putere" şi "a trăi în adevăr". În România, între sloganurile electorale care m-au fascinat în 1990 – şi cred că nu numai pe mine – a fost o frază din Platon: "De Putere să se apropie doar aceia care nu o iubesc".

Eroare? Nici vorbă că da, cîtă vreme ne gîndim fair play-ul lui Vargas Llosa i-a dat prilejul unui demagog asiat ca, la nici un an de la instalarea în Palatul Prezidenţial din Lima, în cîrdăşie cu casta militară, să juguleze regimul parlamentar, că "puterea celor fără putere" nu a împiedicat dezmembrarea Ceho-Slovaciei, iar virtutea platonică nu a constituit un obstacol serios în calea înscăunării – pe cine ştie cît timp – a lui Ion Iliescu la Cotroceni.

Eroare? Fără îndoială că nu, dacă ţinem seama de faptul că cel mai rău lucru care i se poate întîmpla intelectualului este să se afle nu sub, ci în ceea ce este mai rău: adică în pierderea – cu vorbele aceluiaşi sever critic din "Agora" – "esenţei înseşi a intelectualităţii, a funcţiei sale critice" (pag. 53; s.n). Or, mi-e peste măsură de greu să-mi închipui cum se mai poate păstra această esenţă, dacă pentru dobîndirea puterii în tranziţia spre democraţie ar trebui abandonate astăzi idei dintre cele mai subversiv-critice, ieri, vizavi de Puterea totalitară.

Poate că, în aceste vremuri de urgenţă, sarcina urgentă a intelectualului este, cum crede Gabriel Liiceanu, o răbdătoare acţiune de tip **luminist**. Victoria înfrîntului Mario Vargas Llosa, bunăoară, a fost – ne spune fiul candidatului – faptul că "zeci de mii de peruvieni trăind în condiţii de sărăcie extremă au aderat la mesajul şi candidatura Frontului Democratic, împotriva tuturor argumentelor de clasă posibile" (pag. 214), ceea ce înseamnă că o parte deloc neglijabilă a naţiunii sale a început a fi educată în spiritul unei "culturi a libertăţii". Şi o asemenea cultură nu are cum să nu dea roade, mai devreme sau mai tîrziu. Aceasta este, desigur, forma **majoră** de a face politică a intelectualităţii. Cît despre "mica politică", aceeaşi cultură a libertăţii ne poate învăţa să optăm pentru răul cel mai mic.

Notă

[1]APRA – "Alianţa Populară Revoluţionară Americană" –, partid guvernamental la acea dată, este o demagogică formaţiune politică tiermondistă căreia Internaţionala Socialistă îi oferă o suspectă "ospitalitate".

Centrul Soros pentru Artă Contemporană – Bucureşti Tel: 312.21.92; Tel/Fax:311.21.93

SĂPTĂMÎNA VIDEO la Sălile Dalles

24 nov-20 dec
Video instalaţii

25 nov-30 nov
Video proiecţii, seminarii, conferinţe

Artişti, producători, teoreticieni video din: Canada, Franţa, Germania, Marea Britanie, Olanda, Statele Unite, România, Ungaria.

EX ORIENTE LUX

EDITURA HUMANITAS

Convorbiri cu CIORAN

Puţini ziarişti au izbutit să-i pună întrebări lui Cioran. O carte care să reunească interviurile sale acordate de-a lungul timpului este cu atît mai interesantă. Cîteva titluri: *Disper, deci sînt; Întreaga mea viaţă a stat sub semnul morţii; Despre revoluţie şi istorie; Cel mai inactiv om din Paris.*

MATTHEW LIPMAN
Sînziana

traducere din engleză şi adaptare de Veronica Focşeneanu şi Delia-Olga Ştefănescu

Seria "Filozofia pentru copii" – I

Sînziana este prima carte dintr-o serie dedicată de profesorul american Matthew Lipman "filozofiei pentru copii". Rod al unei activităţi pedagogice de peste două decenii, programul urmăreşte să formeze progresiv, de la 6 la 16 ani, deprinderi de gîndire logică, interogativă, critică, precum şi să contribuie la dezvoltarea capacităţii de exprimare a gîndurilor.

ANDREI CORNEA

Fiorii eternităţii la "Evenimentul zilei"

Pe 23 noiembrie, dl. Ion Cristoiu scrie, în "Evenimentul zilei", un editorial intitulat "Eterna chestiune evreiască". Teza acestui text este că lobby-ul evreiesc internaţional a exagerat şi exagerează unele acţiuni minore cu relevanţă pentru evrei petrecute în ţara noastră, dîndu-le o conotaţie antisemită de ansamblu şi lovind astfel în interesele româneşti. Există şi o tează, să-i spunem, secundară: dinastia de Hohenzollern ar fi servit mai bine aceleaşi interese româneşti decît au făcut-o comuniştii, sau chiar cei aflaţi astăzi la putere. Ce spune, în fond, dl. Cristoiu? Că decizia procurorului Republicii de a nu da urmare solicitării preşedintelui Iliescu şi a-i urmări în justiţie pe cei ce au publicat în româneşte "Mein Kampf" este justificată; că Preşedintele ar fi fost supus presiunii cercurilor evreieşti internaţionale, stîrnite şi de intervenţia Şef-Rabinului Moses Rosen; că asemenea exagerări s-au mai înregistrat şi în trecut, potrivit unui "scenariu", de exemplu în vremea lui Carol I; în fine că acesta, ca şi urmaşul său Mihai, a servit cu fidelitate naţiunea ai căror suverani au fost, lucru contestat pe nedrept de naţional-comunişti.

Nu spun o noutate afirmînd că distorsiuni şi aberaţii dintre cele mai grave apar nu numai atunci cînd minciuna este impenetrabilă şi totală, ci foarte adesea atunci cînd adevărul se coalizează cu falsul, cînd omisiunea schimbă radical proporţia valorilor, cînd citatul este utilizat fără discernămînt şi într-un context insuficient precizat. Iar textul d-lui Cristoiu excelează în tehnica producerii falsului prin recursul la adevăruri parţiale.

Spre exemplu: scrisoarea preşedintelui Iliescu nu se referea doar la publicarea lui "Mein Kampf", ci şi la cazul unor reviste şi organizaţii şovine şi antisemite, unele numite explicit, altele nu. Pot să fiu de acord cu dl. Cristoiu că editarea operei lui Hitler cu unele precauţii editoriale – o prefaţă explicativă – nu este neapărat un act de propagandă nazistă, ci unul de informare. În schimb, apariţia nestînjenită a unor publicaţii ca "Europa", "România Mare" sau "Noua Dreaptă" pline de atacuri antisemite, pe lîngă cele rasiste şi şovine în general, constituie **un act clar de propagandă**. Dl. Cristoiu nu suflă însă nici un cuvînt despre aceste publicaţii şi referirile d-lui Iliescu la ele, lăsînd a se înţelege că reacţia mediilor evreieşti interne sau externe, raportîndu-se, chipurile, **în exclusivitate** la "Mein Kampf", ar fi supradimensionată. Dar fără să fii cîtuşi de puţin un admirator al Şef-Rabinului Rosen, nu este cu putinţă să nu-i dai dreptate atunci cînd şi d-sa, alături de alţii, denunţă recrudescenţa antisemitismului în România, nu ca sentiment popular, ci ca practică politică a cîtorva partide şi publicaţii bine cunoscute.

Dl. Cristoiu invocă istoria. Foarte bine. Dar istoria trebuie invocată corect, fără părtinire şi, pe cît posibil, fără omisiuni. Se prea poate ca incidentul din Iaşi produs de cîţiva evrei religioşi, la care jurnalul regelui Carol I, citat de autorul articolului, face aluzie, să fi fost minor. În schimb, proiectul de lege antievreiască propus de 31 de parlamentari, la care tot Carol se referă – aşa cum dl. Cristoiu ne informează – şi care ar fi stîrnit o reacţie internaţională, nu era un eveniment chiar atît de neînsemnat. Cînd, în zilele noastre, Senatul propune amendarea Codului penal în sens represiv, ceea ce i-ar putea costa pe jurnalişti ani de închisoare, ce fac forţele democratice şi jurnaliştii? Apelează, de pildă, la Consiliul Europei, alertează opinia publică internaţională, sperînd că presiunile exercitate de către aceştia asupra guvernanţilor de la Bucureşti vor avea un efect benefic. Contrariază acest gen de presiuni prin intermediar interesele naţionale? Cei care adoptă optica "României Mari" sau a "Europei" vor spune că da, dar aceştia vorbesc fără complexe şi despre complotul mondial evreiesc împotriva României şi, dacă ar putea, i-ar pune sub gratii pe mulţi jurnalişti, inclusiv pe dl. Cristoiu.

Cel mai grav însă este faptul că dl. Cristoiu lasă să se creadă că în "chestiunea evreiască" în secolul trecut se cuprindeau numai evenimente nesemnificative şi, cel mult, proiecte de lege nedevenite legi. Că, altfel spus, nu era nimic la mijloc, ci numai acte de "propagandă ostilă" şi alterarea "imaginii ţării". Domnia sa nu face nici cea mai mică aluzie la faimoasa problemă a articolului 7 al Constituţiei, în baza căruia evreii, chiar născuţi în România, erau privaţi de cetăţenia română. Congresul de la Berlin din 1878 ceruse Statului român să abroge acest articol, ca preţ pentru recunoaşterea independenţei. După îndelungate pertractări, independenţa şi Regatul au fost recunoscute, dar parlamentarii români au "păcălit" Puterile Garante, acceptînd ca evreii să fie naturalizaţi la cerere şi cu titlu individual, şi nu în bloc. Măsura a produs mari injustiţii, a generat corupţie – satirizată de N. Grigorescu în cunoscutul său tablou "Evreul cu gîsca" – şi a făcut, de exemplu, ca un mare savant ca Moses Gaster să nu primească naturalizarea şi să fie nevoit să se expatrieze. Parcă am mai auzit şi încă recent despre încercări ale guvernanţilor de la Bucureşti de a păcăli Occidentul, promiţînd introducerea unor reglementări interne, numai spre a îmbunătăţi situaţia internaţională a ţării, promisiuni de care uită destul de repede, odată dobîndit efectul pe plan extern! Oare despre toate acestea dl. Cristoiu să nu aibă nici o idee? De ce atunci, dacă tot apelează la istorie, procedează în chip unilateral?

Departe de mine gîndul de a nu privi cu respect rolul benefic jucat regele Carol I şi de urmaşii săi – cu excepţia lui Carol al II-lea, poate – în istoria României. Atitudinea lui Carol I în chestiunea evreiască era însă supusă condiţionărilor momentului istoric, legilor ţării adoptate de Parlament şi, desigur, şi prejudecăţilor acestui fost ofiţer în armata prusacă. Pe de altă parte, evreii (ca şi românii) trebuie neapărat să-şi aducă aminte de rolul jucat de regina-mamă Elena, mama regelui Mihai, în salvarea unor evrei pe timpul războiului, ceea ce i-a fost recunoscut nu demult de către Institutul Yad Vashem din Ierusalim prin conferirea titlului de "Drept printre popoare". Evreii (ca şi românii) au datoria să privească în ochi adevărul ce adesea este inconfortabil, dacă nu teribil. Unii nu trebuie să ignore, să nege sau să uite exilul lui Moses Gaster, pogromul din Iaşi ori asasinatele în masă din Odesa ocupată de trupele române în 1941. Ceilalţi, dacă le face plăcere să se mîndrească cu originea evreiască a unor mari personalităţi culturale şi ştiinţifice – precum S. Freud sau L. Wittgenstein, personalităţi foarte bine asimilate în culturile naţionale ale ţărilor unde au trăit şi neîntreţinînd practic nici o legătură cu cultura sau religia iudaică –, ar trebui, în schimb, să simtă cumva tristeţe şi ruşine pentru alte personalităţi, tot de origine evreiască, dar detestabile – precum Ana Pauker –, la fel de îndepărtate şi ele de cultura şi tradiţia iudaică, chiar dacă într-un sens total diferit faţă de cele dintîi.

Dar poate lucrul cel mai grav din articolul d-lui Cristoiu este titlul. Ce înseamnă "**eterna** chestiune evreiască"? De ce este ea "eternă"? Fiindcă evreii fac întotdeauna din ţîntar armăsar? Fiindcă strigă după pompieri atunci cînd vecinul şi-a aprins paşnic ţigara? Dl. Cristoiu spune clar: *"chestiunea evreiască se desfăşoară după o schemă prestabilită"*. "Prestabilită" de cine şi cînd? De evrei? Şi iată cum se însinuează faimoasa teorie a "Protocoalelor Sionului". Nu vreau să spun că dl. Cristoiu ar fi adeptul acestei teorii propagate de un fals notoriu. Dar exprimarea sa creează echivocuri şi poate naşte în minţi mai fruste convingeri eronate. Sau cumva "schema prestabilită" pentru eternitate este opera Divinităţii, aşa cum voia Nae Ionescu, ceea ce conferă antisemitismului o legitimizare metafizică?

Dl. Ion Cristoiu este neîndoielnic un bun jurnalist. Însă în editorialul cu pricina el s-a întrecut pe sine: a reuşit, pe două coloane, să îngrămădească cîte o lovitură lui Ion Iliescu şi lui Moses Rosen, să-l elogieze pe rege şi pe strămoşul acestuia, să tragă învăţături preţioase din istoria naţională, ba chiar să facă saltul în orizontul înfiorat al eternităţii. Nu-i cam mult? Şi nu-i cam indigest?

"TIMIŞOARA – DECEMBRIE 1989"

Un film fără sfîrşit

Cum poate fi reînviat, în întreaga sa tensiune şi intensitate, doar din mărturii şi documente (statice sau fragmentare bucăţi de peliculă înregistrate timorat), un eveniment istoric plătit cu viaţa, cu răni, cu mutilări? Cum poate fi refăcută starea – forţă şi speranţă, disperare şi ură – traversată de oameni? Cum poate fi surprinsă voinţa de a ajunge la adevăr ca unic posibil balsam peste rana deschisă, ca unică posibilă reparaţie pentru tributul plătit? Cum? Doar făcînd un pariu nebun cu tine însuţi şi folosind ca arme pentru cîştigarea lui investigaţia atentă, buna-credinţă şi dorinţa de adevăr. Este chiar ceea ce au făcut regizorul Bose Ovidiu Paştina şi operatorul Doru Segal cînd au pornit rememorarea într-un film documentar a acelor zile din conştiinţa noastră care se numesc **Timişoara – decembrie 1989.**

Filmul se sprijină pe mărturii. Vorbesc victime – răniţi, arestaţi sau rude ale celor morţi –, vorbesc ofiţeri din armata care a tras sau nu a tras şi doctori dintre cei care au încercat să salveze. Fiecare îşi povesteşte fragmentul său de trăire cu emoţie încă trează (înregistrările sînt din 1990). Subiectivitatea funcţionează în măsura în care fiecare este subiect şi martor totodată. Sinceritatea este suportul peliculei. Victimele nu au nimic de ascuns. Ele povestesc unde se aflau, de unde şi cînd s-a tras, cine a căzut, pe cine au salvat sau n-au putut salva. Sînt reînviate clipe din zilele acelea. Filmul nu se vrea cronologie istorică, el îşi doreşte altceva. De la toţi aceşti oameni care au ieşit în stradă, dincolo de spaima de atunci şi de tristeţea de acum, răzbate ceva ce nu credeam a mai putea fi surprins în inefabilul său: bucuria imensă a descătuşării. S-au simţit cu toţii atunci aşa cum ne-am simţit noi cîteva ore în 22 decembrie: liberi şi în stare să ne spunem cuvîntul, să ne strigăm adevărul, să ne împotrivim. Timişorenii au simţit cu adevărat puterea de a se împotrivi. Nu se plîng că au fost lăsaţi singuri, că numai în ei se trăgea atunci şi că întreaga ţară tăcea. Nu se plîng pentru că fiecare – înţelegem din film – s-a simţit pe sine puternic şi liber. Exista o solidaritate a mulţimii, dar ea era un cumul de individualităţi renăscute. Cu atît mai mare este durerea acum, cînd asupra crimelor s-a aşternut tăcerea, cînd vinovăţiile sînt ocrotite. Oamenii se simt frustraţi. Şi dacă ofiţerii de la Timişoara par a-şi mai pune întrebări, realizează dezorientarea armatei şi apoi revenirea ei, Puterea a rămas şi cu întrebările nepuse şi cu răspunsurile nedate.

Pentru realizatorii documentarului, acest film "nu are sfîrşit" tocmai pentru că nu s-a răspuns nevoii de adevăr a oamenilor. Totuşi, **Timişoara – decembrie 1989** ni se pare un film împlinit pentru că răspunde nevoii noastre de protest printr-un fapt artistic adevărat.

FLORICA ICHIM

COMUNICAT

La data de 17 noiembrie 1993 a luat fiinţă – în Bucureşti, cu sediul în str. Batiştei nr. 14, telefax 611.65.76 – **ASOCIAŢIA JURNALIŞTILOR EUROPENI DIN ROMÂNIA – Secţia naţională a Asociaţiei Jurnaliştilor Europeni**, organizaţie neguvernamentală cu caracter profesional şi non-profit ce are ca scop principal apărarea drepturilor jurnaliştilor, creşterea calităţii şi locului presei româneşti în context european.

Consiliul Provizoriu de Conducere este format din:
– Cornel Ciomâzgă – preşedinte
– Mihai Dan Lutic – secretar general
– Gabriel Andreescu – vicepreşedinte
– Cristian Constantinescu – vicepreşedinte
– Gabriela Adameşteanu – membru
– Cristina Petrache – membru
– Gheorghe Brătescu – trezorier

Asociaţia este deschisă tuturor jurnaliştilor din România ce îi acceptă statutul său.

COMUNICAT

Asociaţia Jurnaliştilor Europeni din România (secţie naţională a Asociaţiei Jurnaliştilor Europeni, ce are ca scop apărarea drepturilor jurnaliştilor, creşterea calităţii şi locului presei româneşti în contextul european) consideră că amendamentele aduse articolelor 205 şi 206 din Codul penal votate de Senatul României constituie o violare a libertăţii de expresie şi ameninţă exercitarea profesiei de jurnalist.

Facem un **APEL** către Camera Deputaţilor să corijeze prin votul său această eroare ce ar putea umbri poziţia României în noul context european.

ASOCIAŢIA JURNALIŞTILOR EUROPENI DIN ROMÂNIA

17 noiembrie 1993

Festival internaţional de film

În perioada 25-27 noiembrie a.c. va avea loc la Bucureşti ediţia a treia a festivalului internaţional de film studenţesc, organizat de societatea DAKINO cu sprijinul financiar al societăţilor CREDIT BANK, ELVILA, CASINO INTERCONTINENTAL, GETECO, AGFA, ROMAGRAM, FUNDATIA SOROS, FILMEX, HAMRO şi cu sprijinul Ministerului Tineretului şi Sportului. Ediţia de anul acesta s-a deschis participării internaţionale nu numai pentru concurenţi, ci şi în ceea ce priveşte componenţa juriului, alcătuit din personalităţi ale lumii cinematografice: Bengt Forslund (Suedia); Arpad Sopsits (Ungaria); Pouran Esrafilly (SUA); Mircea Veroiu (România-Franţa); Manuela Cernat, Adrian Enescu, Dragoş Galgoţiu, Ioan Cărmăzan, Tudor Marin (România).

Premiile festivalului: marele premiu şi trofeul Dakino – 2.000 dolari; premiul de regie – 1.500 dolari; premiul de imagine – 800 dolari; premiul de scenariu – 500 dolari; premiul pentru film documentar – 300 dolari; premiul pentru muzică originală – 250 dolari ş.a.

JEAN-YVES POTEL

Ungaria nu mai este o "insulă fericită"

• încă de pe acum, 53% din maghiari afirmă că "era mai bine înainte" • alegerile parţiale au arătat demobilizarea cetăţenilor • deziluzia a cuprins Ungaria, mult timp prezentată ca o "insulă fericită" în Est • ea este întreţinută de o criză economică profundă, agravarea inegalităţilor şi incapacitatea partidelor de a aborda problema socială •

Democraţia nu este definitiv cucerită

Rîvnită de investitorii străini, pionieră în Europa de Est a liberalizării economice, Ungaria s-a visat multă vreme ca o "insulă fericită", cruţată de dezastre. Astăzi, totuşi, ea simte că se apropie sfîrşitul unei situaţii de excepţie şi că o ameninţă numeroase primejdii. Minorităţile maghiare dispersate în Slovacia, în Transilvania, în Voivodina sînt îngrijorate de creşterea şovinismului; ideile xenofobe se amplifică, mai ales în sînul partidului aflat la putere în Budapesta; recesiunea economică se adînceşte: în 1993 şomajul va atinge 17% din populaţia activă, iar inflaţia 15%. Scenariile cenuşii sau de-a dreptul negre sînt discutate în mod deschis în cercurile politice şi Carta democratică, mişcare civică, organizează mari manifestaţii împotriva pericolelor antidemocratice.

"Am cunoscut două dictaturi, cea a lui Hitler şi cea a lui Stalin. Astăzi sesizez semne alarmante. Democraţia nu este încă definitiv cucerită. Dacă nu mobilizăm opinia publică, situaţia va lua o întorsătură proastă la cea mai mică provocare.", spune Pál Forgács, purtător de cuvînt al Cartei, vechi opozant, fondator al primului sindicat independent. El insistă asupra intenţiilor destabilizatoare ale extremei drepte, care ar putea profita de războiul din apropiere ce sfîşie Iugoslavia.

Potrivit declaraţiei sindicatelor, două milioane şi jumătate de persoane (la 10,8 milioane de locuitori) trăiesc cu venituri inferioare minimului vital oficial (12.000 forinţi pe lună), în timp ce clasele mijlocii îşi epuizează rezervele şi sărăcesc. "Mizeria", conchide acest om cu experienţă sindicalistă, "nu favorizează organizarea revendicativă. Ea este aliata naţionalismului şi populismului. Timpul lucrează în favoarea lor."

Acest pesimism este confirmat de multe alte semne. La întrebarea: "Sînteţi satisfăcut de felul în care se instalează democraţia în ţara dvs.?", 22% din persoanele interogate răspund afirmativ, în timp ce o majoritate (53%) gîndeşte că "era mai bine înainte". Şi mai semnificativă este demobilizarea electorală: procentul de participare la mai multe alegeri parţiale n-a atins 30%. (...)

Naţionalismul maghiar

Miza unei astfel de evoluţii nu este numai internă: stabilitatea Ungariei şi buna sa înţelegere cu vecinii constituie una din cheile securităţii în această parte a Europei. Diplomaţia de la Budapesta, în aceşti ultimi cinci ani, a jucat un rol moderator, căutînd, dincolo de acordurile de bună vecinătate, bazele unei cooperări regionale. După eşecul primei tentative trans-danubiene ("Pentagonul"), asocierea cu Polonia, Republica Cehă şi Slovacia, în cadrul "triunghiului de la Vişegrad", este ameninţată de divorţul ceho-slovac. Dl. Václav Klaus, primul-ministru ceh, se îndepărtează, sperînd o adeziune directă a ţării sale la CEE, în timp ce şeful Guvernului slovac, dl. V. Meciar, s-a despărţit de ministrul său al Afacerilor Externe, dl. Milan Knazko (a cărui reputaţie este bună la Budapesta). În revanşă, în Est, acordul cu Ucraina, apreciat ca satisfăcător asupra statutului minorităţii maghiare şi controalelor migraţiei, precum şi normalizarea relaţiilor cu România, sînt încurajatoare. Dar aceste eşafodaje fragile ar putea fi zdruncinate de un viraj al politicii maghiare.

Poate fi luat în considerare acest viraj? Extrema dreaptă naţionalistă nu îl exclude. Propaganda acesteia a început să se răspîndească în mass-media odată cu publicarea manifestului răsunător al d-lui István Csurka, un conducător al Forumului democratic (MDF) la putere, în august 1992. Temele sale regăsesc temele tradiţiei naţionaliste: populismul radical al anilor '30 şi naţionalismul micii nobilimi mediocre şi poltrone din secolul XIX. Repliată asupra pămînturilor sale, depărtată de oraşe, această mică nobilime visa o Ungarie mare şi "puritate maghiară", două leit-motive complementare reluate astăzi. Dl. Csurka nu ezită să revendice în presa străină renegocierea frontierelor: "Un nou Versailles este necesar la sfîrşitul războiului rece.". El predică, de asemenea, teste de "maghiaritate" pentru evreii aleşi în Parlament. "Trebuie", adaugă el, "să regăsim tradiţia noastră creştină milenară, să-i ajutăm pe creştini să devină întreprinzători, să fie nucleul societăţii noastre."

În spatele acestui om care şi-a fondat propria sa mişcare se agită grupuri încă mai radicale. Spre exemplu, institutoarea Izabella Király B., deputat MDF, sprijinindu-i deschis pe "skin-heads" într-o dezbatere televizată, dezavuată de grupul său parlamentar. Sau şi mai grav, acest fost militar, István Szöke, care organizează tineri într-un comitet paramilitar de apărare a tradiţiei "naţionale". "Sîntem aproape trei mii", explică el, "proveniţi din toate mediile." Şi el se pregăteşte pentru o înfruntare: "În acest moment, cele două valuri extreme – cel liberal şi cel naţional-popular – sînt atît de înalte, încît ciocnirea lor ar avea consecinţe grave. Ar pretinde astfel de sacrificii, încît ar fi preferabil să ne interpunem cu o administraţie militară şi o stare de urgenţă." Cuvinte delirante şi minoritare, dar al căror impact într-un tineret dezorientat este sigur.

Trebuie să fie luate în serios? Ungaria este paşnică, mijloacele sale militare sînt modeste, nostalgiile naţionaliste sînt minoritare. Sondajele de opinie nu le creditează cu mai mult de 12% (ceea ce nu este neglijabil!); diplomaţia Guvernului actual, mai curînd conciliantă, nu a deviat, chiar dacă soarta minorităţilor maghiare este evocată întotdeauna cu ambiguitate. În conflictul iugoslav, Ungaria s-a situat pe poziţii moderate. Cu toate acestea, în cazul exacerbării tensiunilor regionale, alte logici ar putea să o cîştige, intensificate de starea societăţii. Sociologul Gábor Havas, animator în anii '80 al unei mişcări împotriva sărăciei, deputat al Alianţei democraţilor liberi (SZDSZ) (opoziţie) vorbeşte de o societate "în curs de dezintegrare": "Mai multe grupuri sociale, poate o majoritate a populaţiei, şi-au pierdut plasele de protecţie; ele trăiesc în condiţii foarte precare, şi nu găsesc noi strategii colective sau individuale adaptate la condiţiile în care cele vechi nu mai funcţionează." La şcoală, după clasa a patra, doar copiii categoriilor mai înstărite pot spera un învăţămînt de calitate, pe care îl pot plăti. Ucenicia şi reciclarea nu mai sînt finanţate de Stat. Sistemul de securitate socială calchiază din ce în ce mai mult regulile asigurării private.

Problema socială

"Partidele guvernamentale nu se interesează practic de cei mai nevoiaşi, socialiştii au propuneri absolut irealiste; în ceea ce priveşte opoziţia liberală, ea este divizată. Toate acestea ridică societatea împotriva oamenilor politici", mi-a spus unul dintre interlocutori, Gábor Havas. Între sloganurile abstracte ("să dezvoltăm tradiţia naţională"), pragmatism, "sacrificiul necesar" şi promisiunile gratuite, problema socială este ocultată, şi nimeni nu pare să aibă conştiinţa mizei sale.

Dimpotrivă, presiunile migratoare sînt exagerate. Prezentată cu plăcere ca "Ellis Island" a Europei de Est, Ungaria a primit în aceşti ultimi patru ani în jur de 250.000 de imigraţi: potrivit Ministerului de Interne, la sfîrşitul anului 1992 se numărau 100.000 de muncitori legali, 100.000 de solicitanţi de azil şi refugiaţi, 50.000 de clandestini. Refugiaţii sînt bine primiţi: primul mare val, în principal din România, şi, adeseori, de origine maghiară, s-a integrat satisfăcător. Valurile actuale, compuse din bărbaţi şi femei care, în cea mai mare parte, nu vorbesc maghiara şi caută să se întoarcă cît mai repede acasă, provin din fosta Iugoslavie. Ei se află sub protecţia Înaltului Comisariat pentru Refugiaţi în tabere din apropierea frontierei. (...)

O anchetă asupra percepţiei refugiaţilor maghiari sosiţi din România confirmă o schimbare semnificativă între 1989 şi 1992. În 1992, 70% din maghiari gîndesc: "sînt nenorociţi, trebuie să-i ajutăm" (împotrivă – 85% în 1989); 40% estimează că "ei întăresc sentimentul naţional al maghiarilor" (împotrivă – 70% în 1989); cele trei aprecieri negative progresează ("mănîncă tot" – de la 7 la 13%; "nu sînt adevăraţi unguri" – de la 13 la 25%; şi, mai ales: "ne iau munca noastră" – de la 27 la 43%).

Aceste elemente nu autorizează nici un pronostic în ceea ce priveşte şansele extremei drepte, dar formează un cadru neliniştitor. Pe de o parte ea profită de confuzie, porneşte un război împotriva investitorilor străini, împotriva celor care "vînd ţara cu preţ redus", însuşindu-şi reticenţa faţă de privatizări, frustrările celor care nu înţeleg de ce plătesc de trei ori mai scump produse lactate importate, în timp ce agricultura naţională nu-şi vinde stocurile. Ea se face ecoul oamenilor de rînd care nu mai pot să-şi plătească chiriile, transporturile sau electricitatea, care dispera şi se înfruntă, spune dl. Pál Forgács, cu "capitalismul sălbatic şi activităţile economice ilegale. Este atît de greu încît individul nu se mai poate apăra colectiv, el este atomizat, dispersat, sindicatele sînt incapabile să-l organizeze. Şi, la capătul drumului, îl aşteaptă populismul radical." (...)

Unii, care nu mai dau deloc şanse partizanilor lui István Csurka, insistă asupra tabuurilor în imaginarul politic maghiar. "Tensiunea între Stat şi naţiune este fundamentală în istoria noastră", subliniază dl. Csaba G. Kiss, director al Institutului Europei Centrale. "Nu am studiat suficient reculul a două şocuri recente: tratatul de la Trianon, care sancţiona eşecul unei anumite concepţii a naţiunii ca o comunitate liber consimţită a cetăţenilor unui stat şi al proiectului reunirii celorlalte popoare în marea Ungarie; şi epoca nazistă în timpul căreia, pe o bază rasistă, s-a pus în practică, în particular împotriva evreilor, ideea naţiunii "etno-culturale". Două eşecuri tabuizate în dezbaterile istoricilor noştri; atunci cînd ne aflăm în suferinţă, ele ţîşnesc în delirurile noastre politice...".

(Le Monde Diplomatique, mai 1993)

Către un pact electoral?

Principalele partide ar putea încheia o alianţă pentru a evita riscul paraliziei instituţiilor după alegerile din 1994

Pînă în vara viitoare, maghiarii vor reînnoi Parlamentul. Se prevede un recul sensibil, dacă nu chiar prăbuşirea Forumului democratic (MDF), învingător în primele alegeri libere din 1990. Şansele MDF-ului condus de primul-ministru József Antall au fost slăbite îndeosebi din cauza publicării unui pamflet naţionalist redactat în august 1992 de către conducătorul aripii drepte din MDF, scriitorul şi deputatul István Csurka (exclus în iunie din Forum împreună cu mai mulţi camarazi ai săi).

De altfel, excepţie făcînd Alianţa tinerilor democraţi (FIDESZ) şi Partidul socialist (MSZP), compus în majoritate din foşti comunişti reformatori, audienţa tuturor celorlalte formaţiuni politice este în scădere.

În Adunarea naţională, majoritatea la putere n-a încetat să se fărîmiţeze, astfel încît abţinerea repetată a cîtorva zeci de deputaţi ce se temeau de organizarea de alegeri anticipate a salvat Guvernul în cîteva rînduri.

Neliniştea este întărită de absenţa prelungită de la conducerea efectivă a lui József Antall. El este atins de un cancer al glandelor limfatice şi a fost operat la mijlocul lui octombrie în Germania. Este greu de conceput viaţa politică maghiară fără această personalitate charismatică ale cărei calităţi de om de stat sînt recunoscute pînă şi de adversarii săi.

Contacte discrete

Oricum ar fi, se observă de la o vreme o regrupare evidentă a forţelor politice în jurul a trei poli: conservator, liberal şi social-democrat, cuprinzînd partide, mişcări sau simpli indivizi neaparţinînd nici unei formaţii, dar exercitînd o influenţă în diferite sectoare economice şi culturale. Nici unul dintre aceste curente nu poate pretinde să obţină o majoritate. De unde şi multiplicarea contactelor discrete între oameni politici cu orizonturi diferite pentru evitarea paraliziei instituţiilor democratice îndată după proximele alegeri, care ar trebui să fie marcate, potrivit mai multor sondaje, de o dispersie a sufragiilor.

Se ridică glasuri, îndeosebi din partea socialiştilor, care au vînt din pupa, pentru semnalarea pericolului unei crize de lungă durată şi sugerînd o largă alianţă cuprinzînd de asemenea foştii comunişti reformatori.

A priori, acest pact ar fi limitat la primii doi ani ai viitoarei legislaturi, care coincid cu a 1.100-a aniversare de la fondarea Ungariei şi cu Expoziţia universală de la Budapesta din 1996, a cărei organizare necesită mobilizarea tuturor energiilor.

Lăsînd de-o parte extrema stîngă şi extrema dreaptă (aceasta din urmă în mod sensibil mai puternică şi mai periculoasă decît prima), pactul ar reuni toate partidele ataşate valorilor democratice. El ar fi înlesnit de consensul deja existent în privinţa politicii externe şi a apărării drepturilor minorităţilor maghiare ameninţate în cîteva ţări vecine.

THOMAS SCHREIBER

(Le Monde, 10 noiembrie 1993)

Traducere şi adaptare MARIANA VORONA

Gabriela Adameşteanu (redactor-şef), Rodica Palade (redactor-şef adjunct), Andrei Cornea (redactor-şef adjunct), Dan Perjovschi (director artistic), Horaţiu Pepine (publicist comentator), Oana Armeanu (actualitate culturală), Marian Chiriac (actualitate politică), William Totok (corespondent la Berlin), Ion Miron Damian (corespondent la Paris), Adrian Niculescu (corespondent la Milano), Florina Popa (şef departament economic), Cornelia Niculae (contabil), Radu Dobândă (şef serviciu corectură), Alexandru Cirip (corectură), Gina Marin (fotoreporter, secretariat), Mircea Ionescu (şef serviciu difuzare), Ioan Condor, Mihnea Chiuia, Flori Sava (difuzare).
Responsabil de număr: Andrei Cornea
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Tel. 614.17.76, Tel./fax 311.22.08
ISSN-1220-5761
Tipărit la "PROGRESUL ROMÂNESC" SA
Calea Plevnei 114
Tehnoredactare computerizată
Adrian Baltag
Revista "22"